

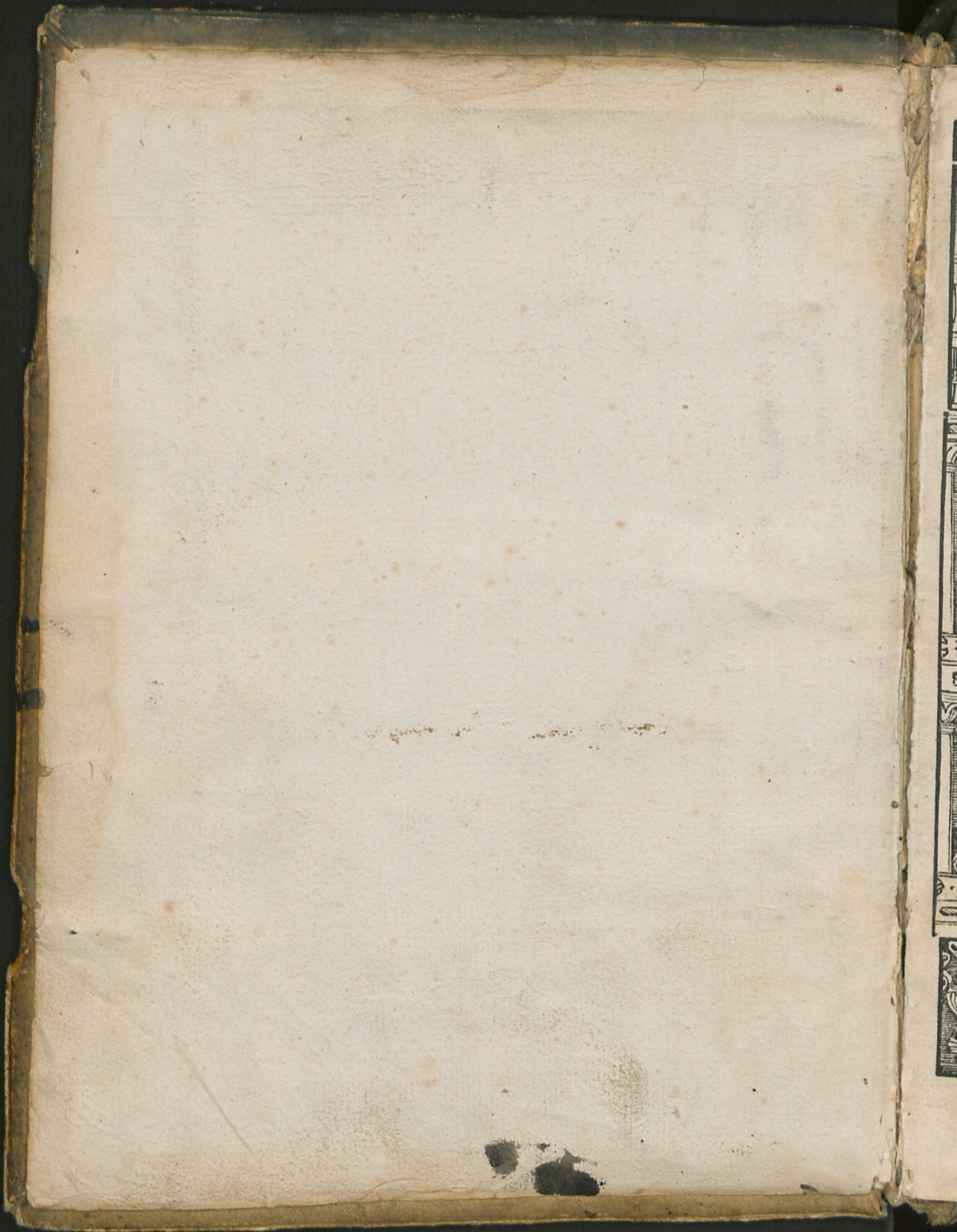
Spissantibus vocatis nobis ad eam Sapientia Optima et dicitur
Ita multi scriptis vocantur a vobis in cuius scriptis
Almonem namque dicitur ad eam. Amen.

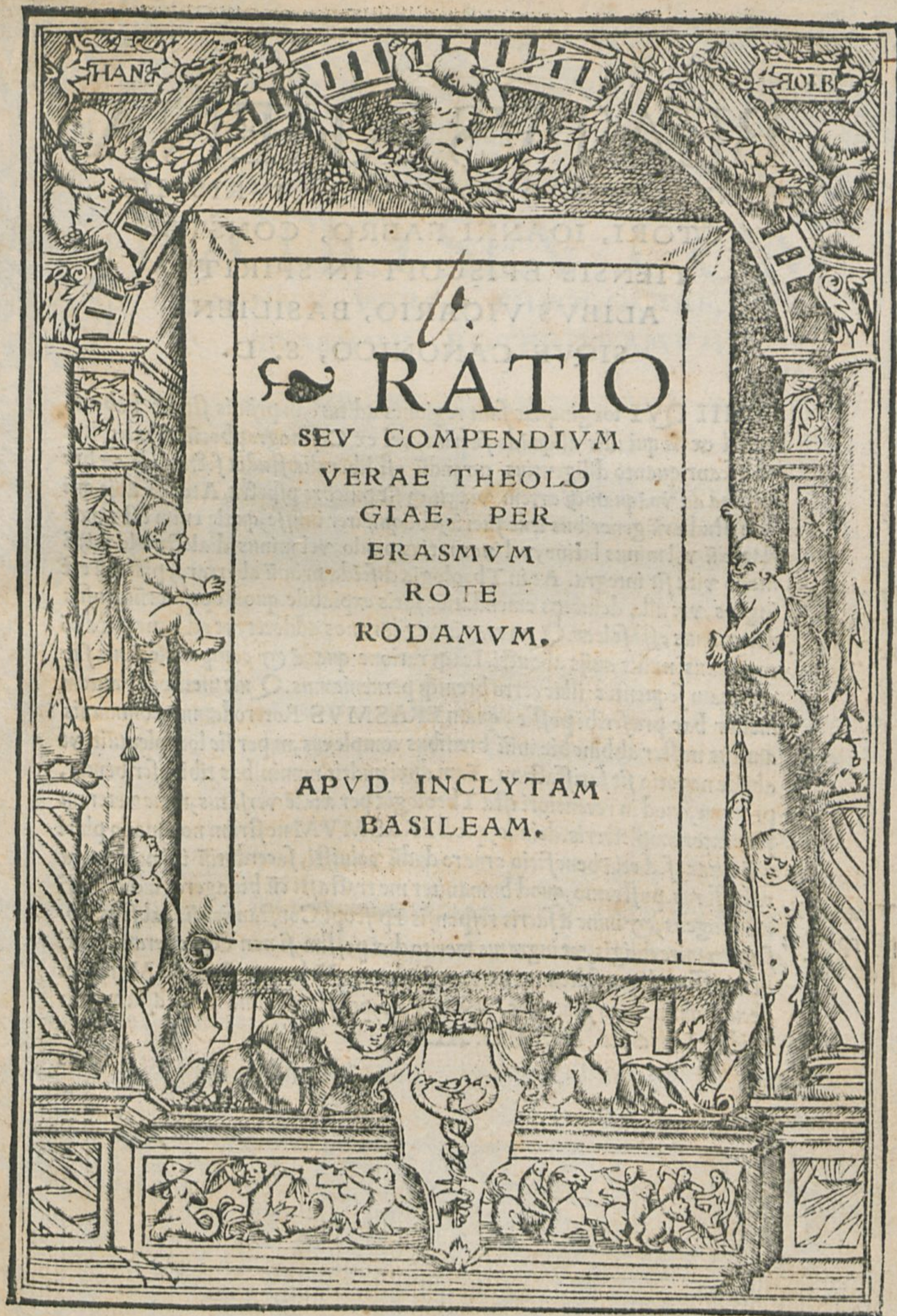
Hieronymi: ad fabiolam de quibus mansionibus parte y
Epta huiusmodi nihil enim prodest expectare virtutes in
vobis creatoris / nec dei venerationis profici ad salutem
in precepta conditionis implere. His duobus modis
quasi duobus scriptis in confessione sancte trinitate
impungit dicitur Sanctus Sanctus Sanctus Deus Deus Deus.

Fructificationem scriptis et ab ipso
Compendium theologicum scriptis
paraphrasibus scriptis in scriptis ad nos
pala: scriptis in dicitur ad scriptis. Scriptis
familiares colloquia scriptis
Sicuti Albrecht scriptis
Grandibus scriptis
Bella scriptis

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAL. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

X
Mba. 2.

BEATVS RHENA-

NVS, EXIMIO PONTIFICII IVRIS DO
CTORI, IOANNI FABRO, CONSTAN
TIENSIS EPISCOPI IN SPIRITV/
ALIBVS VICARIO, BASILIEN
SIQVE CANONICO, S. D.

Error in op/ timis, pemi/ tiosissimus. SI HII QVI longinquas sunt regiones adituri, in primis studio habent, vt vel ex iis qui illic aliquādo fuerint, vel ex Cosmographorū tabulis iter addiscant, quanto diligentius curandū est liberalia studia sc̄taturis, vt breuissima ad vnāquamq; artem via cuiq; sit pulchre p̄specta. Atq; in alijs quidem studiorū generibus leue fuerit, obliquū iter inisse, quale enim est tandē flagitiū vel minus latine, vel inornatius paulo, vel minus dialectice loqui, si modo vita sit integra. At in Theologia discēda primū aberrare, piaculū est ingens, vix ulla deinceps emendatiōe satis expiabile. quod optimorū abusus deterrimus esse solet. Quo magis vigilare nos addecer, vt ad banc rectā cōtendamus nullis auis abducti. Itaq; ratione quadā & compendio opus fuerit, quam sequentes illuc certo breuiq; perueniamus. Quae methodus autem melior hac praescribi possit, quam ERASMVS Roterodamus communis amicus noster abhinc bienniū breuibus complexus, nuper sic locupletauit, vt abūde negotio sit satisfactum. Eam duxi multis nominibus tibi inscribendā, primum, quod in recentiori ista Theologia per etatē versatus, nunc veterem feruenter amplecteris. deinde, quod ERASMVM nostrum non modo plurimū amas, sed etiā beneficio ornare dudū voluisti, sacerdotiū illi non vulgare cessurus. postremo, quod humaniter me tractasti cū hic ageres iudicis officio fungens, & nunc d̄ sacris responsis Episcopi Constantiensis, absens absentem mire diligis, vt ingratus merito dici possim, si non dem operam, vt tibi vicissim aliqua saltem ex parte respondeam. Urbanum Regium Musarum decus nomine meo salutabis. Bene Vale, praestantissime vir. Basileae. quarto idus Ianuarias. An. M. D. XIX.

Vicarius Episcopi Constantiensis.

Ratio

RATIO SEV COM-
PENDIVM VERAE THEOLOGIAE, PER
ERASMV M ROTERODAMVM.

VM PRIMVM nouū testa-
 tum, à nobis recogni-
 tum, essem aediturus, flagi-
 tātibus id amicis quibusdā,
 methodum quandam ac ra-
 tionem Theologici studiū cu-
 raueram adiiciendam, breuē
 quidem illam, sed quæ tum
 mihi uisa est satis copiosa in

operis præfatiōe: ueritus, ne nō præfatio, sed aliud opus
 operi additū uideretur. Quod si hæc ratio me nihil mo-
 uisset, tamen operis celeritas, iam ad metam decurrentis,
 breuitatē flagitabat. Nunc idem agemus aliquanto co-
 piosius, & ita rem temperabimus, ut si libeat, præfationis
 uice possit addi: sin minus, separatim legi: nimirum con-
 uiuatores frugaliter splendidos, & magnifice sordidos
 imitati, qui pridianorum obsoniorum frustula recētibus
 admixta, cōmuni tegunt conditura. Atq; utinam præsta
 re queā,

A z

4 COMPENDIUM VERAE THEOLOGIAE,

Exhortatio. re queam. quod flagitor. Magnum quidem, ad Theolo-
Methodus. giæ studium animos hominum inflammare: sed abso-
lutioris artificis est, huiusce cœlestis studiij uiam ac me-
thodum tradere, non dicam ut dignum est (quid enim
potest humana industria, quod rebus diuinis ulla ex
parte respōdeat?) sed sic, ut labor hic noster mediocrem
adferat utilitatem, sacrosanctæ Theologiæ candidatis.

Candidati sacre
theologie

γνώμη. Non minima negocij pars est, adeundi negocij uiam
nosse: & satis festinat, qui nusquā aberrat à uia. Sæpe &
sumptum duplicat & laborem, qui crebris erroribus &
longis ambagibus tandem eò peruenit, quò destinarat,

Cōpendiū. si tamen peruenire contingat. Porrò qui compendiariā
quoq; uiam indicat, is gemino beneficio iuuat studio-
sum: primū, ut maturius quò tendit, pertingat; deinde
ut minore labore sumptūq; quod sequitur, assequatur.
Sed subuereor, ne, cui mea tenuitas nota sit, protinus
hic reclamet: Tū uiam indicabis, quam ipse nuncq; in-
gressus es: aut certe infeliciter ingressus es: non minus ri-
dicule facturus, quàm si cæcus cæco dux esse postulet, iu-
11. 2. 15. 17.

Prouerbiū. xta prouerbiū Euangelicū. Equidem maiorem in mo-
dum optarim, ut istuc uere queam inficiari. Sed tamen

Simile. quid uetat, imitari nautas quosdam: qui cum ipsi, nauis
ad scopulum elisa, nudi uix enatarint, nihilo secius alijs
soluentibus solent recte consulere, cōmonstratis pericu-
lis: aut certe Mercuriales illas statuas πολυκεφάλους, quæ
quondā in cōmpitis poni solitæ, suo nonnuncq; indicio
uiaorem

M. Mercuriales
statuæ

uiatorē eò prouehunt, quò nuncq̃ ipsæ sint peruēturæ:
& ut nō nihil ex Poëtis attingam, fungi uice cotis, acutū

Simile ex
Horatio. ad Sil. 304.

Reddere quæ ferrum ualeat, exors ipsa secandi:

Postremo, cæcus uti si mōstret iter, tamē aspice. Tamet
si diuus Aurelius Augustinus accurate simul & copio-
se quatuor libris, quibus titulū fecit, De doctrina Chri-
stiana, super hoc propemodum argumento differit: &
ante hunc, opinor, Dionysius quidā in opere, quod in-
scribitur, De diuinis nominibus: quo magis nos idem
agemus, non modo cōtractius, uerumetiam crassius, &
pinguiore, quod aiunt, Minerua: quippe qui nequaquā

Aug. de Doctr. christ.

Dionys. de diuin. no.

Minerua

uānæq̃ inferioris ingenij nostra qualicunq̃ industria
nitimur subuenire. Itaq̃ quod primo loco præcipiendū
erat, id sanè perquàm facile, & ut isti loquūtur, numero
dici potest. Cæterum quod ad usum attinet, omniū est
longe primum ac maximum. Et ut in præcipiendo mini-
mum est negocij, ita est in præstando plurimum: nimi-
rum ut ad hanc philosophiam, non Platonica, aut Stoi-
cam, aut Peripateticam, sed planè cœlestem: animū adfe-
ramus ea dignū, non tantum purum ab omnibus, quo
ad fieri potest, uitiorum inquinamētis, uerumetiam ab
omni cupiditatum tumultu tranquillum ac requietum:
quo expressius in nobis, uelut in amne placido, aut spe-
culo leni & exterso, reluceat æternæ illius ueritatis ima-
go. Nam si Hippocrates à suis discipulis exigit mores

Primum præ-
ceptum.

Ano dno

Animus
theologia
dignus.

Theologia
tranquilla
postquam

Hippocra-
tes.

A 3 sanctos

6 COMPENDIVM VERAE THEOLOGIAE,

Iulius Fir
micus.

sanctos & integros: si Iulius Firmicus in arte superstitio
sa non admittit ingenium lucri gloriae uel morbo corru
ptum: si prisci daemouum cultores non recipiebant quenquam
ad sua prophana mysteria, nisi prius multis obseruatio
nibus repurgatum: quanto magis aequum est, nos ad
huius diuinae sapientiae scholam, seu templum uerius,
purgatissimis animis accedere? Paulus enarrationem ar
canae scripturae, non philosophiam, sed prophetiam uocat:
Theologia, Prophetia uero, spiritus illius aeterni donum est.

*Quarantissimis animis
Theologia est aduenda*

Theologia,
prophetia.

θεοδιδασκτος

Huic igitur pectus tuum praepares oportet, ut tu quoque
uerbo prophetico θεοδιδασκτος uocari merearis. Adsit

Fides.

oculus fidei simplex & columbinus, qui non cernit nisi

+

Ardor.

coelestia. Accedat summus ardor discendi. Non digna

*Sincere animi
Theologia
qua requiritur*

Mansuetu
do.

tur hoc incomparabile margaritum, uel amari uulgariter,

uel cum alijs diligi: sitientem requirit animum, & nihil

aliud sitientem. Iam hoc sacrum limen adituris procul

absit omnis fastus, procul absit omne supercilium: ab hu

iusmodi protinus resilit ille spiritus, qui mansuetis mi

nimisque ferocibus gaudet animis. Augustum est huius

reginae palatium, si penetraris in penetralia, sed uehemen

ter humili ostio patet aditus. Cervicem submittas oportet,

si uelis admitti. Procul absit illa ueri nocentissima pe

stis, gloriae fames, quae ferocia solet ingenia comitari: ab

sit rixarum parens pertinacia, multo magis caeca temeri

tas. Quod Pythagorae numeros quosdam magicos do

centi, praestiterunt auditores, tu multo magis praestes spi

ritui

*Absterge
fames*

κενοδοξια.

Contentio.

PER DES. ERASMV M ROTERODAMVM.

ritui doctori: tuo iudicio diffusus, illi te fingendum for-
mandumq; permittas. Cū loca subis religione ueneran-
da, exofcularis omnia, adoras omnia: & quasi nusq; nō
adsit numen aliquod, ita nihil non reuereris. id tibi mul-
to religiosius faciendū memineras, cum hæc diuini spiri-
tus adyta subiturus es. Quod datur uidere, pronus exo-
sculare: quod non datur, tamen opertum quicquid est,
adora simplici fide, proculq; uenerare. absit impia curio-
sitas. Quædam mysteria uel ob hoc ipsum uidere mere-
beris, quod temetipsum ab illorū conspectu reuerenter
submoueris. Cæteras disciplinas cautim ac sobrie uult
Augustinus attingi, libros humanos uult cum iudicio
delectūq; legi. Hic si quid occurrit, quod parū congruat
in naturam diuinā, aut quod cum Christi doctrina pu-
gnare uideatur: caue calumnieris, quod scriptum est: sed
te potius crede non assequi quod legis, aut subesse tro-
pū in uerbis, aut codicem esse deprauatū. ueluti cum
legis deum irasci, aut pœnitentia tangi: cum id habeat
certum Christiana fides, deum ab affectibus huiusmo-
di prorsus immunem esse. aut cum legis à Christo præ-
cipi Apostolis, ut diuenditis tunicis, emant sibi gladios:
cum idem antea uetuisset, ne malo resisterent. Inter hu-
manas disciplinas aliæ aliū habent scopum. Apud rhe-
torem hoc spectas, ut copiose splendideq; dicas: apud
dialecticū, ut argute colligas, & aduersariū illaquees.
Hic primus & unicus tibi sit scopus, hoc uotū, hoc unū

Scopus stus
dij Theolo-
age, gici.

7. Specimen fante te
fingendum pmissas

Quomodo
legendi sa-
eri libri

Abis impia
magistras
cur dedit deus homini uerum
investigandi iudicium, hi
eum sequi debet.

Humanam libri cum
iudicio legendi

hæc legendi ratio minime
comprobari potest.

Tropi.

Quis diuinus ab
affectibus

Wilsoni

R. G. 1000

Valerius

Scopus stus
dij Theolo-

§ COMPENDIUM VERAE THEOLOGIAE,

*Theologia Animi
nubis*

*Profectus
argumenti.*

*Disputatio
& lectio
quales.*

*Quid lectionem
interrumpere de-
beat*

*Theologia
moribus ex
primenda.*

*Jacobus 3, 13.
Probitate morum
Scientia declaranda*

Animalis scientia

age, ut muteris, ut rapiaris, ut affleris, ut transformeris in ea, quæ discis. Animi cibus est, ita demum utilis, non si in memoria ceu stomacho subsidat, sed si in ipsos affectus, & in ipsa mentis viscera trañciatur. Ita demum tibi uideare profecisse, non si disputes acrius, sed si te senseris, paulatim alterum, fieri minus elatum, minus iracundum: minus pecuniarum, aut uoluptatum, aut uitæ cupidum, si cotidie uitij decedit aliquid, aliquid accrescat pietati. In disputando seruanda sobrietas, summáq; animi moderatio, ut collatio, non conflictatio uideatur. lectionem subinde interrumpat precatio, aut gratiarum actio: quorum altera sacri spiritus imploret opem, altera beneficium agnoscat: sicubi te senseris profecisse.

Quorundam enim mores faciunt, ut hoc sanctissimū studium apud quosdam male audiat: cum, apicem & fastigium huius professionis assecuti, ferociores sint idiotis, ambitiosiores, magis irritabiles, lingua uirulentiores, ac prorsus ad omnem uitæ consuetudinem incommo- diores: non modo quàm sint imperiti, sed quàm ipsi soleant esse, ut tales ab ipsa Theologia redditi quibusdã uideantur. Sanctus Iacobus admonet, ut qui ueram sapientiam sit assecutus, eam præstet ac declaret, nõ supercilio aut disputandi pertinacia, sed probitate morum ac mansuetudine. Porro scientiam, quæ amarulentam habet æmulationem, quæ pertinacem cõtentionem, negat è supernis proficisci: sed terrenã, sed animalem ac damo- niacam,

PER DES. ERASMV M ROTERODAMVM:

niacam uocat. Nam sapiētia uere theologica primum, inquit, pudica est: deinde, modesta, pacifica, tractabilis, plena misericordiæ, & fructibus bonis, nescia dijudicationis, nescia simulationis.

Iam quod ad eas attinet literas, quarum adminiculo cōmodius ad hæc pertingimus, citra controuersiam prima cura dabit̄ perdiscendis tribus linguis, Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ: quod constet, omnem scripturam my-
sticam hisce proditam esse. Quarum cum Augustinus Latinam duntaxat calleret, Græcā leuiter attigisset, Hebraicam nec sciret, nec speraret: tamen libro De doctrina Christiana secundo non dubitat, harum cognitionē ad sacros codices, uel intelligendos, uel restituendos necessariam pronunciare: quod, quemadmodum incognitis elementorum figuris nemo legit quod scriptum est, ita sine cognitiōe linguarū nullus intelligit quod legit. Neq; uero mihi p̄tinus hic resiliis amice lector, negocij difficultate, ceu claua repulsus. Si nō desit animus, si nō desit præceptor idoneus, minore penē negocio tres hæ linguæ discētur, quàm hodie discitur unius semilinguæ miseranda balbuties, nimirum ob præceptorum, tum in-
stitiam, tum inopiam. Atq; hoc sanè nomine par est, ut clarissimi uiri Hieronymi Buslidi, quondam præpositi Ariensis, memoria sacrosancta sit, cum omnibus honestarum disciplinarum studiosis, tum præcipue Theologiae candidatis, qui fraudatis etiam hæredibus, ingen-

B tem

9

Sapientia theologica

Discipline ad theologiam necessariæ. Tres lingue.

Tres lingue theologice p̄ discende

Augustinus hoc uelissimus qui Christianus doctrinæ summum attulit daturum.

Hieronymus Buslidius.

tem pecuniarū uim in hunc usum legato reliquit, ut honesto salario pararent, qui Louanij tres linguas profiterentur. Cuius laudis nō minima portio debet & hui⁹ ger-

Aegidius.

Buslidius

mano, Aegidio Buslidio, qui sic fauet fratris testamento, imò sic literis ipse literatissimus, ut malit eam pecu-

niam iuuandis studijs omniū, quàm suis scrinijs augendis dicatam. Exemplum hoc pulcherrimum gnauiter

Stephanus Poncherius

æmulatur uir omniū seculorum memoria dignus, Stephanus Poncherius, episcopus Parisiensis, undiq; præ-

mijs amplissimis euocans, qui linguas doceant. Neque flagitat Aurelius Augustinus, ut in Hebræis Græcisq;

*Quis in Hebraicis
et Græcis
proferendum*

literis usq; ad eloquentiæ miraculum proueharis, quod admodum paucis contingit & in Rhomano sermone.

Satis est, si ad mūditiem & elegantiam, hoc est, mediocritatem aliquā progrediare, quod sufficiat ad iudican-

dum. Nā (ut omnes cæteras humanas disciplinas negligamus) nulla ratione fieri potest, ut intelligas quod scriptum est, si sermonis, quo scriptū est, fueris ignarus: nisi

forte malumus ociosi, quicquid hoc est muneris, cum

Obiectio.

Apostolis è caelis expectare. Neq; em̄ audiendos arbitror istos quosdā, qui cū in sophisticis tricis, & illiteratis

literis usq; ad decrepitam ætatem computrescant, dicere solent: Mihi satis est Hieronymi translatio. Sic enim potissimum respondent ij, qui ne Latine quidem scire cu-

Rationes

quare neces-

sarie lin-

gue.

rant, ut his etiam frustra uerterit Hieronymus. Cæterū

ut ne dicam interim, plurimis modis referre, è suis haurias

rias fontibus aliquid, an è qualibuscunq; lacunis. Quid quod quædam ob sermonū idiomata ne possunt quidem ita transfundi in alienam linguam, ut eandem lucem, ut natiuam gratiā, ut parem obtineant emphasin? Quid quod quædam minutiora sunt, quàm ut omnino reddi possint? id quod passim querit, clamitatq; diuus Hieronymus. Quid quod permulta ab Hieronymo restituta, temporum iniuriā interciderunt, uelut Euangelia ad Græcam ueritatem emendata, uelut obelorum & asteriscorum notulæ, ueluti Prophetæ cōmatis colis & periodis distincti? Quid quod scriptorū uel errore, uel temeritate sacri codices tū olim uitiati sunt, tum hodie passim uitiant? Quid quod Hieronymus unus omnia nec restituit, nec potuit restituere? Quid si idem quædam perperam uel emendauit, uel transtulit? Aufer mihi hic illa tragica, ô cœlum, ô terra: liceat uera loqui. Quamlibet uir pius, quamlibet eruditus, homo erat, & falli potuit & fallere. Multa (ut opinor) illum fugerunt, multa fefellerunt. Postremo, quid quod nec ea cōmentaria, quibus Hieronymus ea restituit, satis intelliguntur, si linguas, quarū testimonijs nitit, prorsus ignores? Quod si semel sufficebat Hieronymiana translatio, quorsum tandem attinebat, caueri Pontificum decretis, ut ueteris instrumenti ueritas ab Hebræis uoluminibus, noui fides è Græcorum fontibus peteretur? quod ipsum non uno in loco præcipit Augustinus. Deniq; si hæc, qua

B 2 uulgo

Multa a gemino diomate in salinam Lygiam apte transferri nequeunt

Deprauatio codicum.

Hieronymi: non oia restituit potuit

hanc sententia Hieronymi: a falli potuit a fallere

Doctores Instrum. Decretis ab Hebræis uoluminibus petenda

uulgo utimur, satis erat, qui postea factū est, ut tot manifestarijs ac pudendis erratis lapsi sint primi nominis Theologi? Id quod apertius est, quàm ut negari, uel dissimulari possit. In quibus est & Augustinus inter antiquos præcipuus: & ipse neotericorum omniū, mea sententia, diligentissimus Thomas Aquinas, quē mihi parum propitium esse uelim, si aut mentior, aut contumeliæ causa hæc dico. Ne quid interim loquar de cæteris, cum hoc haudquaquē conferendis, meo quidem iudicio. Quod si, cuius ætas iam ad hoc præterijt, is, quod est uiri prudentis, suam sortem boni consulat, & quantum potest, aliena fulciatur industria, modo ne bonæ spei iuuenibus, quibus hæc potissimum scribuntur, obstrepat.

Tho. Aquinas laudatus.

Ne senibus desperandæ linguæ.

Cato senex Græce didicit.

Augustinus

Rodolphus

Agricola.

Lans Rodol. Agricola

Quancūq; ego profecto ne senibus quidē fuerim autor desperandi, quando quidem quatuor nominatim recensere possim, mihi familiariter notos, uiros iam libris etiā æditis celebres, quorum unus duodequingenta natus annos, nemo non maior quadraginta, prima Græci sermonis elemēta sit aggressus. Porro quò profecerint, ipsi suis testantur monumentis. Quod si Catonis exemplum leuiter nos mouet: ipse diuus Augustinus, iam episcopus, iam senescens, ad Græcas literas puero degustatas quidem sed fastiditas, reuersus est. Rodolphus Agricola, unicum Germaniæ nostræ lumē & ornamentum, annum egressus quadagesimum, Hebræas literas discere nec erubuit, uir in re literaria tantus, nec desperauit.

uit homo natu tam grandis . nam Græcas adolescens
imbiberat . Ipse iam quinquagesimum tertium ingres-
sus annum, ad Hebraicas literas olim utcunq; degusta-
tas, cum licet, recurro . Nihil est enim quod non efficiat
humanus animus, modo sibi imperauerit, modo im-
pense uelit. Et ad hoc, ut dixi, negocium qualiscunq; me-
diocritas satis est, dum ea sanè absit à temeritate, quæ fe-
rè solet hoc audacius pronūciare, quo minus exacte di-
iudicat. Felicior quidē hac in parte iuuentus . at interim
non desperandi sunt senes. Illa plus spei de se præbet, at
huic nonnuncq; ardor animi præstat, quod alijs nō præ-
stat ætatis uigor. Porrò sententiam Hilarij & Augusti-
ni, qui putāt in ueteris instrumenti libris nihil requiren-
dum ultra Septuaginta translationem, satis in epistolis
ac præfationibus ipse refellit Hieronymus: & si non re-
felliſſet ille, satis refellebat insignis ille lapsus Hilarij in
dictione Osanna: diuo quoq; Ambrosio ad eundem
impingente lapidem. Sed more hominū fit, ut tantum
quisq; probet, quantum se assequi posse confidat. Ad
interpretationem Septuaginta uetus testamentū con-
tulit Augustinus: multo magis idem facturū ad He-
braicam ueritatem, si literas eas tenuisset. Porrò si rara
quædā felicitas, & alba, quod dici solet, indoles insignē
Theologum polliceri uidebitur, haud mihi displicet,
quod in libris De doctrina Christiana placuit Augusti-
no, ut cautim ac moderate degustatis elegantioribus
B 3. discipuli

impinge

*Hilarij &
Augustini
opinio.*

Lapsus Hilarij

*

*Post lin-
guas quæ
discenda.*

Alba indolis

Dialectica. disciplinis per ætatem, instruatur ac præparetur, nempe
 Rhetorica. dialectica, rhetorica, arithmetica, musica: cum primis au-
 Arithmeti- tem rerum naturalium cognitione uelut syderum, ani-
 ca. mantium, arborum, gemmarum, ad hæc locorum, præser-
 Musica. tim eorum, quos diuinæ literæ commemorant. Fit enim
 Physica. ut agnitis ex cosmographia regionibus, cogitatione se-
 Cosmogra- quamur narrationem obambulantem, & omnino non
 pbia. sine uoluptate, uelut unà circumferamur, ut rem spectare
 uideamur, non legere. Simulq; non paulo tenacius hæ-
 rent, quæ sic legeris. Neq; uero raro locorum uocabula
 suis libris, ceu lumina quæpiam, interijciunt Prophetæ,
 quorū allegoriam si quis tractare conetur, nec tuto nec
 feliciter id fecerit, si locorum situm ignoret. Iam si gen-
 tium, apud quas res gesta narratur, siue ad quas scribunt
 Apostoli, non situm modo, uerum etiam originem, mo-
 res, instituta, cultum, ingenium ex historicorū literis di-
 dicerimus: dictu mirum, quantum lucis: & ut ita dicam,
 uitæ sit accessurum lectioni, quæ prorsus oscitabunda
 mortuâque sit oportet, quoties non hæc tantum, sed &
 omnium rerum ignorantur uocabula: adeo ut nō-
 nunq; uel inuidenter addiuinantes, uel sordidissimos
 consulentes dictionarios, ex arbore faciant quadrupe-
 dem, è gemma piscem, è citharcedo fluuium, ex oppido
 fruticē, è sydere auem, ex brassica bracam. Abunde do-
 ctum uidetur utis, si tantum adiecerint, est nomen gem-
 mæ, aut est species arboris, aut est genus animantis, aut
 si quid

Historia.

Cosmographia apud
 Luce ubi est thes-
 Logo

γελόιον.

si quid aliud mauis. Atqui non raro ex ipsa rei proprie-
tate pendet intellectus mysterij. Quod euidentius decla-
rat Augustinus libro De doctrina Christiana secūdo,
cap. 16. exemplis aliquot in eam rem arguendam addu-
ctis. Porro quidam sola dialectica freti, satis instructos
sele putant, ut quauis de re differāt. Et probat quidem
Augustinus, si quis connexionū rationes teneat, modo
absit peculiaris huic arti morbus, pertinax contentio, ac
libido rixandi. Sed obsecro te, quid diuides aut finies,
aut quid colliges, si rerum, de quibus differitur, uim ac
naturam ignores? Quid profuerit tibi cōcinnasse syllo-
gismū in Celarent, aut Baroco, de crocodilo disputans,
si nescias quod arboris, aut animantis genus sit crocodi-
lus? Neq; uero hæc tam discuntur ex octo libris natura-
lium Aristotelis, qui soli nūc traduntur in scholis, quā
ex eruditissimis eiusdem cōmentarijs de animantibus,
ex libris meteorologicōn, ex pblematis: ex Theophra-
sti libris de plantis, uentis, ac gemmis: ex Plinio, ex Ma-
crobio, Athenæo, & Dioscoride, ex Senecæ naturalibus,
alijsq; hoc genus scriptoribus: etiamsi nō mediocri-
ter ad hanc eruditionis partem conducunt Poætæ, apud
quos frequēs huiusmodi rerū descriptio, uelut apud Lu-
canū, quāta descriptio uenenorū? Oppianus uero etiā
ex professo de piscium ac ferarum naturis prodidit, Ni-
cander de noxijs bestijs. Sunt quædā artes, quas Augu-
stinus inter supersticiosas & improbatas recenset: è qua-
rum

*Dialectica
sola nō suffi-
cit ad dispu-
tandum.*

*Vnde disci-
tur Pbyfica.*

*Non tantū
ex Aristoteli
Pbyfica
Ppoffimus*

Poætæ.

Oppianus.

Nicander.

rum ritibus quaedam narrationes ducuntur in sacris literis.

Malas etiā
artes conue-
nit nō igno-
rare.

Profuerit igitur & harum superstitionum observationes nō ignorare, quā ad rem potissimū cōferet lectio Poëtarum, subinde magicas ineptias depingentiū. Conferret & Senecæ libri de superstioso deorū cultu, si modo extarent, quos Augustinus se legisse testatur. Et sunt quidam, aut fuere potius, qui sua industria Christianorū ocio consuluerūt in hac parte, explicatis uocabulis, ac naturis earum rerū duntaxat, quarum in diuinis libris ha-

Eusebius.

betur mētio, quorū de numero fuit Eusebius Cæsariensis episcopus. Et extant hodie quoq; in hoc genere nonnulla monumenta, partim Hieronymi titulo, sed, ut apparet, confusa mutilaq;. Tametsi nec ista legimus pleriq;, sed si qua uox ignotæ seu peregrinæ linguæ incidere, tripodis uice nobis est Ebrardus Græcista, aut confusissimus ille libellus de nominibus Hebraicis. Quibus-

Catholicon

dam ad omnia satis est unum Catholicon, aut hoc eru-

Isidorus.

ditior Isidorus. Nec illud, opinor, inutile fuerit, si Theo-

Figure grā-
maticæ.

logiæ destinatus adolescens, diligenter excerceat in schematis ac tropis grāmaticorū rhetorūq;, quæ nō magno negotio ediscuntur etiā. præludat in fabulis ad allegoriā

Progymna-

explicandis, præsertim ijs, quæ ad mores bonos perti-

smata Theo-
logi futuri.

nent, ueluti si Tantalī fabulam accōmodes ad diuitem,

incubantem & inhiantem opibus suis, nec tamen fruen-

tem. si Phaëtonis, ad periculosam temeritatē suscipien-

tis magistratum, qui magistratui gerendo non sit ido-

neus.

tripodis
uice

Tantalī fa-
la

Quid P. Gastonis
fabula allegorice
expleret

neus. Idem fiat in Apologis, in Similibus, de quibus à nobis nonnihil est proditum. Tum in his præcipue partibus rhetorices, quæ tractant de statibus, de propositionibus, de probationibus, de amplificationibus, de quibus accuratissime tractat Fabius: de quibus geminis affectibus, alteris quos ἡθῆ uocāt, mitioribus: alteris acrioribus, quos πᾶθη dicunt, de quibus nemo diligentius scripsit Aristotele: quod harum rerum peritia, maiorem in modum faciat ad iudicium, quæ res in omni studiorum genere ualet plurimum. Et quoniam professio theologica magis constat affectibus quàm argutijs, quas in Ethnicis quoq; philosophis ipsi ridēt Ethnici, Paulus in Christiano detestatur, idēq; non uno in loco: conueniet non segniter per ætatem in hoc genere exerceri, quo postea dexterius in theologicis allegorijs, locisq; communibus tractandis uersari possit. In illis felicissimus est Origenes, in his creberrimus est Chrysostomus. Hoc, ni fallor, uidebat Augustinus, quū Licentium suum ad suas musas, à quibus iam parabat desciscere, reuerti iubet, quod eiusmodi studia ad cæteras item literas, seriâsque disciplinas reddant ingenium uegetius ac succulentius. Alioqui si quis tantū infantibus illis & anxijis ieiunijsq; præceptiunculis imbuatur, puta dialectices, aut uerius, ut nunc ferè traditur, sophistices: quam ipsam tum cotidie nouis & cōmentitijs difficultatibus, aliam atq; aliam reddunt: fit, ut ad contentionem quidem inuictus euadat.

Quintilianus

*ἡθῆ
πᾶθη*

*Origenes
Chrysostomus*

*Licentius
Augustini*

Similitudo

*Similitudo Sophisticæ
in contentione
J. G. J.*

C dat.

Fidei robur potentius omnibus humanis affectibus

18 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/

In præci-
pio theolo-
giae munere
frigent.

Abrahā ten-
tatus apud
Origenē.

dat. Cæterum in tractandis diuinis literis, in sacris cōcio-
nibus, deum immortalem, quā uidemus istos iacere,
frigere, imò quā non uiuere, quorum præcipue partes
erant, animos inflammare: cuius rei si quis exemplum
requirat, legat Origenis homiliam de Abraham, iusso
filium immolare: in quo typus & exemplar ob oculos
ponitur, fidei robur omnibus humanis affectibus esse
potentius. At operæ precium sit, singulis pensitatis, spe-
ctare, quibus & quot machinis tentatio, patris animum
impetat, ac repetat. Tolle, inquit, filium tuum. Cuius pa-
rentis animum non labefactaret filij nomen? Sed ut ua-
lidior esset hic aries, addit, charissimum. Nec hoc cōten-
tus, adiecit: quem diligis. Satis hæc uideri poterant, ad
quodlibet humanum pectus expugnādum. Additum
dulcissimum paternis affectibus filij uocabulum, Isaac,
in quo refricatur & promissi diuini memoria: à quo au-
dierat, In Isaac uocabitur tibi semen: &, In Isaac erunt ti-
bi repromissiones. Optabat posteritatem uir optimus,
nec erat huius ulla spes reliqua occiso eo, per quem unū
uentura erat posteritas. Et tamen hunc non simpliciter
iubet occidi, sed imperat immolari, ut inter apparandū
identidem cruciet senis animum affectus pietatis. Mul-
ta grauiāq; tentationis pondera. Super hæc omnia, iu-
betur, montem excelsum cōscendere, ad quem tertio de-
mum die peruentū est, ut diu uarijs cogitationibus pa-
rentis animus quateretur, hinc sollicitate affectu huma-

no,

Animi auditorium
inflammandi

Prosequitur hysto-
ria Abrahami

no, hinc urgente iussu diuino. Iam cum inter eundum puer lignis, quibus exurendus putabatur, onustus, parentem, ignem gestantē & gladium, appellans dicit: Pater mi. atq; is respondet: Quid uis fili? Quāto ariete charitatis arbitramur pulsatum senis animū? Cui uero non commoueat miserationis affectum, pueri patri obsequentis simplicitas, cum ait: En ignis & ligna, sed ubi uictima? Tot modis sollicitata fides Abrahæ. Iā mihi uide, quo robore, quāq; constantia iussa peragit. Non respondet deo, non ex postulat de fide promissā, nō deplorat orbitatem suam apud amicos & cognatos: quibus rebus utcunq; leniri solet dolor. Loco procul conspecto iubet residere famulos, ne quis iussa peragenti obsisteret: filium onerat lignis, ipse struem in altari collocat, ipse filium alligat, & lignis mactandum atq; adolendū imponit, reducto brachio uibrat ensem: filium unicum, omnē posteritatis adamatæ spem, iugulaturus, ni subito uox angelica senis dextram inhibuisset. Hæc copiosius & elegantius ab Origene disseruntur, haud scio maiore ne uoluptate lectoris, an fructu. cum tantum interim in historico sensu uersetur: nec aliud agat in diuinis libris, quā Donatus egit in Comœdijs Terentianis, dum Poëtæ cōsiliū aperit. An eadem uisurus erat, qui politiores literas nunquā attigisset? qui uix degustatis grammaticæ præceptis, idē ex autoribus male grāmaticis, mox ad spinosas argutias, & ieiunas quaestionum

*Confabularis p̄is
& filij*

C 2 anxietate

20 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE

anxietates raptus, in his consenuit. Possem exemplis innumeris declarare, quàm frigide, ne dicam ridicule, ineptiant quidam, quoties est encomio celebrandus diuus aliquis, aut hymno alioue scripti genere utendū, quod splendorem & affectum desyderat. Huiusmodi Theologis debemus hymnos quosdā & cantica, quas uulgus Sequētiās appellat, quæ nemo doctus uel absq; risu, uel absq; nausea legat. Verum in præsentia non hoc nobis agitur, ut cuiusquā inscitiam traducamus, sed ut ad optimam studij rationem inuitemus adolescentes. Tantum illud dicam in genere, si quis huius rei promptum aliquod argumentū requiret, ueteres illos theologos, Origenem, Basilium, Chrysostrum, Hieronymum cum hisce recentioribus componat cōferatq;. Videbit illic aureum quoddā ire flumen: hic tenues quosdam riuulos, eosq; nec pueros admodum, nec suo fonti respondētes. Illic uelut in felicissimis hortis affatim tū oblectaberis, tum expleberis, dum hic inter spineta sterilia dilaceraris, ac torqueris. Illic maiestatis plena omnia: hic adeo nihil splendidū, ut pleraq; sordida, parumq; digna dignitate theologica. Quod si diutius immorandum sit prophanis literis, equidē id fieri malim in ijs, quæ propius affines sunt arcanis libris. Neq; uero meclām est, quāto supercilio quidam cōtemnant poëticen, ceu rem plusq; puerilem, quanto rhetoricen, quanto bonas, ut uocant, & sunt, literas omnes. Attamen hæ quamlibet istis fastiditæ.

Sequenti

Veteres
theologi cū
recentiori-
bus collati.

Quæ p[ro]p[ri]e
sunt p[ro]p[ri]e
sunt p[ro]p[ri]e

ditæ literæ, insignes illos dedere Theologos, quos nunc
 proclivius est negligere, quàm uel intelligere, uel imita-
 ri. Cuius rei si quis sibi fidem fieri postulet, dispiciat quæ
 multis hoc quicquid est poëticæ seu grāmaticæ, ut aiūt,
 facultatis æmulari conatis, non successerit. A nominibus
 tempero, ne quæ offendā. Poëticiis figuris ac tropis scatēt
 undiq; Prophetarū literæ. Parabolis omnia penè cōue-
 stiuit CHRISTVS, id quod Poëtis est peculiare. Neq;
 puerilis operæ putauit Augustinus in Propheticiis ac
 Paulinis literis, schemata rhetorū, & orationis cæsuras
 ac circuitus indicare, in libris De doctrina Christiana: à
 grammaticis pronūciationis, & syntaxeos differentiam
 petere. Non referam hic, quod immortalitate digni ui-
 ri, Gregorius Nazianzenus, Damasus, Paulinus, Iuuen-
 cus CHRISTI mysteria poëticiis carminibus tractarint.
 Ipse Paulus apostolus nō semel abutitur Poëtarum te-
 stimonijs. Vbi tandem in his literis, quod Aristotelem,
 quamlibet argutum aut eruditum, quod impium Auer-
 roem referat. Vbi primarū & secundarū intentionum,
 ubi formarum syllogisticarum, ubi formalitatum, aut
 quidditatum, aut etiam ecceitatum ulla mentio: quibus
 apud istos differtā sunt omnia. An ideo parum argute
 differunt, quod non in conclusiones & corollaria disse-
 cent omnia: quod non prius dicant, quid dicturi sint, quæ
 dicant: ac rursus admoneant sibi dictum esse, quod ali-
 quoties dictum non est: quod non sermonem omnem

*Pauci poeti
 cen assequuntur.*

Augusti

*Qui Christi myst
 eria ligata orone
 tractantur*

20 21 1521?

C 3 uerbatim

verbatim
frustulatum
*Imitatio au-
torum.*
*Platonis dogma
ad christi do-
ctrinam accedit*
 uerbatim penè cōcisum cōtruncent. Hæc pars diuiditur
 in tres. prima rursus in quatuor, atq; harum singulae in
 ternas. prima ibi. secunda ibi. Hæc demum nobis erudit
 ta uidentur, quæ sunt frigidissima: & his à pueris assueti,
 nihil intelligimus, nisi quod ad eum modum sit frustu-
 latim discerptum. In cæteris professionibus pulcherri-
 mum, ut est, habetur: si suos quisq; principes & autores
 referat. Vergilius expressit Homerum, Theocritum, &
 Hesiodum: Horatius Pindarum & Anacreontem: Auicenna
 Galenum: Cicero Demosthenem: Platonem Xenophon:
 Aristoteles, qui nihil nō tractauit, pro diuersis
 argumentis, diuersos: Aristotelem Theophrastus, The-
 mistius & Auerroës. Cur soli nos ausi sumus à nostræ
 philosophiæ principibus tota differendi ratione descen-
 scere? Quid enim tam dispar ac discrepans à stilo Pro-
 phetarum, CHRISTI & Apostolorum, quàm hoc, quo
 qui Thomam ac Scotum sequuntur, nunc de rebus di-
 uinis disputant? Augustinus sibi gratulatur, quod cum
 uarijs erroribus adhuc circūferretur, in Platonem potis-
 simū inciderit, quod huius dogmata propius accedant
 ad CHRISTI doctrinam. Et à finitimis cognatisq; pro-
 cliuior est transitus. Neq; uero hæc eo dixerim, quod da-
 mnè ea studia, quæ nūc ferè uidemus in publicis scholis
 solennia, modo sobrie, castèq; tractent: neq; sola tamē.
 Cuiusmodi uero, citra philosophiam Aristotelicam nō
 audere Theologum profiteri sine grammatica, sine rhe-
 torica,

torica, sine omnis antiquæ ac politioris eruditionis cognitione, uel antesignanū ordinis theologicī profiteri. Proinde complectantur & illa, si uidetur, pauci, quos æquus amauit Iuppiter, ut uerbis utar Vergilianis, & quibus uacat aliquam ætatis partem perdere. Nos plebeium & properantē instituimus theologiæ tyronem: tametsi, ut ingenue quod sentio dicam, mihi parum tutum uidetur, ad theologiā destinato, in prophanis studijs, præsertim alienioribus cōsenescere. Fit enim, ut qui palatum ac linguā multo absynthio habent infectam, ijs quicquid deinde biberint aut ederint, absynthium sapiat. Et qui diutius in sole uersati sunt, ijs deinde quicquid uiderint, eo sese offerat colore, quem ipsi secum in oculis, glaucomate uitiatis, circūferūt. Ita qui bonā uitæ partē in Bartholis ac Baldis, in Auerroibus & Durādīs, in sophisticis cauillationibus posuerunt, ijs diuinæ literæ non sapiunt id quod sunt, sed quod illi secum adferunt. Etenim ut elegans est fortassis in tractatione diuinarum literarum, non nihil uelut ab exoticis illis opibus obiter aspergere: ita uehemēter absurdum uidetur, cum rem tractes ab omni sapientia mundana longe diuersissimam, nihil crepare nisi Pythagoram, Platonē, Aristotelem, Auerroēm, & his prophaniores autores: ad horū opiniones, uelut ad oracula obstupescere. An nō istud est CHRISTI cœlestem philosophiam, nō condire, sed prorsus aliā reddere? Taxatur Chrysippus, quod totas

In prophanis studijs non minus consensere

Simile.

Optimis primū assuescendum.

Chrysippus notatus.

*Aristo: commentarij
theologice non est ad
miserandus*

totas Tragœdias in eius commentarijs, quos de logicis
cōscripsit, reperiri licuerit. Quo iustius nos taxauerit ali/
quis, si uideat plusq̄ totum Aristotelem in Theologo/
rum cōmentarijs inueniri. Quod si quis clamabit, absq̄
exacta horū cognitione nō esse Theologum: equidem
consolabor meipsum tot insignium uirorum exemplis,
Chrysofomi, Cypriani, Hieronymi, Ambrosij, Augu/
stini, Clementis, cum quibus rhetorculus esse malim, q̄
cum quibusdā, qui sibi plusq̄ homines uidentur, Theo/
logus. Deniq̄ consolabor meipsum exemplo Petri ac
Pauli, qui ista non solum non calluerunt, uerū etiam da/
mnant aliquoties, certe constat, nusq̄ usos esse. Quædā

*Veteres the
ologi fere
rhetores
erant.*

Seneca

didicisse oportet, non discere, ut inquit Seneca. At quale
spectaculum est, octogenarium theologum nihil aliud
quàm in scholis dialecticam ac philosophicam uel doce
re, uel decertare palæstram? hic sine fine garrere, ad præ/
dicandum CHRISTI euangelium elinguem? & ad ex/
tremū usq̄ uitæ nihil aliud q̄ disputare? Qui se rei bel/
licæ parant, ijs potissimū exercentur, quæ ad uictoriam

*Alipites Exemplum.
Quos et iustas, mag
is tradebant q̄
satis ritam
Tibis pugna
Max. Hic curat
was sordidus uitor
apis. De etid alipite
In medicina q̄
uolens t̄ in ego
uicibus medicis*

certissime conducunt. Aliptæ futurum athletā, iam tum
à puero delectum, fingunt ac formant in futura certami
na, & ad scopum suum omnia destinant. At præcipuus
Theologorum scopus est, sapienter enarrare diuinas
litteras: de fide, non de friuolis quæstionibus rationem
reddere: de pietate grauius atq̄ efficaciter disserre: la/
chrymas excutere, ad cœlestia inflammare animos. Ad
hæc

Scopus Theologorum

hæc iam inde à studiorum initio præludat futurus theo-
logus, potius quàm in alienis literis consenescat.

Illud mea sententia magis ad rem pertinuerit, ut tyrun-
culo nostro dogmata tradantur, in summã ac compen-
dium redacta. idc̄ potissimũ ex Euangelicis fontibus,
mox Apostolorũ literis, ut ubiq; certos habeat scopos,
ad quos ea quæ legit, conferat: uelut illa, ut exempli cau-

sa pauca notem. CHRISTVM cœlestem doctore, no-
uum quendam populum in terris instituisse, qui totus
è cœlo penderet, & omnibus huius mûdi præsijs diffi-

lus, alio quodam modo diues esset, alio sapiens, alio no-
bilis, alio potens, alio felix: quiq; contẽptu rerũ omniũ,
quas uulgus admiratur, felicitatem consequeretur: qui

nesciret liuorem aut inuidentiã, nimirum oculo simpli-
ci: qui nesciret spurcam libidinem, utpote sponte sua ca-
stratus, angelorũ uitam in carne meditans: qui nesciret

diuortium, quippe nihil non malorum uel ferens, uel
emendans: qui nesciret iusiurandum, ut qui nec diffide-
ret cuiq; nec falleret quenq;: nesciret pecuniæ studium,

ut cuius thesaurus in cœlis esset repositus: nõ titillaretur
inani gloria, ut qui ad unius CHRISTI gloriã referret
omnia: nesciret ambitionẽ, utpote, qui quo maior esset,

hoc magis sese propter CHRISTVM submitteret omni-
bus: qui nesciret, ne laceffitus quidem, uel irasci, uel ma-
ledicere, nedum ulcisci, quippe qui & de male merenti-

bus benemereri studeret: qui ea morum esset innocen-

D tia,

*Dogmata tyroni
theologico tradenda*

*Summa do-
ctrine Chri-
stiane.*

*Ex contẽptu
felicitas.
Liuor.
Pudicitia.*

Iusiurandũ.

*Auaritia.
Cenodoxia.*

Ambitio.

Vltio.

*Stopus
a Christo
nobis pposi-
to*

Innocentia. tia, ut uel ab Ethnicis comprobarentur: qui ad infan-
 Simplicitas tulum puritatem ac simplicitatem, ueluti renatus
 esset: qui uolucrum ac liliorum ritu in diem uiueret:
 Concordia. inter quos summa esset concordia, nec alia prorsus
 quàm membrorum corporis inter ipsa: inter quos mu-
 Charitas. tua charitas omnia faceret communia, ut siue quid esset
 boni, succurreretur cui deesset, siue mali quippiam, aut
 tolleretur, aut certe leniretur officio: qui doctore spiri-
 Exemplum tu cœlesti sic saperet, qui ad exemplum CHRISTI sic
 uite. uiueret, ut sal, ut lux esset orbis, ut ciuitas esset in edito
 sita, omnibusque undique conspicua: qui quicquid pos-
 set, id omnibus iuuandis posset: cui uita hæc uilis esset,
 Mortis cō- mors optanda immortalitatis desyderio: qui nec tyran-
 temptus. nidem timeret, nec mortem, nec ipsum denique Sata-
 nam, unius CHRISTI præsidio fretus: qui modis om-
 nibus sic ageret, ut ad extremum illum diem semper
 esset uelut accinctus ac paratus: Hunc esse scopum à
 CHRISTO propositum, quò omnia Christianorum
 Infirmi fo- sint referenda, licet interim tolerandi fouendiq; sint
 uendi, nō ali- imbecilles, donec proficiant. Hæc sunt autoris no-
 enandi. stri dogmata noua, quæ nulla philosophorum fami-
 lia tradidit. Hoc erat uinum nouum non committen-
 dum nisi nouis utribus. Hæc sunt per quæ renascimur
 è supernis. Vnde & Paulus nouam creaturam appel-
 lat, quisquis in CHRISTO est. Peripatetici tenent Ari-
 stotelis placita: Platoniei, Platonis decreta: Epicurei te-
 nent.

nent Epicuri scita: multo magis conuenit nos tanti au-
toris tenere dogmata. Sed in his pro rerum & homi-
num uarietate nonnulla differentia est. Quædam pla-
nè uetat: quod genus sunt illa, ne sint inter nos diuor-
tia, ne sit liuor, ne sit ambitio, ne studium pecuniæ, ne
uindicta, ne suspicio, ne obtrectatio: quos omnes affe-
ctus, quanto studio, quantoque consilio eximendos
curarit ex animis suorum discipulorum, mox aliquan-
to copiosius indicabimus. Quædam planè præcipit
omnibus: quod genus est, de mutua charitate: de con-
donandis fratrum erratis: de tollenda sua cuique cru-
ce: quod si recuses, non agnoscit CHRISTVS discipu-
lum: de mansuetudine, cum ait Matthæi capite unde-
cimo: Discite à me, quod mitis sum & humilis corde,
& inuenietis requiem animabus uestris: de fide, quam
ubique requirit: de beneficentia in omnes, alijsque his
consimilibus.

*Apte uerita
à Christo.*

Præcepta.

*Matth. 23. Et qui
no ampti tunc stid
sequit me, no
me dng*

Quædam ita commendat, ut tamen non exigat: præ-
mio sollicitans, qui possint assequi: non pœnam commi-
nans, si nequeant. Siquidem Matthæi cap. 19. beatos
pronunciat eunuchos, qui seipsos execuerunt & eui-
runt propter regnum dei. Non dicit infelices, qui legiti-
mum matrimonium caste purèq; colunt. Fortassis huc
ptinet, quod iuueni dicit: Si uis perfectus esse, uade uen-
de omnia quæ possides, & ueni sequere me. Nam mihi
potius uidet, ad uniuersos Christianos pertinere, quo-

Non exacta

Matth. 23

rū nemo non debet esse hoc animo, ut si quid eiusmodi postularit CHRISTI gloria. cuncta libenter sit pro de-
relictis habiturus: nam perfecti nomine Christianum designat. Erat ille probus Iudæus: supererat, ut CHRISTI discipulus factus, perfecta iam sequeretur. Nihil in rebus humanis uere perfectum: uerum in suo cuiq; statu perfectionis studium adesse debet.

Cōtempta.

Quædam contemnit CHRISTVS, ac uelut indigna se reiicit, ueluti cum Lucae cap. 12. inuitatus ad diuidendam hæreditatem: Homo, inquit, quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? Quædā ueluti dissimulat, tanq̃ ad se non pertineant, aut tanq̃ ad ea sit indifferens, quod genus cū apud Matthæum cap. 18. Petrum

Dissimulata.

De tributis

interrogat, utri deberent tributum regibus, filij, an alienigenæ: uelut illarum rerum imperitus ac rudis, ut quæ ad huius mundi sordes pertinerēt. Ac perinde locutus, quasi non debeatur: tamē dari iubet didrachma, haud pro omnibus tamen, sed pro se duntaxat, ac Petro. Huius generis & illud, quod apud Matthæum cap. 22. insidiose rogatus, num oporteat tributum pendere Cæsari: iubet exhiberi nomisma uelut ignotum: eo uiso, rogat, cuius esset imago, & cuius inscriptio, tanq̃ id quoq; nesciret. Ac de tributo Cæsari reddendo, respondet non sine ambiguitate: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris: si qd illi debetur, soluite. Sed illud ad me magis pertinet ad-

De censu.

Supplicia.

monere, ut detis deo, quæ dei sunt. Ad consimilem modum

dum

dum adulteram in adulterio deprehensam, apud Ioan-
nem Euangelistam, nec damnat, nec tamē palām absol-
uit, sed admonet, ne iteret commissum, nolens hominū
necessarijs legibus suum ius adimere, & tamen damna-
tionis autor esse nolebat, qui uenerat seruandis omni-
bus: quod quidē in ipso fuit. Rursus apud Lucam, renū-
ciātibus quibusdā de Galilæis horrēdo nouoq; affectis
supplicio, quorū sanguinē Pilatus miscuerat, cum ipso-
rum sacrificijs, nec probat, nec improbat legum sæuerita-
tem, sed exemplo ad occasionē admonitionis abutitur.
Putatis, inquit, quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis
peccauerint, quia talia passi sunt? Non, dico uobis: sed
nisi resipueritis, omnes similiter peribitis, sicut illi decem
& octo, in quos incidit turris in Siloë, & occidit eos.

Accedit hinc quoq; lucis nonnihil ad intelligendum scri-
pturæ sensum, si perpendamus nō modo quid dicatur. *Circūstatiæ faciūt ad in-
tellectum.*
uerū etiā à quo dicat, cui dicat, quibus uerbis dicat, quo-
tpe, qua occasione, qd præcedat, qd cōsequat. Siquidē
alius sermo decet Ioannē Baptistā, alius CHRISTVM.
Aliud præcipitur rudi populo, aliud Apostolis. Rursus
aliud præcipitur Apostolis adhuc rudibus, aliud forma-
tis iam & institutis. Aliter respondetur insidiosè interro-
gantibus, aliter simplici animo sciscitantibus. Deniq; se-
ries ipsa narrationis altius repetita, sententiam aperit,
aliās obscuram. Sæpenumero locorum collatio nodum
explicat difficultatis, dum quod alibi dictū est tectius,

D 3 alibi

*Collatio
locorum*

Persona lo- alibi dilucidius refertur. Et quoniam totus fermè CHRI
quentis. STI sermo figuris ac strophis obliquus est, diligenter
Membrorū odorabitur theologiae candidatus, quā sustineat perso-
 nam is qui loquitur, capitis an membrorū, pastoris an
 gregis. Siquidem CHRISTVS cum, in cruce patrem in-
 clamās, ait: Deus meus, deus meus, quur deseruisti me?
longe à salute mea uerba delictorū meorum: non capi-
tis, sed membrorum suorum uoce loquitur, autore diuo
Augustino. Item dum mceret, dum angitur, dum pocu-
 lum deprecatur: uidetur membrorū affectum in se trā-
 stulisse. Rursus dū imminentibus satellitibus ait: Si me
Pastoris. quæritis, sinite hos abire: pastoris & episcopi personam
 agit, Apostoli gregis. Nam pastoris officiū est, si quan-
 do ingruat persecutionis procella, pro gregis incolumi-
 tate suum caput obijcere periculis. Porro discipuli, dum
Gregis in- metu territi diffugiunt, Petrus dum abiurat dominum,
firmi. dum percutit gladio: gregis adhuc infirmi, & in spem
 meliorū confouendi, personam sustinet. At dum flagel-
 lis concinnatis negociatorū turbam profligat è templo:
Summi pon- summi Pastoris agit partes. Nōnunquā ex alieno loquitur
tificis. affectu, ueluti cum Cananæ, improbius interpellanti,
Iudæorum. respondet: Non est bonum, sumere panem filiorum, &
obijcere canibus: Iudæorum uoce loquitur, qui se solos
hominū sanctos esse ducebant: Cananæos, Samarita-
nos, ac reliquas prophanas nationes, pro impuris & ca-
nibus habebant: cum apud CHRISTVM non fuerit
 ullum

Nullum genus disti-
 men apud Christum

ullum gentis discrimē, nisi pro temporis dispensatione. Nouerat eius mulieris animum, Iudæorum fidei præferendum esse: uerū id uoluit infigere suæ gentis animis, regni cœlorum fore participes, qui quacūq; origine per fidē in hoc irrupissent. Rursum cū suos interrogat: Vos quē me esse dicitis? capitis personam agit. Petrus totius populi Christiani uoce & uice respondet: Tu es CHRISTVS filius dei uiui. Nullus enim est in corpore CHRISTI, à quo non exigatur ista confessio: Tu es CHRISTVS filius dei uiui. Consimiliter quod Petro dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: Et tibi dabo clauēs regni cœlorum: ad uniuersum populi Christiani corpus pertinet. È diuerso cum Petro ter amorem professio, dicit: Pasce agnos meos: CHRISTVS summi Pastoris, hoc est, capitis uices sustinet: Petrus cuiusuis episcopi typum gerit, cui non committitur grex, pro quo mortuus est CHRISTVS, nisi uehementer amanti CHRISTVM, nec usquam spectanti, nisi ad huius gloriā. Neq; uero dictū est, rege, aut, subige oues, sed, pasce. Neq; dictū est, oues tuas, sed, meas. Alieni gregis pastor es, non dominus. uide ut oues bona fide annumeres, tibi creditas. Itidem Paulus in epistola ad Rhomanos cap. 7. cum, multa questus de carne sua, spiritui rebellante, tandem exclamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? non sua uoce loquitur, ut opinor, sed alterius cuiuspiam adhuc

Capitis.

Corporis totius.

Episcopi.
Peccatoris.

Pasce omnes meos

Ro: viij v.

Stolper michi
Erasmie

*Personarum ratio
obseruanda**Gradus.**Salvator**Temporum
ratio.*

adhuc imbecillis, & qui cupiditatibus suis etiānum impar esset. Quāq̄ autem personarum obseruata ratio plurimum habet momenti in ueteris instrumēti literis, uelut in Prophetis, in Psalmis, in Cantico canticorū, tamen frequenter & in nouo testamento locū habet, praesertim in Paulinis epistolis. Quaedā autē ita proponuntur, ut ad omnes quidem pertineant, at non citra discrimen: quod genus est, quod cū Apostolis loquens dicit: Vos estis sal terrae: uos estis lux mundi. sic ad omnes CHRISTI religionē profitētes, pertinet, ut praecipue tñ ad episcopos ac magistratus. Itē cū ait: Estote perfecti, sicut & pater uester coelestis perfectus est: omnibus suis ostendit, quò sit enitendū, quāq̄ id maxime praestandum ihs, qui praesunt ecclesiae CHRISTI. Ut personarū igitur, sic & temporū obseruata uarietas, obscuritatem discutit in arcanis literis. Neq̄ eīm quicquid Iudaeis uel imperatū est, uel interdictum, uel permissum, ad Christianorū uitam est accōmodandum. Non quod in ueteris instrumenti libris quicq̄ sit, quod ad nos non pertineat, sed quod pleraq̄ pro tempore tradita ad typū & adumbrationem futurorum, pernitiōsa sint, nisi trahantur ad allegoriam: ueluti circuncisio, sabbata, delectus ciborū, uictimae, odium inimici, bella, turba uxorū, aliāq̄ his consimilia, quae tanq̄ umbræ ad coruscantem Euan-gelii lucem prorsus euanuerunt. Verum quis in hisce uel simpliciter ad nostros mores accōmodandis, uel per allegoriam

allegoriam explicandis, habendus sit delectus: quoniã Augustinus satis copiose differit in libris De doctrina Christiana, non est consilium hic persequi. Primum igitur tēpus esto, si uideatur, quod CHRISTI præcessit ætatem. Proximū, cum nondum quidem exorta, sed tamē aduentante iam, & imminente Euangelij luce, superioris legis tenebræ rarefcerent: ueluti cum nõdum exorto sole, sed ad exortum properante, cœlum sensim albescit. Tum satis adhuc erat, Ioannis baptismo tingi, ad superioris uitæ pœnitentiam inuitari. Satis erat admonitos esse publicanos, ne quid exigent, præter id quod illis constitutum esset. Satis erat, admonitos esse milites, ne cui uim facerent, ne quem depredarentur, sed contenti essent suis stipendijs. Non, quod ista bonos facerēt, aut Christianos, sed quod minus malos redderent, ac mox successuræ CHRISTI prædicationi præpararent. Neq; enim usquam Ioannes docuit, non esse iurandum, non esse repudiandam uxorem, tollendam crucem, benemerendum de inimico. Ista quæ proprie Christianos facerent, CHRISTO seruabantur. Fortassis ad hoc tempus pertinet, prima discipulorum prædicatio, cum iubentur exemplo Ioannis, ad pœnitentiam prouocare, regni cœlorum uiciniã denunciare, de CHRISTO silere. Et haud scio, an baptis mus, quo tum baptizabāt, huiusmodi fuerit. Nam tum quoq; baptizabant Apostoli, cum CHRISTVS ipse, teste Ioanne, neminē baptizaret.

E no

Tempus pri
mum.

Secundum.

Canonice lxx. Gen 34
neminem baptisasse
affectum

Tempus tertium.

Non saluati sunt

RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/
no proditum est canonicis literis. quoniam à CHRISTO
baptizatum fuisse. Tertiū esto, si libet, CHRISTO iam
late miraculis ac doctrina clarescente terrarū orbi, cum
sic Euangelica doctrina proferretur, ut tamen legis ob-
seruatio nō interdiceretur: quod tempus complectitur,
& post datum spiritum sanctum, rudis adhuc & nascentis
ecclesiae primordia. Videtur autem ad hoc quaedam
peculiariter attinere: uelut omnes illae parabolae, de colo-
nis uineae, qui domini filium occiderant: de nuptiis & ex-
cusantibus inuitatis: item quae de suppliciis praedicatorū
CHRISTVS praedicat: ac fortassis quae praecipit de tol-
lenda cruce: de excutiendo pedum puluere: de nemine sa-
lutando in uia: de fugiendo à ciuitate in ciuitatem: de re-
linquendo patre ac matre & uxore: de beatitudine ca-
strantium se propter regnū dei: de uendendis possessio-
nibus, ac renunciando omnibus affectibus: de subinde
mutando loco: postremo quae de signis dicta sunt, eos
qui crederent secuturis: alioqui Christiani non essemus
hodie, quos haec signa constat non esse secuta: licet ex su-
perioribus illud ad nos pertinet, quod ubicunq; incide-
rit necessitas, hoc animo iubeamur habere, quicquid ha-
bemus charum, ut parati simus ob CHRISTI gloriam
relinquere. Ad idem tempus pertinet & illud, quod in
Actis apostolorū per Iacobum ac Petrum decernitur:
ut qui ex gentibus ad CHRISTVM sese contulissent,
abstinerent à suffocato, à sanguine: quorū neutrum apud
nos

nos habetur nephariū: siquidem datum est hoc inuincibili Iudæorum pertinaciæ, quibus conuenire non poterat cum incircuncisis, si nihil habuissent omnino Iudaismi. Paulus præcipit, ut episcopi suas uxores ac liberos bene gubernent: nūc & hypodiatonis ius habendi uxores, interdicitur. Paulus uult, uxorem fidelem manere cum infideli marito, Augustinus diuersum sentit, & hodie secus iudicat ecclesia. Paulus non uult, seruū Christianum ab hero Ethnico discedere, secus hodie decretum est. Sunt id genus alia permulta, quæ pro temporū illorum usu instituta, post oblitterata sunt, aut mutata: ueluti de ceremonijs sacramentorū pleraq;. Compluratum nō obseruata, quæ nunc iubemur obseruare: quod genus sunt dies festi: & fortassis hæc, qua nūc salubriter utimur, secreta admissorum confessio. Nam per uniuersum terrarū orbē propagata iam & constabilita CHRISTI religione, quam imperatores armis suis non persequebantur, ut solebant, sed tuebantur: nec depredabantur opes ecclesiæ, sed accumulabant (sit enim hoc, si uideatur, quartum tempus) pro mutato rerum statu, nouæ leges sunt inductæ, quorū aliquot uiderētur cum CHRISTI decretis pugnare, nisi distinctione temporum scripturas in concordiam redigamus. Iam quintum tempus facere licebit, ecclesiæ prolabantis ac degenerantis à pristino uigore Christiani spiritus. Ad quod opinor pertinere, quæ dicit dominus in Euangelio: quod abundante

Temporū ratio obseruanda

Tempus quartum.

Quintum.

E 2 dante

36 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/
dante iniquitate, refrigescet charitas multorū: ad hæc fu-
turos, qui dicerent: Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic.

Circuli tres

*Omnibus ad Christum
impendendum esse*

Sed ne tanta temporum, personarum, ac rerum uarie-
tas inuoluat lectorē, non abs re fuerit, uniuersum CHRI-
STI populum in tres circulos diuidere, quorum omniū
tum unicum sit centrum, CHRISTVS IESVS, ad cuius
simplicissimam puritatem, pro sua cuiq; uirili, enitendū
est omnibus. Neq; enim oportet scopū suo mouere lo-
co, quin potius omnes mortalium actiones ad scopum
dirigendæ. Primū autem circulum teneant, qui quoniā

Primus cir-
culus.

uelut in uices CHRISTI successerūt, CHRISTO proximi
sunt, illi semp adherētes ac sequētes agnū, quocūq;
ierit. Quales sunt Sacerdotes, Abbates, Episcopi, Cardi-
nales, ac summi Pontifices: hos oportet quā maxime
puros esse à rerum mundanarum contagio: cuiusmodi
sunt, uoluptatum amor, pecuniæ studium, ambitio, ui-
tæ auuiditas. Horum est, CHRISTI puritatem ac lucem

*Christi puritas
in rebus
mundanis*

Secundus
circulus.

è proximo haustam, in secundū circulum transfundere,
qui principes habet prophanos, quorum tamē arma le-
gesq; suo quodam modo CHRISTO seruiūt: siue dum
necessarijs ac iustis bellis profligāt hostem, publicamq;
tuentur tranquillitatem: siue dum legitimis supplicijs co-

Tertius cir-
culus.

hercent facinorosos. Tertiū circulum promiscuo uulgo
dare licebit, ceu crassissimæ huius orbis, quem fingim⁹,
partis: sed ita crassissimæ, ut nihilo secius ad CHRISTI
corpus pertineat. Quancq; in singulis circulis ordinem

Gradus in
singulis cir-
culis.

aliquem

aliquē imaginari licet. Etenim cum sacerdotes sacrificijs
 litant deo: cum pabulo sermonis Euangelici pascunt po-
 pulum: cum puris precibus cū deo colloquuntur: cūq;
 pro salute gregis interpellant, nimirum in purissima cir-
 culi sui parte uersantur. Cæterū dum principum affecti-
 bus obsecundant, ne prouocati, grauiores excitent tra-
 gœdias: dum infirmorum imbecillitati multa cōcedunt
 inuiti, ne ad deteriora prolabantur: in extrema circuli sui
 uersantur ora, ad quam tamē non aliter sese demittunt,
 nisi ut alios ad se rapiant: non ut ipsi fiant deteriores. In
 ter elementa, quibus infimus hic mundus constat, suus
 cuiq; locus est. Sed ignis, qui proximum orbi lunari lo-
 cum, obtinet, cum in summa sui parte purissimus sit ac li-
 quidissimus, coeliq; naturæ simillimus, in aëris confinio
 seipso crassior est. Aër item in summo sui circuli margi-
 ne simillimus igni: in infima parte, qua cōfinis est aquæ,
 crassescit. Fortassis idē de aqua terraq; dici potest: & ta-
 men ignis paulatim omnia rapit ad se: & quoad licet, in
 suam transformat naturam: terram spiritibus attenua-
 tam, uertit in aquā: aquam eliquatam uertit in aërem:
 aërem extenuatum in se transformat, confinia seruiunt
 transformationi, non in deterius, sed in melius. Sic &
 CHRISTVS ad discipulorum imbecillitatem sese fre-
 quenter accommodabat. Sic Paulus multa indulgebat
 Corinthiis: distinguens interim, quæ domini nomine
 proponeret perfectis, & quæ suo nomine cōdonaret in-
 firmis:

E 3 firmis:

*Functio non
summa.*

firmis: hac spe tamen, ut proficerent. Proinde cū summi Pontifices condonationibus & indulgentijs, ut uocant, segnes, aut fortasse desperationi proximos, erigūt ac fovent, donec ad meliora proficiant, nō uersantur in summa circuli sui parte. Idem dum legibus cauent, de decimis prædialibus ac personalibus extorquendis: de usu pallij redimendo: de annatis exigendis: de patrimonio Petri, ut uocant, armis uindicando: de subigendis bello Turcis: deq; alijs innumeris, ut donemus eos tractare rem ad cōmunem uitam necessariam, aut certe utilem: nemo tamen dixerit, eos uersari, in eo quod propriū est

*Leges Pon-
tificiæ.*

philosophiæ cœlestis. Atq; haud scio, an summi Pontifices, etiam si maxime uelint, possint ita moderari leges suas, quas ad cōmunem hominum uitam ædunt, ut per omnia CHRISTI decretis respondeāt. CHRISTVS ut purissimus ille fons omnis lucis & innocentiae, præcepit ea, quæ cœlum sapiant. Pontifices homines & hominibus infirmis, atq; adeo uarie infirmis, pro tēpore præscribūt, quod uidetur expedire. Proinde fieri nō potest, quin in horū quoq; placitis insint quædam, quæ sapiāt humanos affectus, & in quibus innocentiam CHRISTI desyderes. Porro quemadmodum ignis infima pars liquidior est aeris summa parte: ita par est, ut qd' in Pontificum constitutionibus crassissimū est, propius tamen

*Leges Cæ-
saræ.*

accedat ad CHRISTI simplicitatem, quàm quod in Cæsarum, aut magistratuū legibus est maxime diuinum.

Nam

Nam hi quoniam in hisce rebus uersantur, quæ cum in
 fima fece, quæcūq; cum sordidis mundi negocijs coniu-
 ctæ sunt, argumēto suo respondeant, oportet. Neq; em̄
 horū legibus fit, ut boni simus, sed ut minus mali. Pro-
 inde si quid geritur aut cōstituitur ab his, quod nō nihil
 degenerat à CHRISTI decretis, etiam atq; etiam caue,
 ne Christianæ philosophiæ purissimū fontē, cum horū
 qualibuscunq; lacunis commisceas. Debent humanæ le-
 ges ab hoc archetypo peti: ab eodem lumine, legum hu-
 manarum scintillæ sumuntur. Sed aliter relucet æternæ
 ueritatis fulgor in leui tersoq; speculo, aliter in ferro, ali-
 ter in lympidissimo fonte, aliter in lacuna turbida. Hæc
 ideo dicta sunt, ne cœlestē CHRISTI philosophiā, ho-
 minum uel legibus, uel disciplinis uitiemus. Maneat in-
 tactus ille scopus: sit illibatus unicus ille fons: seruet illa
 uere sacra ancora doctrinæ Euangelicæ: ad quā in tanta
 rerum humanarum caligine confugere liceat. Neq; pro-
 tinus reiſce, quod ab istis præscribitur, sed circumspice,
 quis præcipiat, quibus præcipiat, quo tempore, qua oc-
 casione præcipiatur. Spiritualis omnia dijudicat, inquit
 Paulus, ipse à nemine dijudicandus. Quod si ad leges
 humanas CHRISTI dogmata detorqueantur, quæso
 te, quæ spes iam reliqua est: multo minus etiam, si ad cu-
 piditates hominum deflectatur diuina philosophia, &
 iuxta Græcorū prouerbium, *Lesbia nobis fiat regula.*

Super hæc, non mediocrem adferet utilitatem, si dili-
 genter

Lesbia regula

40 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/

Concentus
doctrinae
vitae Chri-
sti.

genter, euoluētes libros utriusq; testamenti, attente con-
sideremus mirabilem illum orbem, & cōsensum totius
CHRISTI fabulæ, ut ita loquar, quā nostra causa pere-
git, factus homo. Sic enim futurum est, ut non solum re-
ctius intelligamus, quod legimus, uerum etiā ut certiore
cum fide legamus. Nullum est enim sic arte compositū
mendacium, ut undiq; sibi cōstet. Ex ueteris testamenti

Propbetia
ac typi.

uoluminibus confer typos & Prophetarū oracula: quo-
rum illi CHRISTVM deliniāt atq; adumbrāt: hęc eun-
dem aduentantem, uelut oculis fidei demonstrant. Suc-

Angeli.

cedit his angelorum testimonium, Gabrielis uirgini cœ-
lestes nuptias renunciantis: rursus in natiuitate chori
angelici concinentis, gloria in excelsis deo: mox accedit

Pastores.
Magi.
Baptista.

pastorum, deinde Magorum testimoniū: præterea Sy-
meonis & Annæ: deinde præludit Ioānis Baptistæ præ-
dicatio, digito iam indicantis præsentem, quē Prophe-
tæ uenturū prædixerant. Ac ne nesciremus, quid nobis
esset ab eo sperandū, addit: Ecce qui tollit peccatū mun-
di. Hic unus est agnus, omnis maculæ nescius: nec agn⁹
est solum, uerum etiam agnos facit. Non promittit suis
regnum aut opulentiam: innocentiam promittit, si modo
resipiscant. Nihil autem uerorum bonorū ab futurū est,
si adsit innocentia. Post hęc omnem uitæ seriem obser-

Christus
puer.

ua, quomodo adoleuerit, & que proficiens in melius &
apud deum & apud homines. Apud deum laus est bo-
næ cōscientiæ: apud homines decus est honestæ famæ:
quæ

innocentia

quæ nō affectata, feliciter consequitur ueram uirtutem. Duodecim natus annos, in templo docēs uicissim & audiens, primum sui specimen dedit. Rursum in nuptiis primo miraculo priuatim ædito, paucis innotuit.

Nam non nisi baptizatus, & columbæ signo, patrisque uoce commendatus, postremo non nisi quadragenario ieiunio, & Satanæ tentatione spectatus & exploratus, prædicandi munus aggressus est. Excute natiuitatem, educationē, prædicationem, mortē, nihil aliud reperies, quàm paupertatis, & humilitatis, imò innocentiae totius exemplar. Totus doctrinæ circulus ut secum consentit, ita cum ipsius uita consentit, etiam ipsius naturæ iudicio cōsentanea. Præcepit innocentiam: ipse sic uixit, ut nec subornati testes, cum id uarijs modis conarentur, reperirent, quod probabiliter calūniarentur. Docuit mansuetudinem, ipse tanquā ouis ad mactationem ductus est. Docuit paupertatē, ipse nihil unquā possedisse legitur. Deterruit ab ambitione & fastu, ipse discipulis suis lauit pedes: docuit hanc esse uiam ad ueram gloriā & immortalitatem. Ipse per crucis ignominia affecutus est nomen, quod excellit omne nomen: & dum nullum regnū ambit in terris, meruit coeli pariter ac terræ principatum. Vbi resurrexit, nō alia docuit, quā ante docuerat. Docuerat, pijs non esse metuendam mortem, & ob id exhibuit sese rediuiuū. Suis hīsdem uidentibus, ascendit in cœlum, ut sciremus, quò nobis esset enitendū, quòq;

F referenda

Christus
adolescens.

*Non propriam
rationem
obtinendum*

Doctrina.
Vita.
Natura.

*Doctrina
Christi*

Mors.

Resurrectio

Ascensio.

42 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/
referenda omnia. Postremo loco delapsus est spiritus
ille cœlestis, q̄ tales afflatu suo reddidit Apostolos, qua-
les CHRISTVS esse uoluit. Reperies fortassis in Plato-
nis aut Senecæ libris, quæ non abhorreant à decretis
CHRISTI: reperies in uita Socratis, quæ utcunq; cum
CHRISTI uita consentiant: at circulum hunc, & omniũ
rerum inter se congruentiũ harmoniam in solo CHRI-
STO reperies. Multa sunt in Prophetis & dicta diuini-
tus, & gesta pie: multa in Mose, cæterisq; uiris uitæ san-
ctimonia claris: orbem hunc in nullo reperies homine.
qui quidem orbis à Prophetis exorsus, per Apostolorũ
uitã ac doctrinã, in sese coit. Hi, quicquid CHRISTVS
docuit, expresserũt: quicquid promisit, præstiterunt: eun-
dem hauserant spiritum: eadem sonant ac docent, quæ
CHRISTVS. Hactenus adoranda sunt omnia: cætera
cũ delectu iudicioq; legenda, aut etiã imitãda. Quanc̄q;
& Apostoli sic CHRISTVM referunt, ut tamẽ ad illius
maiestatem non assurgant.

Varietas
Christi.

Neq; uero confundit hanc harmoniam CHRISTI ua-
rietas: imò sicut è diuersis uocibus apte compositis, con-
centus suauissimus redditur, ita CHRISTI uarietas ple-
nionem efficit concentũ. Sic omnia factus est omnibus,
ut nusq; tamen sui dissimilis esset. Nunc diuinæ naturæ
profert indicia, cum uentis imperat ac mari, cũ peccata
remittit, cum in monte nouam speciem, & humana præ-
stantiorem, exhibet suis. Nunc diuinitatẽ dissimulans,
hominem

hominem agit, cum esurit, cum sitit, cū fatigatur labore, *Christus de*
 cum esuriens ad ficum accurrit, cum mœret, cum affligi *us & homo*
 tur, cum occiditur. Quosdam ultro ad se uocat, alios à re
 tibus, Matthæum è telonio. Quosdã sequi uolentes, rei
 cit: cuius exemplum habes apud Matthæum cap. 8. de
 scriba dicente: Magister, sequar te quocunq; ieris. cui re/
 spondit IESVS: *aspice* *uidet. sic* *Supra* Vulpes foueas habent, & uolucres cœli
 nidos, at filius hominis non habet, ubi caput suum recl
 net. Rursus ibidem, alteri poscenti ueniam abeundi: Se
 quere, inquit, me: & sine, mortui sepeliãt mortuos suos.
 huic timuit, ne relaberetur: illū sciebat inutilem, negotio
 minime delicato. Zacchæi delectatus ardore, ultro sese
 ad illius ædes inuitat: quemadmodū legis Lucæ cap. 19.
 Herodem ubiq; contemnit, ut impium Iudæū, & ob id
 Ethnicis deteriorem: eum uulpem uocat Lucæ 13. Ite &
 dicite uulpi illi: ad quem adductus, nec alloquio digna
 tur. Nonnunq; ultro, ueluti captata occasione, miraculū
 ædit, sicuti de ficu, quæ ad execrationem illius exaruit: de
 turba satiata paucis panibus: de Lazaro: aliãs ceu gra
 uatim & coactus facit: quod genus est, cum apud Ioan
 nem Euangelistã, in nuptiis matri de uini defectu sub
 monenti, respondet: Quid mihi tecum est mulier? non
 dum uenit hora mea. rursus cum apud Matthæū cap.
 17. rogatus sanare lunaticum, cui discipuli nō potuerant
 opitulari, commotus exclamat: O generatio incredu
 la & peruersa, quousq; ero uobiscum? quousque patiar

uos: afferte huc illum ad me. Cananæam grauatim, nec nisi interpellatus, audit, nec statim obsequitur. Ex aduerso, leproso se facile præbet: Volo, inquiēs, mundus esto. Rursum pharisæis, signū ab ipso poscentibus, planè negat: Generatio, inquiens, mala & adultera signū quærit, & signū non dabitur ei, nisi signū Ionæ prophetæ. Con-
 similiter cap. 16. Pharisæis ac Sadducæis tentantibus IESVM, ut è cælo signum aliquod æderet, respondit: Faciem cæli dijudicare nostis, signa autem temporum nō potestis? Alicubi sileri iubet miraculum æditum, uelut apud Matthæum cap. 9. cæcis sanatis interminatus, edicit: Videte, ne quis sciat, haud ignarus futurum, ut tanto magis diuulgarent. Ad consimilem modum apud eundem Euangelistam cap. 12. curatis multis, præcepit, ne se facerent manifestū uulgo. At Marci cap. 5. dæmoniacū sanatum nō admittit in suum consortium, neq; tamen silere iubet, sed apud suos prædicare, nō IESVM CHRISTVM, sed, quid sibi beneficio dei cōtigisset. À suis confessionem exigit: Vos autem, inquiens, quem me esse dicitis? Dæmoni palàm cōfitēti, ipsum esse CHRISTVM, silentium indicit. Rursum aliās exigit gratiam ab ijs, qui beneficium acceptum celant: uelut à muliere, quæ à contactu pallij desierat profluere sanguine: Quis me tetigit, inquiens: neq; destitit, donec illa coram omnibus beneficium agnosceret. Similiter nouem leprosis ingratitudinem exprobat: qui cum essent Iudæi, non redierint tamen,

men, daturi gloriam deo. Est & alia quædam in miraculis ædendis uarietas. Alios sine negotio sanat, ut cum uerbo puellam excitat: Puella, tibi dico surge. Cæco lutū sputo maceratum illeuit oculis: nec hoc contentus, præcepit, ut sese abluat in piscina Siloë, atq; ita demum sensit restitutæ sanitatis beneficiū. Neq; decem illi leprosi protinus mundati sunt, sed iussi adire sacerdotes, inter eundem lepra liberati sunt. Porrò Lazarū excitaturus, fundit etiam lachrymas, infremit spiritu, iubet sibi cōmonstrari sepulchrū, tolli saxum, atq; ita defunctum ualido clamore euocat. Nōnunq; irascitur ac minatur morbo. In huiusmodi uarietatibus conueniet philosophari, & pia curiositate, diuini consilij scrutari mysteriū. Est item uariis in responsis: captiose sciscitantibus, oblique respōdet. Et cautim, ueluti pharisæis, de repudiāda uxore sciscitantibus, de censu Cæsari reddendo, de magno præcepto, ex ostenso nomismate capit occasionem admonendi, quid illi nō facerent, cum id in primis ad rem pertineat: in diuortijs retundit illorum licentiam, non ex iure concessam, sed inuincibili malitiæ datā. De præcepto item declarat eos non facere, quod scirent in primis esse faciendum: Pharisæis legis scientiam tribuēs, pietatem adimens: Sadducæos ob stolidam interrogationē stultitiæ damnat, qui non intelligerent, quod legerent. Est ubi nihil respondeat, sed quæstionē quæstione, ceu clauum clauo retundit: ueluti cum interrogatus, qua nam

F 3 autoritate

autoritate faceret ea, quæ faciebat: uicissim rogat, Bapti-
 smum Ioannis, utrum è cælo censerent esse, an ex homi-
 nibus. Aliàs respondet quidem, sed interrogationē in-
 terrogatione psequitur. ueluti cū apud Matthæū cap.
 22. rogat Phariseos, CHRISTVS cuius filius est? cūq;
 respondissent, Dauid: quomodo, inquit, Dauid in spi-
 ritu loquens, uocat eum dominum suum, cum sit ipsius
 filius? Apud Marcum cap. 26. nihil respondet testibus:
 consimiliter cap. 27. apud Herodē prorsus obticet: apud
 Pilatum perpauca respondet, nec ad omnia tamē: apud
 Caiphā tacet: uinctus, cæsus, irrisus, nihil respōsat. alapa
 cæsus, respōdet: ad cōuicia Iudæorū in cruce mutus est:
 at idem nō sustinet deplorari à sequētibus mulierculis.
 Nōnuncq; ceu tædio affectus, fugitat turbā: rursus aliàs
 misericordia motus, ultro petit turbas, ac premi se pati-
 tur: aliquādo semet abdit in altissimū secessum, ut oret:
 aliquando sponte sese in cōfertissimā templi frequentia
 ingerit: aliquādo furtim elabatur è manibus insidiatiū,
 uelut in montē ductus, ut præcipitaret: atq; iterū lapi-
 dandus à turba, clanculū euanescit. Quædā mādāt apo-
 stolis, ut prædicēt: quædā credit ad tēpus silenda, ueluti
 uisionē exhibitā in monte Thabor, & arcanū cum Mo-
 se colloquiū de morte sua: rursus aliter loquitur discipu-
 lis, aliter promiscuæ multitudini: postremo à resurrecti-
 one, nunc hac nunc illa specie semet exhibet suis. Adco
 cū nostro CHRISTO nihil sit simplicius, tamen arcano

SIMPPLICIUS

quodam

Mans

quodam consilio Proteum quendam repræsentat uarie-
tate uitæ ac doctrinæ. Ea fortassis nouo theologiæ tyro
ni futura est admirationi, uerū attento & exercitato nō
erit difficile singulorū causas inuestigare. Sed magis his
offendūt, quæ prima specie etiā pugnare inter se uiden-
tur: quod genus sunt illa, quod in euangelio Ioānis, ne-
gat Ioannem Baptistam esse lucem, cum de eodem po-
stea testetur: Erat lucerna ardens & lucens: cūq; dicat
Apostolis adhuc rudibus: Vos estis lux mūdi: item cū
ait, Mea doctrina non est mea: si quis uerborū summā
modo cutem attendat, uidentur sibi non constare. Rur-
sus apud Ioannē cap. 6. cum ait: Qui edit meā carnem, ^{Jo 6}
& bibit meū sanguinem, habet uitam æternam: contra
paulo post: Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest
quicq;: nonne pugnantia loqui uidetur? Simillimū est
huic, quod proximo cap. cum dixisset: Et me scitis, & un-
de sim, scitis: mox subiicit, uelut à seipso dissentiens: Ve-
rus est, qui misit me, quem uos nescitis. Alicubi negat se
iudicare quenq; alibi testatur, dicens: Pater omne iudi-
cium dedit filio. Discipulos suos uetat irasci, cum ipse le-
gatur, ira cōmotus fuisse. Quin & in narrationibus qui-
busdam manifesta in speciem uarietas, impiorū calu-
mniæ patuit: quod genus est, quod Matthæus unū cæ-
cum sanatum prodit, cum Lucas testetur duos sanatos.
Item cum aliquoties nomen pro nomine positum uide-
tur, cū aliter narrare uidetur in Actis Stephanus, quā
in

48 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/
in Geneleos habeat historia. Huiusmodi scrupi siquã-
do inciderint, non oportebit offendi, aut de fide scripti
dubitare, sed pensitatis omnibus circũstantijs, explican-
dæ difficultatis rationem quærere: qua quidem in re su-
datum est à maioribus nostris, quorũ industria iuuabi-
mur, si minus à nobis reperietur, qd' animo faciat satis.

Argumenta
vtriusq; na-
turæ in chri-
sto.

Iam & illud obseruandum erit, quibus argumentis
CHRISTVS utramq; naturam dei & hominis declara-
rit. Siquidem à puro homine quis speraret ueram salu-
tem? Rursum, purũ deũ, quis crederet pati quicq;? Vo-
luit autem, ut illum redamarem, ut uerum hominem,
uere pro nobis afflictũ: neq; dubitarem, quin præsta-
turus sit, quicquid promiserat, cura sit uere deus. Quid
quod ne exemplum quidem sat efficax futurum erat, si
quod in CHRISTO gestum est, non ueris affectibus ge-
stum sit, sed ficta modo fabula quædam obiecta sit ocu-
lis? Humanæ naturæ indicia sunt, quod concipitur in
utero foeminæ: diuinæ, quod è spiritu sancto. humanæ,
quod statis tẽporibus è grauida nascitur. diuinæ, quod
citra uirilem operam. Homine uerũ arguunt, quod sese
subinde uocat filium Adæ, quod adolescit solitis ætatũ
auctibus, quod dormit, quod uescit, quod esurit, quod
sitit, quod ex itinere lassescit, quod humanis affectibus
tangitur. Sæpenumero legitur misertus turbæ, ueluti
Matthæi cap. 20: apud Marcum cap. 3. irascitur & indole-
scit, apud eundem cap. 8. ingemiscit spiritu: rursum Ioan-
nis

Diuinæ naturæ in
Christo

nis cap. 12. multo ante passionē turbatur animo, in hortulo usq; ad sanguineū sudorem angitur animo: in cruce sitit, quod ex more solet in eo supplicij genere acciderē: flet, conspecta ciuitate Hierosolyma: flet & apud Lazari monumentū, & turbatur animo. È diuerso tot aeditis miraculis, diuina natura prodebat: nā factis quam uerbis hanc maluit declarari. Quancūq; & uerbis testatur se filium dei, è cœlo missum, & in cœlo fuisse, & esse, cum uersaretur in terris, cumq; patrē deum subinde inculcat. Quod & à Iudæis intellectum est, cum aiunt: Tu homo cum sis, facis teipsum deum: deniq; cum resurgit à morte, dum fertur in cœlum, dum mittit paracletum, subito nouantem Apostolos. Sed hoc ut paucis admoneri potest, ita nimis prolixum fuerit, singulatim explanare.

Ad diuini consilij perpensionem & illud pertinere, uideatur annotare, quot modis testatū esse uoluit Iudæos, quibus olim promissus & expectatus fuerat Messias, suapte culpa fuisse reiectos ob incredulitatē, gentes ob fidei simplicitatem in horum locum receptas. Nouerat suæ gentis duritiem CHRISTVS, quæ hoc longius aberat à uera iustitia, quod falsa iustitiæ persuasione tumeret: nouerat esse genus calumniolosissimū. Proinde nihil non ab eo factum est, ne quam ansam haberent expostulandi cum deo, quod præter meritū promissis essent frustrati. Prædictum erat à Prophetis fore, ut gētes fide ad Euangelij gratiā irrumperent, Iudæi uitio suo à promissis

Quare merito reiecti Iudæi.

G missis

missis exciderent. Apud ipsos nasci uoluit, quibus erat promissus: decantatus est ab angelis, prædicatus à pastoribus, indicatus à Magis, agnitus à Symeone & Anna, demonstratus ab Ioanne Baptista, patris oraculo cōmēdatus, tot miraculis inclaruit, tot beneficijs illos prouocauit, tam salubria docuit, & tamē his rebus nihil profectum est. Inuidia, superbia, & auaritia excæcati, Prophetas occiderāt, Ioanni nō credebāt, miracula calūniabantur Beelzebub præsidio fieri, CHRISTVM ipsum persequebant: & tamē interim inani legis titulo, & tēplo per orbem uenerabili, superbiebāt, dicentes: Templū domini, templum domini, templum domini. Magi primum omniū adorant: Herodes Iudæus puerum persequitur. Hoc consilio CHRISTVS prohibuit suis, primum ad Euangelij munus emandatis, ne subirent urbes Samaritanorū, ne quid hinc cauillarētur Iudæi, uelut à CHRISTO neglecti. Telonem uocat, & relictis omnibus sequitur: Pharisei tot modis prouocati, moliuntur in diuersum. Ingerit eis exemplum fidei ab ijs, quos illi pro sceleratis habebant, & abominandis: exhibet Cananæam, uix auditam, mox etiam cum cōuicio repulsam, inuicta fide peruinentē, & CHRISTVM ad beneficiū præstandū, ueluti cogentem. Quem enim nō expugnet illa mulieris uox? Etiam domine: nam & catelli edūt de micis, quæ cadunt de mensis dominorū suorum. Audis superbe Iudæe, Cananææ feminae plenam fiduciae modestiam?

modestiã: Illa sic reiecta, tamen instat & urget: tu nullis
 officijs potes pellici. Proinde illa audit: O mulier, ma-
 gna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Quid audiũt Iudæi:
 Relinquetur uobis domus uestra deserta. Et apud Mat-
 thæum cap. 21. palàm exprobrat illis, quod publicani &
 meretrices, ob ardorem fidei præcederent illos in regnũ
 dei. Ingerit centurionis exemplũ, Matthæi cap. 8. in tan-
 tum fidentis CHRISTO, ut putarit ad rem non pertine-
 re, uisere domũ suam, cum posset uerbo nutuq; confer-
 re sanitatem. Quid hic sentis infelix Iudæe? Centurio
 prophanus, & militiae minister, qui Prophetas nõ lege-
 rat, sic fidit CHRISTO: & tu sine fine reclamas seruatori
 tuo, tot iam seculis expectato? Proinde meretur audire:
 Amen dico uobis, non inueni tantã fidem in Israël: tibi
 uero quid dicitur? Nẽpe quod legimus apud Lucã cap.
 11. Regina austri surget in iudicio aduersus uiros genera-
 tionis huius, & cõdemnabit illos, quod illa ab extremis
 terræ finibus uenerit Hierosolymã, ut audiret sapientiã
 Solomonis: tibi ultro exhibitus est, ad cuius sapientiam
 nihil erat Solomon, & audire grauaris. Idem facient Ni-
 niuitæ, qui ad prædicationem Ionæ submiserint sese: tu
 spernis eum, ad quem Ionas non est conferendus. Inge-
 ritur exemplũ Zacchæi, qui ardore uidendi CHRISTI,
 conscenderat arborem. Audis auare Iudæe, prophanũ
 hominem de se testantem: Dimidium bonorũ meorũ
 do pauperibus: ut intelligeres, nõ generi, sed uitæ fideiq;
 G 2 promissum

promissum regnū coelorum. Audit itaq; te coram: Ho-
 die salus contigit huic domui, eo quod & ipsa filia sit
 Abrahæ: gens alioqui zelotypa, tot tamen exemplis nō
 prouocatur ad æmulandum, ne tam multis quidem pa-
 rabolis flectitur. Apud Lucam cap. 18. ingerit tibi publi-
 canum peccatorem, sed humilem, sed misericordiam im-
 plorantē, superbo iusto prælaturū. Te tibi depingit cap.
 17. cum nouem leprosi Iudæi, beneficium dissimulant,
 solus Samaritanus rediens, agit gratias. Idem designat
 parabola de uulnerato, quem Iudæis prætereuntibus,
 solus Samaritanus curandum suscipit. Nec aliud agitur
 apud Matthæū cap. 21. duabus parabolis, altera de duo-
 bus filijs: quorum alter pollicitus, se patris iussa facturū,
 non fecerit: alter primū detrectans, sed mox resipiscens,
 fecerit, quod se facturum negarat. Altera de impijs colo-
 nis: qui prius seruis male mulctatis, postremo filium
 ipsum, & hæredem occiderunt. Sic enim subiicit Euan-
 gelista: Et cum audissent principes sacerdotum & phari-
 sæi parabolas eius, cognouerūt quod de ipsis diceret: &
 adeo non sunt tacti pœnitētia, cum sibi male conscij fo-
 rent, ut sequatur: Et quærentes eum tenere, timuerūt tur-
 bas. Eodem pertinet & inibi sequens parabola, de inui-
 tatis ad nuptias. Iudæi partim excusant, partim seruos
 inuitantis, contumelijs afficiunt. Iure igitur his præteri-
 tis, promiscua gentiū turba implētur triclinia nuptialia.
 Quid enim facias ihs, qui prouocati ad salutem, obsti-
 nate

nate fauiunt in amice consulentē: Nec aliò spectat pa-
 rabola, de cōductis mercenarijs, ad operam præstandā
 in uinea. Murmurent enim Iudæi aduersus nos, qui se-
 rius uenerimus, & tamen in Euangelij gratia simus illis
 æquati. Arbitror & parabolā de filio prodigo, horsum
 spectare: in qua filius, qui legis iustitiam obseruarat, in-
 dignatur aduersus fratrem, post longas erroris ambages
 resipiscentem, & ob hæc à clemente patre cum gaudio
 receptum in familiam. Iudæus sua benefacta cōmemo-
 rat Ethnico resipiscenti, non exprobrantur admissa ui-
 tæ prioris. Consimilis argumenti sunt, ut arbitror, para-
 bolæ de drachma perdita & inuenta: de oue erratica, ad
 gregem reducta: de ficu post triennium adhuc sterili, in
 proximum annum succidenda, nisi stercoratione adhi-
 bita, desineret esse sterilis: de pueris in foro sedentibus,
 & alterne inter sese cōcinentibus: tibijs cecinimus, & nō
 saltaſtis: lugubria cecinimus uobis, & non ploraſtis. His
 tam uarijs rationibus seruator optimus, simul & Iudæo-
 rum pertinaciam exitio dignam, testatam esse uoluit, &
 Apostolorum animos, non nihil adhuc Iudaismo infe-
 ctos, instruebat, ne ab Ethnicis, in Euangelij cōsortium
 recipiendis, abhorrerent. Quando Petrus posteaq̄ au-
 dierat à CHRISTO: Ite in orbem uniuersum, & docete
 omnes gētes: baptizantes eos, in nomine patris, & filij,
 & spiritus sancti: post acceptū spiritum cœlestem, nō au-
 det Cornelium admittere, nisi uisione admonitus. Pro-

*Parabola de g'dine
 mercenarijs*

*De filio prodigo
 horsum*

G 3 inde

Fo: 2

inde apud Ioannē cap. 10. præmonet eos, dicens: Ego & alias oves habeo, quas oportet me adducere, & fiet unū ouile. Rursus apud Lucam: Regnum cœlorum uim patit, & qui uis uim facit in illud. Vi irruerūt Ethnici, qui foris erant: ob diffidentiam exclusi sunt Iudæi, qui intus erant. Hierosolyma uersa est in Sodomā: & ubi antea dicebatur, non populus, dicti sunt filij dei. Hæc quæ dicta sunt antehac, ita pertinent ad illa tempora prisca, ut nihilo secius ad omne tempus queant accommodari. Nulli ætati desunt sui pharisæi, nulli non est periculum, si dei beneficijs abutatur.

Argumenta
innocentiæ
Christi.

Parentibus
Christi

Proximum uidetur his animaduertere, quot modis CHRISTVS suam innocentiam omnibus testatam esse uoluerit, ne quod esset, quo possit aliquis huius doctoris auctoritatem eleuare. Ex parentibus modicis, sed probis tamen & inculpatis nasci uoluit: nō, quod apud deum parentum commissis liberis imputetur, sed quod uulgo soleat atrocius obijci filijs, si quid designarint parentes, quàm ipsis scelerum autoribus. Quin & uiricum probum habere uoluit, de quo legis apud Matthæum: Ioseph autem, cum esset uir iustus. Angeli cœlitus testantur de puero. Magi muneribus numen agnoscunt. Pastores, quæ uiderant, prædicant. Symeon amplectitur tot seculis expectatum, infantem. Attestatur Anna castissima uidua. Pater deus semel atque iterum de cœlo clamat: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS, IPSVM AUDITE. Toties de eo testatus

Testimonium
de Cœlo patris

testatus est Ioannes. Agnoscunt & confitentur dei filiū
 & dæmones, etiam si grauatur ab his prædicari. Turba
 toties admiratur in eo diuinā potentiā. Testantur & mi
 nistri apud Ioannē cap. 7. in hoc missi, ut illum compre
 hensum adducerent: Nunquā sic locutus est homo, ut hic
 loquitur. Confitetur Martha: Tu es CHRISTVS filius
 dei, qui in hunc mundum uenturus erat. Confitetur Sa
 maritana: Propheta es tu. Confitentur Apostoli: Tu es
 CHRISTVS filius dei uiui. Nam quisquis deum agno
 scit, liberat eū ab omni crimine. Testatur & Pilatus: Pu
 rus ego sum à sanguine iusti huius, uos uideritis. Testa
 tur & huius uxor: Nihil tibi & iusto isti. Attestatur affla
 tus prophetico spiritu Caiphas: Expedit uobis, ut unus
 moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.
 Agnoscunt huius innocentiam & inimici iudices, multo
 rum testimonio reiecto. Declarant & ipsi testes, ut men
 tirentur subornati: non habent quod obijciant, nisi de
 templo soluendo, ac denuo erigendo: atq; hoc ipsum se
 cus obijciunt, quā ab eo dictum fuerat: & obijciunt,
 quod nō intellexerant. Confitetur & infelix Iudas: Pec
 caui, tradens sanguinem innoxium. Confitetur ad cru
 cem centurio: Vere filius dei erat iste. Confitentur & sce
 lerati pharisæi, qui crucifixo nihil habebāt, quod expo
 brarēt, nisi quod templum dei demoliturus fuisset, & in
 triduo excitaturus. Adeo fuit immunis ab omni crimi
 ne, ut nihil in illum probabiliter uel confingi posset.

Jo: viij

*Etia Pilatus Chri
 ste iustum testat*

Caiphas

*Iudei testimonium de Chri
 stiano*

Demoliturus

Christus immunis ab omni crimine

Sub

Consilium
Christi in
pertrahendo
mundum in
sua leges.

Quibus modis
Christus mundum in
sua leges
pertraxit

Sub hæc obseruabit pie curiosus lector, quibus modis, quoue consilio, CHRISTVS mundum uniuersum, in tot religiones dissectū, in sua decreta pertraxit. Neque enim machinis bellicis subegit regna mundi, non philosophorū syllogismis, aut rhetorum enthymematis, non opib⁹. Nihil ex humanis præsijs huic negotio uoluit admisceri, quod totum celo deberi uoluit. Primum, ad fidem faciendam adiuuabat, tot uaticiniorū consensus, quibus astipulatur Ioannis testimoniū: neque enim subito nouauit orbem. Difficillimum est, ex hominum mentibus reuellere, quod à pueritia imbibimus, quod publico consensu traditum est à maioribus. Diu prælusit Ioannes baptismo pœnitentiæ: præluserunt Apostoli, nõdum Messiam annūciantes, sed tantum instare regnū coelorum. Per homines tenues & idiotas rem aggreditur, ne quid hinc sibi uindicaret mundus: quos ipsos diu rudes ac diffidentes tolerat, ne uiderent temere credidisse. Thomas pertinacissime diffidit, nec nisi contrectatis clauorum & lanceæ uestigijs, dicit: Dominus meus, & deus meus. Quin ascensurus in celū, omnibus exprobrat duritiæ cordis, ac difficultatē in credendis his, quæ uiderāt. Exorsus est à gente sceleratissima Iudæorū, & pertinaciter rebellis. Cœpit nõ à Nazareth, ne autoritatem eleuaret patria: sed à Capernaum, ciuitate luxu & opibus perditā. Nihil aperte reprehendit, quod esset cū autoritate publica receptū. Vix enim est quisq̃, qui hoc æquo patiatur

Capernaum

tiatur animo. Legis testimoniū ubiq; comprobatur, licet aliter interpretans. Accommodauit sese his, quos ad sese trahere studebat. Vt homines seruaret, homo factus est: ut peccatores sanaret, cum peccatoribus familiariter uersatus est. Vt Iudæos alliceret, circumcisus est, purificatus est, obseruauit sabbata, baptizatus est, ieiunauit, uicit mansuetudine, uicit beneficentia, uicit ipsa ueritate, cuius uis omnibus incantamentis est efficacior: uincuntur hisce rebus & malæ bestia. Nihil asseuerat, quod non scripturae testimonio confirmet. Quin & conuicio lacepsus, aut rationibus agit, aut scripturis. Etem apud Matthæum cap. 12. cum atrocissimo conuicio diceretur, ope Beelzebub exigere dæmonia: Omne, inquit, regnum diuisum contra se, desolabitur. Et in iudicio cæsus: Si male dixi, inquit, testimonium perhibe de malo: sin bene, cur me cædis? Addidit miracula, sed hæc ipsa nihil aliud erant, quàm beneficia. Nec ullum ædidit miraculum, cui nō certā fidem adiūxerit. Turba teste ferè gessit omnia. Leprosos mittit ad sacerdotes, non ut mundarētur, sed ut magis cōstaret, esse uere mundatos. Cæcus uulgo notus sanatur, accersuntur parētes, reuocatur ipse: nec aliud his omnibus rebus agitur, nisi ut fides astrueretur miraculo. Vbiq; declarat, quicquid patitur, præsciū ac uolentem sese pati: & nobis pati, non sibi. Nec illud mediocrē fidem illius doctrinae conciliauit, quod ex omnibus suis benefactis nihil unq; præmij captauit, nō gloriam non

H opes,

opes, non uoluptates, non regnum: ut in eum ulla corru-
pti officij suspicio cōpetere posset. Nec ante missum spi-

*Post pascha missi
omni euangelica
tuba p. vniuersi
orbem intonuit*

ritum cœlestem Euangelica tuba per orbem uniuersum
intonuit, ne quid ipsi uiuo quæri uideretur. Porro nul-

lum est efficacius testimoniū inter mortales, quàm san-
guinis. Morte sua & suorū, fidē asseruit suæ doctrinæ.

Nam de contentu totius uitæ iam ante non nihil attigi-

*Doctrina Christi
similibus fere
constat*

mus. Cæterum de genere doctrinæ, quod ferè constat si-

milibus, quæ ex rebus uulgo notissimis ducuntur, & ob
id non solum efficax est, uerū etiam ad imperitæ quoq;

*Christi præ-
sedia.*

multitudinis captum accōmodum, aliquanto post non
nihil dicemus. His fermè præsidijs CHRISTVS, & post

hunc Apostoli, Iudaicæ gentis expugnauerunt peruica-

ciam: Græciæ philosophia tumentis, uicit superciliū: his
tot Barbararū nationū armis inuictam, feritatem sube-

git: his totius orbis tyrannos ac satrapas, fidei iugo sub-

Isa:

didit, & in suas leges pertraxit: iuxta uaticinium Esaiæ,
quo mansuetissimus gentiū expugnator CHRISTVS

ita depingit: Ecce puer meus, quē elegi: dilectus meus,
in quo bene complacitum est animæ meæ. Ponam spiri-

tum meum super eum, & iudicium gentibus nunciabit.
Non cōtendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in pla-

teis uocem eius. Harundinē quassatam non confringet:
& linum fumigans nō extinguet, donec eiciat ad uicto-
riam iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt. Hic
non audis arte contortos syllogismos, non audis minas

ac

ac fulmina, non audis ferro armatas copias, non audis strages & incendia. Sed iudicium audis, mansuetudinē audis, audis lenitatem erga imbecillos, in quibus ulla spes esset bonæ frugis. Victoriā audis, non machinis extortam, sed iudicio quæsitam. Victoreū audis, non formidabilem uictis, non expilatorem & grauem ijs, quos subegit. Quid igitur? Talem audis, ut in eo gentes officijs deuictæ, salutis suæ spem fixerint. Quis autem non uidet, quibus rebus respublica Christiana nata, aucta constabilitaq; est, iisdem esse tuendam ac uindicandā, ubi collapsa sit: præsertim ab ijs, qui se in CHRISTI & Apostolorum uices successisse, profitentur. Verum hæc aliās crebro sunt à nobis disserta. Nunc quod institutum est, prosequemur.

Illud item animaduertendum, quibus rationibus, & quam diligēter præmunit suos, ad Euangelij negocium ituros, ut intelligant, q̄ hodie prædicandi CHRISTVM munus suscipiūt, quib⁹ rebus oporteat instructos esse. Regnū cœlorum uocatur, à quo conuenit procul abesse cupiditates terrenas, quæ regnū obtinēt in ijs, qui mundum diligunt. Eas omnes, quanto studio, suorū animis exemerit, operæ precium est considerare. Luxum & uoluptatum affectum exemit parabola de diuite comessatore & Lazaro mendico, quorum alter à temporarijs delicijs ad æternos cruciatus detractus in Tartara, alter ab huius uitæ malis in æternā quietem translatus, ob ocu-

H 2 los

Spes bonæ frugis

Quibus rebus oportet at instructū esse prædicatorem.

LUXUS:

L: 207

62. RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/

*Parabola
diuitis horrea sua
dilatantis*

Avaritia.

los ponitur. Diuitiarum studium eximit parabola diuitis, horrea sua dilatantis, sibiq; suauē ac mollem uitam in multos annos pollicentis, cum eadem nocte mors immineret misero, semel ereptura, quicquid ille tot annorū sudore congeffisset. Rursum, dum prohibet nos esse sollicitos de crastino, dū iubet recondi thesauros æternos, nec tineis, nec furibus obnoxios: dum præcipit, ut cœlestis patris bonitate prouidentiaq; freti, liliorū ac passerulorum more in diem uiuamus: dum Marci cap. 10. occasione iuuenis, qui mœrens discesserat, simulatq; iustus est relinquere diuitias, habebat autē opimas: uersus ad suos, ait, esse facilius, ut camelus eat per foramen acus, quàm diues ingrediatur regnū cœlorum. Atq; id ut experimento quoq; persuaderet, discipulos sollicitos de panibus, cōmonefacit eius, quod paulo ante uiderant, paucis panibus ac piscibus aliquot hominū milia saturata: & ita saturata, ut corbes multi reliquijs onusti, tollerentur à cōuiuio. Ad hæc, cum eos nullo instructos uiatico, legat ad primā prædicationem, & reuersi fassi sunt, sibi nihil defuisse.

*Matth. 23. 24.
Sanctari autē dicitur
6-8. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

Max: 7

Cognatio.

*Toti a ppe roem
listi pendelamg*

ctum (quandoquidem hic quoq; nō raro solet auocare nos à studio pietatis) multis modis reuellit: iubens, ut toti pendeāt à patre cœlesti, neq; quenq; patrem appellent in terris: item negans se agnoscere discipulum, qui non patri ac matri, sororibus ac fratribus: deniq; qui nō uxori quoq; renūciarit, ubi poposcerit negocium regni dei.

*Docentem a cognationis
affectu non recandj*

dei. Ipse licet matrem habuerit unice piam, tamen huic
 nusq̄ blandus est. De uino interpellanti: Quid tibi, in-
 quit, mecū est mulier? In templo obiurgatus: Quid est,
 inquit, quod me quærebatis? An nesciebatis, quod in
 his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Rursum apud
 Matthæum cap. 12. inter docendum multitudinem, im-
 periosius interpellatus, matris & fratrum nomine cupien-
 tium eum cōuenire, quàm non blande respondit: Quæ
 est mater mea, & qui sunt fratres mei? Rursum, in cruce
 mulierem, non matrem appellat, sui loco Ioannem sup-
 ponens. Cæterū honoris studium & ambitionis mor-
 bus, q̄ generosis & erectis ingenijs maxime solet inasci,
 quot modis ex animis discipulorum reuellit: haud igna-
 rus, hanc fore præcipuā pestem procerū ecclesiasticorū.
 Et hoc affectu passus est suos tangi, quo efficacius exi-
 meret. Ambitionis erat, quod filij Zebedæi per matrē,
 in hoc subornatam, postulant, ut CHRISTO proximi
 sedeant in regno cœlorum. Ambitionis erat, quod inter
 se disceptant, quis esset futurus primas in regno cœlorū.
 Proinde audiunt à domino: Principes gentium domi-
 nantur eis, & qui potestatem habent, exercent in suos:
 non sic erit inter uos, imò quicūq; uoluerit inter uos ma-
 ior fieri, sit uester minister: & qui uoluerit inter uos pri-
 mus esse, erit uester seruus. Nec hoc contentus, obiicit
 exemplū sui: Sicut filius hominis non uenit, ut sibi mini-
 stretur, sed ut ministret alijs, & animam suam det pro
 multis

Matth. 23

Ambitio.

*Ambitio pestis
 procerū ecclesiasticorū*

H 3 multis

multis. Papæ, quantū hæc oratio discrepat ab ambitio-
nis affectu? Exhibet puerum humilem ac pusillum, ne-
gans quenq; ingressurum regnū cœlorum, nisi qui sese
ad eius modulū submitteret. Rursum Matthæi cap. 23.
scribarum ac pharisæorum fastum & ambitionē palam
infectatus, quod dilatatis phylacterijs, ac fimbrijs am-
pliatis ostentantes sese, captarēt primos accubitus in cœ-
nis, & primos confessus in synagogis, atq; in foro gau-
derent honoris gratia salutari rabbini: Vos autem, in-
quit, nolite uocari rabbi: unus est enim magister uester,
omnes autem uos fratres estis. Et patrem nolite uobis
uocare super terram: unus est enim pater uester, qui in
cœlis est. Nec uocemini magistri, quia magister uester
unus est CHRISTVS. Qui maior est uestrum, erit mini-
ster uester. Porrò qui semet extulerit, humiliabitur: qui
se humiliauerit, exaltabitur. Idem agit Lucae capite. 14.
parabola de inuitatis, inter quos qui sibi postremum lo-
cum delegerat, iubetur ascēdere. Eòdem pertinet, quod
inuitat, ut submissi blandum ac molle iugum suum acci-
pian: Discite, inquit, à me, quod mitis sim & humilis
corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Tumul-
tuosa res est superbia, contendit de honore, uindex est:
& dum nulli cedit, nunq; à pugna uacat. Quanq; nulla
doctrina efficacior, quàm ipsius uita. Quem em̄ homū-
culum non pudeat erigere ceruicem, cum ille uere sum-
mus, præcinctus linteo, lauat pedes discipulis suis? Capi-
tur,

Phylacteria

*Unus pater
omnis*

Superbia

tur, creditur, conuicijs afficitur, ac ueluti flagitiosus in cruce tollitur. Denique per summam deiectionem sui, promeruit ad summam euehi dignitatem. Porro per multi tument generis nobilitate, qui morbus omnium quidem communis: Iudæis tamen peculiarius adhæsit, qui sine fine iactabant patrē Abraham: Ne cœperitis, inquit dicere: Filij Abrahæ sumus. Dico em̄ uobis: Potens est deus, de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. Et aliàs filios Abrahæ uocat, quicunq; Abraham factis referrent, ipsos qui se gloriarētur Abrahæ filios, diaboli filios esse, qui parentem hunc impijs factis æmularent. Omnis igitur Christianorū nobilitas recte factis æstimanda est, non stemmatis. Is demum pudendæ conditionis est, quisquis seruit uitijs. Centurionem alienigenam præfert Iudæis. Samaritanū leprosum anteponebat Iudæis. Rursum Samaritani uulnerati uiatoris curatorem, anteponebat sacerdoti & leuitæ, qui Samaritanos ut extremos homines aspernabatur, seipsum pro semideis gerebant. Seuitiæ malum funditus exigit, tot parabolis ad clementiam & ignoscendi facilitatē prouocans, apud Matthæū cap. 18. de seruo qui noluerit remittere conseruo, cum ipse domini cōmunis lenitatem esset expertus: dum inibi iubet errantem fratrem clanculum absq; arbitris corrigi: dum septuagies septies resipiscenti, totidē iubet ignoscere. Rursum cum Lucæ cap. 19. Samaritanis CHRISTVM nō recipientibus, Iacobus & Ioānes: Vis, inquit,

Generis su
ducia.

Judæorum
iactantia

Filij Abrahæ
qui sunt

Nobilitas Christianorum
non est factis æstimanda

Seuitia.

Clementis
Doctor

Matthæi 18

Parum pius qui sibi pius videtur

64 RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE

inquiunt, ut iubeamus ignem e caelo descendere, qui consumat istos? Ab hoc affectu primum eos reuocat ad affectum mansuetudinis: & acriter increpat illis: Nescitis, inquit, cuius spiritus estis. Filius hominis non uenit ad

Fiducia sui.

perdendas animas, sed ad seruandas. Et est alius affectus, qui inter ipsa benefacta bonis etiam uiris insidatur, ni cauerint, fiducia nostri. non tolerat hunc in suis

CHRISTVS. Parum pius est, qui sibi pius uidetur. Phari-

saum sua merita predicantem e proximo, fastidit: Publicanum

e longinquo sibi displicentem, agnoscit. Item apud Lucam

cap. 17. adhibita similitudine declarat, nihil gratiae debe-

ri seruis, etiamsi per omnia suo functi fuerint officio: Sic

& uos, inquit, cum feceritis omnia, quae praecipita sunt uo-

bis, dicite: serui inutiles sumus. quod debuimus facere, fe-

cimus. Nec aliud agit proximo capite, parabola de ta-

lenti ab hero commissis. Sors est aliena, quantulumque

est: quicquid hinc quaeritur industria nostra, domino

quaeritur, non nobis. Dispensatio nobis est credita. ma-

le nobis, si cessauerimus: non est quod gloriemur nostro

nomine, si cum officio re gesserimus. Huc spectat, quod

legimus apud Matthaeum cap. 19. cum quidam interrogan-

ti, quid boni sibi faciendum esset, ut haberet uitam aeter-

nam: Quid me, inquit, interrogas de bono? unus est bo-

nus deus. Sensit morbum hominis, sibi bonitatis laudem

arrogantis: cum omnes nostrae iustitiae coram oculis dei,

nihil aliud sint, quam panus mulieris menstruo profu-

uio

Serui sumus in
miles

Parabola de
talenti

Matth. 19

Ad philip. in
genitum dicitur
Arbitrori ut sit
cora deo
lucifera
inueniatur in illo
no dicitur in

que ex leg. b. p. illa que ex fidei

Epa: Ep. iiii. Et facti sumus ut dandi amicos nos a quasi paup. mentem.
die. Sicut dicitur Liptine nostrae. Fr.

OLOGIAE, PER ERASMV M ROTEROD. 65

uio pollutæ. Ad hæc apud eundẽ ca. 25. solos illos agno-
scit, qui ipsi sua benefacta nesciunt: Domine, quando te
uidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus
tibi potum? Quando autẽ te uidimus hospitem, & col-
legimus te: aut nudum, & cooperuimus te? Aut quãdo
te uidimus ægrotum, aut in carcere, & uenimus ad te?
Hoc est certissimum ueræ pietatis argumentum, si cona-
tus pro uiribus omnia, tibi uidearis expers pietatis. In-
iusti mirantur, si quod officium præterissent: adeo sibi
non uidebantur impij. Ne eos quidem agnoscit, apud
Matthæum cap. 7. qui sese commemorant, & dæmonia
per illius nomen eiecisse, futura prædixisse, multaq; stu-
penda gessisse: Amen, inquit, dico uobis: nescio uos.
Huc alludit, ni fallor, parabola, quam apud Lucam cap.
12. proponit, admonens, ne quis iustitiæ suæ fiducia pro-
uocet ad iudicem, iuris rigorem experturus. componat
magis cū aduersario litem. Nec aliud agit Ioannis cap.
15. cū ait: Non uos me elegistis, sed ego uos elegi, & po-
sui uos ut eatis, & fructum adferatis. Atq; inibi paulo
superius, se uitem uocat, discipulos palmites. Si quid à
nobis adfertur bonæ frugis, totum stirpi transcriben-
dum est, sine qua nihil sumus nisi ignis alimonia. Ac
mox capite proximo, discipulos nõnihil sibi placentes,
cū aiunt: Nunc scimus, quod scis omnia, nec opus est, ut
quisquã te interroget, per hoc credimus, quod à deo sis
profectus: ut mox repellit, nec sinit in eo manere affe-

5¹
S¹ ex¹issim¹ uere
pietatis argum¹entum

Matth. vii

Luc. xii

Omnia bona opa
deo transcribenda

I etu:

ctū: Nunc, inquit, creditis. Ecce ueniet hora, & iam uenit, ut me deserto, dispergamini alijs alijs. Nec Petrum tulit, humana fiducia magnifice de se pollicentem: Etiam si omnes offensi fuerint, ego certe non labascam: Amen, inquit, dico tibi, quod hac nocte priusquam gallus bis canat, ter me negabis: alijs discipulos, iactantius referentes, quam in primo praedicationis tyrocinio res successisset, daemones quoque subiectis: Ame, inquit, dico uobis: uidi Luciferum tanquam fulgur de caelo cadentem. Nolite gloriari super hoc, quod spiritus subiiciunt uobis: de hoc potius gloriemini, quod nomina uestra scripta sunt in caelis. Nec solus Petrus se forte fore praedicarat: uox illius, uox erat omnium: nec ille solus diffusus est, diffugerunt ceteri quoque, metu territi. Praeter haec, est mira uis pu-

Pudor hu-
manus.

doris humani, quae saepe numero non possunt contemnere, qui possunt opes & uoluptates contemnere: proinde beatos pronunciat, cum illis exprobrarint homines, confictis calumnijs eos traducetes. Addit exemplum sui: Si patrem, inquit, familias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Non est discipulus supra magistrum. Et in Actis, gloriae sibi ducunt Apostoli, publicitus flagris caesi, quos deus dignos habuerit, ut pro CHRISTI nomine contumelijs afficerentur. Atque alibi uices mutuas pollicetur: Quem mei puduerit, inquit, apud homines, huius me quoque pudebit apud patrem meum: & qui me professus fuerit apud homines, hunc uicissim agnoscam apud patrem.

trem. Paulus nō alijs de rebus gloriatur, quā de cruce domini IESV CHRISTI, quam mundus summū probum esse ducit. Idem nouit, per infamiam & bonam famam, Euangelij negociū agere, sic, ut si quid gloriæ contigisset, CHRISTO trāsscriberet: si quid ignominia, gloria loco duceret, ob CHRISTVM male audire.

Restabat extremus affectus, a deo nobis insitus natura, ut inexpugnabilis uideri posset, nisi nihil non posset deus. Quis enim humanis praesidijs cōtemnat metum iudiciorum capitalium, sauitiam tyrannorū, crudelissima supplicia, deniq; mortē etiam probrosam apud homines? Hac quoq; in parte, suos securos esse iubet, praecipiens, ne meditentur apologiam, qua se tueantur pro tribunalibus: se suggesturū, quod dicto fuerit opus: se suppeditaturum facundiam, cui non queant aduersarij resistere: non formidandos eos, qui corpus ualeant occidere, animam nō possint, qua incolumi, nihil totius hominis perit: quādo pollicitus est, ne pilum quidem capitis nostri periturum. Ab his igitur affectibus liberos, quid est quod uel corrumpere possit, uel terrere? rursus qui his obnoxius est, non potest constanter CHRISTI negociū gerere. Videt episcopus, quid expediat gregi, & uult illi consultum, sed protinus reclamant affectus: Si hāc pergas, decreset census, offendet principem, non assequeris galerum Cardinalicium, habebis delirus. Nec tamen est irritandus quisquā, sed si CHRISTI res

I 2 secus

*Dominus de Cruce
omni gloria*

Anima occidi neq;

*Galerus
Cardinalis*

secus obtineri non potest, magno animo ferenda sunt rerum dispendia, famæ probra, capitis discrimina. Apostoli nusquæ prouocant magistratus aut principes, non exprobrant populo pristinae uitæ dedecora: tantum ad CHRISTVM, ad uitæ nouitatē, ad salutem inuitant: & omnibus, quantum licet, sese accommodant, quo plures pelliciant ad CHRISTVM. Quod si fluctibus rerū humanarū sic inuoluemur, ut quò CHRISTVS & animi uotum inuitat, pertendere non possimus, tamē huc pro uiribus enitendū erit. Opibus onerauit te fortuna, fortasse non expedit abijcere: posside contemptim: & ut Pauli uerbis utar, posside tanquæ non habeas. Minus an gēris, si quid decurtatum sit: minus metues, si quid immineat dispendij. Contigerunt tibi parentes clari, contigit uxor insignis: habeto tanquæ non habeas, & minus auocabit à pietate horum possessio. Contigit principis fauor: ne hinc intumescas, sed abutere potius, quatenus licet, in rem CHRISTI. Inuolutus es aulae negocijs: explica te pro uirili, nihilo secius interim ex hoc malo decerpens, si qua bonæ rei sese obtulerit occasio. Semper interim Martha murmuret aduersus Mariā, inuidens illius ocio. Super omnia adsit innocentia, quam pudeat & malos incessere. Adsit charitas, ad benemerendum de omnibus exposita, & alacris. Adsit animi lenitas, quæ saeuitiam impiorū uel mitiget, uel toleret. Adsit simplex prudentia, & prudens simplicitas, quæ sic declinet iniuriam,

*Apostoli populum
ad salutem inuitant*

*Opibus contemptim
possidenda*

*Innocentia
Charitas
Lenitas*

Simp. Prudentia

riam, ut ipsa nullū afficiat iniuria. Assit certissima fides, quæ de CHRISTI promissis nihil addubitet. Hos animos si præstiterint ij, qui in Apostolorū uices succedūt, tum uere mereatur dici regnū cœlorum, ecclesia CHRISTI. Nunc adeo pleriq; absunt ab hac imagine, ut sint qui hæc uelut obsoleta rideāt: ut sint qui diuersa doceāt.

Quoniam autem huc tendit uniuersa CHRISTI doctrina, ut ipsi pie sanctēq; uitam traducamus, cōueniet ad omnes uitæ actiones exemplum ac formā è diuinis libris uenari, præcipue uero ex Euangelijs, è quibus potissimum nostra ducuntur officia. Obseruandū igitur, ut ipse CHRISTVS se gesserit erga uarios uarie: erga parentes, puer & natu grandis (puer obtemperat, docens contemnit) erga discipulos, erga pharisæos elatos, erga percontantes insidiosè, erga plebem simplicem, erga afflictos, apud suos, apud exteros, apud magistratus: quibus etiā rationibus suos ubiq; præmunierit, quomodo se gerere debeant erga cognatos & amicos, quos ne saluari quidē uult cū Euangelicæ prædicationis dispendio: erga benemerentes & excipientes Euangelij gratiam, erga reiicientes, erga persecutores, erga Iudæos, erga gentes, erga fratrem imbecillum aut errantem, erga fratrem incorrigibilem, erga iudices impios, erga gregem sibi commissum: cæteraq; quæ nobis in cotidiano uitæ usu solent incidere. Horū, si uidetur, locos aliquot demonstrabimus ob imperitiores, quo facilius reliqua

Exempla uitæ e sacris literis.

Ex Euangelijs.
mea dicenda officina

insidiosè nunquam.

*Inno nobis in
car. C. Graetor*

*Fides &
charitas.*

per se possint annotare. Duo quaedam peculiariter
& perpetuo inculcat CHRISTVS, fidem & charitatem.
Fides praestat, ut nobis diffusi, fiduciam omnem colloce-
mus in deo. Charitas hortatur, ut de omnibus bene me-
reamur. Primum apud Matthaeum cap. 9. alienam etiam
fidem imputat paralytico: Videns autem IESVS fidem
illorum. Ac paulo post, caecis opem ac misericordiam im-
plorantibus, non prius succurrit, quam de fide stipulatus:
Creditis, inquit, quod hoc possum facere uobis? Cumque
respondissent se credere, tum denique tetigit oculos eorum,
dicens: Secundum fidem uestram fiat uobis. Rursus ibi/
dem mulieri, contactu uestis sanitatem assecuta: Confi-
de, inquit, fides tua te saluam fecit. Apud eundem Euan-
gelistam cap. 14. discipulis expauescens, ac uociferanti-
bus praetimore: Habete, inquit, fiduciam. Ego sum, nolite
timere. Ac mox Petrus fide fultus, ad exemplum praece-
ptoris ambulat super aquas. Idem haesitans, pessum it,
& audit: O parum fidens, quare dubitabas? Ac proxi-
mo cap. ueluti coactus per Cananaeae fiduciam, ut cui nol-
let, praestaret hoc beneficium, exclamat: O mulier, magna
est fides tua, fiat tibi sicut uis. Apud Lucam cap. 17. lepro-
sum fidei uult acceptam referre sanitatem: Surge, inquit,
uade, quia fides tua te saluum fecit. Rursum Ioannis ca. 4.
reguli fides salutem impetrat filio morienti: Credidit, in-
quit, homo sermoni, quem dixit ei IESVS, & ibat. Iam autem
eo descendente, serui occurrerunt ei, & filium salutem nun-
ciant.

ciant. Iterum Matthæi cap. 16. discipulis de panibus sol-
 licitis, ὀλιγοπισίαμ exprobrat. Apud eundem cap. 17. disci-
 pulis admirantibus quid obstiterit, quo minus potue-
 rint sanare lunaticum: Propter incredulitatē, inquit, ue-
 stram non potuistis. Ac mox, declarans, quanta sit fidei
 uis: Si habueritis, inquit, fidem, sicut granum sinapis, di-
 cetis monti huic, transi hinc, & transibit, neq; quicq; erit
 uobis impossibile. Apud eundē cap. 21. discipulis admi-
 rantibus, ficum ad execrationem IESV exaruisse: Amē,
 inquit, dico uobis: si habueritis fidem, nec hæsita-
 ueritis, non solum quod accidit ficui facietis, sed etsi monti huic
 dixeritis, tollere & proijce temet in mare, fiet. Et quicq; d
 postulaueritis in precibus uestris, accipietis. Item apud
 Marcum cap. 10. cæcus sanatus audit: Fides tua te saluū
 fecit. Apud Lucam cap. 8. discipulis ob tempestatis uim
 periclitantibus: Vbi, inquit, est fides uestra? Ac mox eo-
 dem cap. exanimato archisynagogo ad nūciatam filiaē
 mortem: dominus IESVS, Noli, ait, timere, crede tantū,
 & salua erit. Tanta res est fides, ut ex huius uel inopia,
 uel imbecillitate ferè nascatur, quicquid uitiorum Chri-
 stianorū mores corrumpit. De charitate uero quid *Charitas.*
 attinet indicare? Quid enim aliud docet, quid aliud to-
 ta sua uita inculcat CHRISTVS, nisi summam charita-
 tem? unum hoc erat, quod nos docturus uenerat. Siqui
 dem apud Lucam cap. 12. Ignem, inquit, ueni ut mittam *Ignem.*
 in terram, & quid uolo, nisi ut accendatur? Iam apud Io-
 annem,

annem, totum hoc quod loquitur, quod agit apud disci-
 pulos, imminēte mortis tempore, quid aliud sonat, quid
 aliud spirat, quā igneam ac flagrantissimā charitatē?
 Quis tam saxeus est, ut illa legat absq; lachrymis? Hæc
 est charitas illa, morte fortior, quæ amantem ad mortis
 usq; cōtemptum inflammat, quæ efficit, quod nulla hu-
 mana possunt præsidia. Huius unius symbolo uoluit
 suos discipulos à cæteris discerni: Per hoc, inquit, co-
 gnoscant omnes, quod discipuli mei estis, si charitatem
 habueritis inter uos mutuam. Deus, inquit, charitas est:
 ab hoc excidit, q; quis excidit à charitate. Proinde Mat-
 thæi cap. 23. declarans & ob oculos ponēs, quibus factis
 debeatur cœlum, uide quid cōmemorat: Num uestem
 sordidam? num ieiunia? num ciborum delectum? num
 psalmorum uim demurmuratum? num eruditionem?
 num miracula? Nihil horum. Quid igitur? Pauistis, in-
 quit, esurientem, potum dedistis sitiēti, excepistis ho-
 spitem, nudum texistis, ægrotum inuistis, carcere inclu-
 sum subleuastis alloquio. Nihil autem aliud sunt hæc,
 quā officia charitatis. Euolue testamentum omne no-
uum, nihil usquam reperies præceptum, quod ad cere-
monias pertinet. Vbi de cibis aut ueste uerbum ullum?
Vbi de inedia, aut similibus, ulla mentio? Solam chari-
 tatem suam uocat præceptum. Ex ceremonijs oriuntur
 dissidia, è charitate pax. Apud Matthæum obmurmur-
 ant CHRISTO Pharisei, quod fame perpulsi, sabbato
 uellerent

Ioh. xij.

Matth. 23.

Officia Charitatis

Ceremonie

uellerent spicas: quibus David obiicit exemplum, qui
 nō ueritus sit sacrosanctis uesci panibus: Quod si nosse-
 tis, inquit, misericordiam uolo, & nō sacrificium, nunq̄
 condemnassetis innocētes. Dominus est enim filius ho-
 minis etiam sabbati. Atqui hæc erant à deo præcepta, &
 tamen non uult obseruari, quoties charitatis officiū est
 præstandum. Quid igitur dicent homūculi obscuro, qui
 ob interdictum esum carniū, aut his frigidiores consti-
 tutiunculas postulant, ut totus homo ueniat in capitis
 periculum? Apud Ioannem cap. 9. magnas excitant tra-
 gœdias. qđ cæco reddidisset oculos die sabbati. Apud
 eundem capite. 4. paralytico sanato obmurmurant, qui
 iussu CHRISTI grabatū suū sabbato sustulisset. Apud
 Matthæum uero cap. 9. taciti secum obganniunt, quod
 peccata remitteret. Obmurmurant alibi, quod sabbato
 sanasset mulierem contractam: qui bouem aut asinum
 in puteum delapsum, non uererentur educere sabbato.
 CHRISTVS clamat, non hominem ob sabbatum esse
 conditum, sed sabbatum ob hominem esse repertum:
 & tu uis tuas leges tantum ualere, ut citius pereundum
 sit homini Christiano, quàm ab ijs latum digitum disce-
 dat? Rursus obmurmurant apud Matthæū ca. 15. quod
 discipuli manibus illotis cibum caperent. Hic uero non
 solum pius dominus excusat suos, uerū etiam crimen in
 ipsos retorquet, qui ob corban, quod auaritia sacerdotū
 repererat, negligebant dei præceptum. Nam dei uocat,
 K quod

Sabbatum pp. Joies

quod ad naturalem pietatem attinet. Succurrere paren-
 tibus, charitatis est: ab hac auocabant, modo nō nihil ac-
 cresceret gazophilacio. CHRISTVS clamat: Non quod
 intrat in os, polluit hominem, & tu exigis à Christiano,
 ut ingenti ualitudinis dispendio uescatur piscibus? Imò
 præ te non ducis pro Christiano, qui corporis habitu
 compulsus, quocunq; die, quocunq; cibo uescens, gratias
 agit deo. Adeo placet CHRISTO beneficentia, quam
 eleemosynā appellat: ut apud Lucā ca. 16. collaudet ini-
 quū fraudatorē, qui fraudato domino, subuenerit debi-
 toribus. Iam quid aliud cōmendāt Apostoli suis episto-
 lis? Et nos ad hæc omnia penè surdi, plusq; Iudaicis cōsti-
 tutionibus oneramus CHRISTI sanguine liberos? Ob-
 has calūniāmur immerentē. Verū hæc insectari, nō est
 huius instituti. Reliqua carptim, ut quicquid occurrerit,
 attingemus. Annotandū, quod CHRISTVS ubiq;
 ferè miseret turbæ simplicis, in solos pharisæos, scribas,
 & diuites, uæ formidabile intonat: uidelicet indicans, in
 episcopis, theologis, ac principibus esse situm, ut populi
 uigeat pietas. ab illis omne malum oritur. Miseret po-
 puli, qui dum pharisæi suū agunt negocium, destitutus
 oberrat, in morem gregis à pastore deserti disiectiq;.

CHRISTVS more Iudæorū ieiunasse credit, uel hoc
 argumēto, q; eo nomine calūniant discipulos, non ipsū:
 ut legis apud Matthæū ca. 9. significās, omnē occasionē
 calumniæ uitandā ihs, qui pastores agunt, aut principes.

Christus

dispens

CHRISTVS bis duntaxat fauisse legitur, in primores
Mat. 21. & apud eundē ca. 23. in negociantes in tēplo: satis
testans, his fontibus uniuersam ecclesiæ pestem oriturā.

Nullos esse magis capaces Euāgelicæ doctrinæ, quàm
simplices, mites ac modestos, aperit: ubiq; pusillos am-
plectens, & horum esse regnum cœlorum prædicans.

Non admittendum cuiusquam hominis consilium,
quod auocet à pietate: docet exemplo suo, cum Petrum
paulo ante collaudatum, Satanam appellat: & qui con-
sultor præire uolebat, imitatione mortis sequi iubet:
quemadmodum legis apud Matthæum cap. 18.

Quædam & præter ius facienda, ne turbetur ordo pu-
blicus, submonet eodem cap. iubens solui didrachmū:
cum testatus esset, immunes esse regni filios.

Nihil insanabilius esse impietate, pietatis imagine
personata: docet apud eundē Euangelistā ca. 21. Amen,
inquiēs, dico uobis, quod publicani & meretrices præce-
dunt uos in regnum dei. Pharisei nusq; non reclamant
CHRISTI doctrinæ, sanctimonix falsa specie turgidi.
Publicani & meretrices morbū agnoscentes suū, ad me-
dicū accurrunt. Ac mox ibidē, In factis nō uerbis,
in affectu nō cultu, in obediētia, nō ceremonijs sitā esse
uerā pietatē, docet proposita parabola de duobus filijs,
ēq; laudat is, q; quod uerbis detrectarat, re præstitit.

Episcopis, & ijs, qui legitimis funguntur honoribus, etiā
parū pbis, tamē obtēperandū esse, modo recta doceāt,

K 2 admonet

*Males bene
conueniens ob
tempandū esse*

admonet apud eundem ca. 23. Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi &c. Audiendus eſt qui docet Euangeliũ, etiamſi non uiuat euangelice. Cæterũ eodem in loco taxat eos, quod humanis conſtitutiunculis onerent populum, ſubindicans in huiusmodi negligendos: quãdoquidem aliãs & Apoſtolos defendit aduerſus Phariſæos, calumniantes quod illotis manibus cibũ caperẽt. Non temere neq; ſubito irrumpendum ad munus Euangelicæ prædicationis, docet ipſe, tot testimonijs ante comprobatus, Ioannis, columbæ, patris: à baptiſmo ſeceſſit, ieiunauit, tentatus eſt, uicit: atq; ita demum undiq; ſpectatus atq; inſtructus, non ſtatim ſumma docuit, ſed ab Ioannis prædicatione fecit initium, ad reſipiſcentiam & ſuperioris uitæ poenitudinem pro uocans. Nullus enim opem medici deſyderat, cui non diſplicet ſua ualetudo. Quod autem ultro quosdã accerſit, uelut Iacobũ, Andream, Petrum, ac Matthæũ: quosdam ſequi uolentes, reiſcit: nos admonitos uoluit, nõ quolibet eſſe recipiendos ad noſtræ religionis conſortium, ſed eos duntaxat, qui ſyncero ſimpliciq; accedunt animo. Id quidem certo liquebat ei, cui patebant omnia: nobis idem coniecturis perueſtigandum eſt.

CHRISTVS ut omnibus prædicauit, ita neminẽ unq; blandimẽtis aut humanis promiſſis ad ſe pellexit, neq; quenq; ui adegit, cum eſſet omnipotens. Benefactis traxit, exemplo uitæ traxit, idem factũ ab Apoſtolis. Proinde

inde uidendum, recte ne sentiant ij, qui Turcas bellicis
 machinis student Christianos facere. Imò potius tonet
 apud illos Theologorū uox, Apostolica similis: luceat
 uitæ candor. sic fiunt uere Christiani. Apud Matthæū
 cap. 8. Geraseni, inspectis miraculis, rogant IESVM, ut
 excederet suis finibus, quod ad ipsorum affectus esset
 inutilis. Ita nostris quoq; temporibus pleriq; sunt, qui
 taceri uelint doctrinam Euangelicam, ut cum ipsorum
 uitæ instituto pugnantē. CHRISTVS adhuc infans
 fugit in Aegyptum, uir ultro sese offert satellitibus: indi-
 cans, esse tempus fugiendi, ac subducendi sese, cum im-
 minens periculum nō uidetur facturū ad gloriā CHRI-
 STI. Apostolos suos diu rudes & incredulos, lenissi-
 mo pertulit animo, donec paulatim proficerent: ita sa-
 cerdotes summa mansuetudine ferre debent populum
 infirmū, donec sensim ad meliora prouehatur. Idem
 se facilem ac popularem & expositū omnibus præbuit,
 ne publicanorum quidem ac peccatorum fugiens conui-
 uia: sed nusq; non agens Euangelij negocium. Ita con-
 uenit episcopum, aut horum uicarios, omnibus sese ac-
 cōmodare, sed hoc interim agentes, non ut ipsi ditiores
 euadant, uerū ut suos reddant meliores. Asciiuit te prin-
 ceptis in regiam, ut sis à cōfessionibus, aut à concionibus:
 ne id agas, ut episcopatum auferas, sed ut pauciora pec-
 centur inter aulicos. Carnis necessitudines obstare
 ijs, qui rem Euangelicā gerunt, testatur apud Matthæū

K 3 cap:

*Non bellis magis
 inis sed inno det
 60. Thire supandi sim*

Episcoporum Officiis

cap. 13. inter suos pauciora proferens miracula ob illorū incredulitatē: Nonne, inquiunt, hic est fabri filius: nōne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacob & Ioseph, & Simon, & Iudas: & sorores eius omnes apud nos sunt: Vnde ergo huic omnia ista: Atque alibi cognati illius parant eum in uincula conijcere, dicentes: In furorem uersus est. ut legimus Marci capite tertio. Proinde qui uirtute uelit prodesse multis, maiore cum fructu peregre faciet, quā domi.

Discipulos, non habētes quod pro se responderēt, ubiq; defendit aduersus pharisæorum calumnias: uelut apud Matthæum capite 12. dum sabbato uellunt spicas: rursum cap. 15. dum illotis manibus cibum capiunt: iterum alibi, dum nō ieiunant, quemadmodum Ioannis discipuli.

Non adnitendum, ut à quibusuis lauderis, sed duntaxat à probatis, & ab ijs, qui non laudent nisi honesta: docet diuersis locis. Nam Marci capite primo, in templo uociferanti dæmonio, respondet: Obmutescē, & exi ab homine. Apud eundem capite tertio, spiritibus clamantibus: Tu es filius dei: additis minis interdicit, ne se proderent.

Iudam admonuit, non reiecit, nec ab osculo solito submouit, neq; prodidit, à quo erat prodendus: tantum tribuit amicitiae, ac domesticæ familiaritati: docens non temere deserendam semel initam amicitiam. Sic & Martinus tulit Brixium suum.

Quod Petrus à negatione resipiscit, CHRISTO in illū oculos

*Non est prohibita
in patria accepta*

*Probatis laudari
pulsatum est*

*Amicitia non temere
deserenda*

oculos defigente: Iudas pœnitudine facti ductus, abiit, ac suspendit se laqueo: duplicem indicat pœnitentiam, frugiferam & infrugiferam. Felix autem peccator, quem lapsum aspicit CHRISTVS: infelix, qui semet ab illo auertit, ut uideri non possit. Est aliquid, seruatorem uel eminus sequi. Quid nobis agendum sit, si quando ingruerit extrema malorum procella, aut mortis necessitas, quæ neminem non manet: docet ipse, sub tempus mortis secedens, uigilans, instanter orans, prostratus in terram, ueluti suis præsidis destitutus, totus à patris auxilio pendeat. Martyr qui suas metitur uires, impar erit supplicij.

CHRISTVS raro ædedit miracula, quæ præter admirationem nihil haberent utilitatis, qualia ferè sunt, quæ nunc fingunt de diuis. Sanauit ille, pauit, liberauit à periculis, quæ beneficentiæ sunt. Proinde qui magnus uideri uult in ecclesia, huiusmodi factis magnū sese declaret, quæ iuuent, nō quæ populi malo uires ipsius testentur.

Nunquam cessandum à doctrina sacra, licet non proficiat omnibus: docet parabola seminantis. Satis est si quædam proueniunt. CHRISTVS cum suis discipulis, ut ab amicis ultro porrigētibus, quædam accepit: ita nihil exegisse legitur, aut captasse, nec nisi pro uitæ usu præsentis. Ita qui præsent gregi Christiano, gratis doceant: non deerunt, qui ultro suppeditent, si modo frugi sint, & ultra naturæ necessitatem nihil requirant.

Nihil

Nihil accipiendum ab ijs, qui pertinaciter aspernantur salubrem admonitionem, ne uideamur illorum fauere peccatis: docent Apostoli, qui ex doctrina domini, pedum quoque puluerem excutiunt in eos, qui non recipiunt Euangelium. Non esse statim prohibendos, qui administrant ecclesiae sacramenta, aut qui doctrinam CHRISTI praedicant, etiam si uita parum respondeat: subindicat Marci cap. 9. uetans prohiberi, qui miracula adiderat sub nomine CHRISTI, cum ipsum non sequeretur.

Boni pastoris esse, nonnunquam se in altissimum otium abdere ac secedere, quo liberius precibus ac sanctae lectioni uacet, ut ijs rebus redintegratus, uegetior redeat ad episcopi munia: docet Marci cap. 6. suos abducens in locum desertum, ut aliquantisper requiescerent.

Quales oporteat esse secessus episcoporum: multis docet locis: non ad uoluptates secedens, aut uenationes, sed ad orandum, ad familiariter colloquendum cum suis. tales erant secessus olim praesulum, quos ob infrequentiam monasteria uocabant. Solam ficum execratus est CHRISTVS, quae folijs uelut imposuit esurienti: significans nullum hominum genus sibi esse inuisius, quam hos, qui sub pietatis praetextu sunt impij, & religionem titulo, cultuque profitentes, uiuunt irreligiose.

Quicquid ad salutem nostram pertinet, id crebris precibus a deo flagitandum: docet ipse subinde orans. Quicquid obtigerit boni, id deo ferendum acceptum: docet ipse

ipse, frequenter gratias agens patri: idem inculcat parabolis aliquot, uelut illius, qui cogit improbitate sua, nocturnum amicum surgere: item uiduæ, iudicem inexorabilem assidua interpellatione defatigantis: idem non uno loco præcipit discipulis suis: Petite & accipietis.

Indolem egregij pastoris etiam in puero submicare, ac scintillulis quibusdam sese prodere: docet ipse, puer duodecim annos natus, in templo sapientiæ suæ specimen ac gustum præbens: item in nuptijs præludens miraculo, & ante baptismū iam ceu meditans Euangelicū munus, ac prægestiens ad futuram prædicationem.

Qui uelit prædicationis Euangelicæ negociū suscipere, cum oportet ab omnibus carnis affectibus esse repurgatū, neq; quicq; nisi cœlestia sapere. CHRISTVS in baptismo spiritu impletus est, huius impetu raptus est in desertum. Hinc à tentatione uictor, spiritus impetu raptus est in Galilæam: quemadmodum legis apud Lucam ca. 4. Hinc ingressus Nazarenam synagogam, explicato uolumine Esaiæ, locum nactus est de spiritu: Spiritus domini super me, eo quod unxit me: ad euangelizandum pauperibus misit me. Nicodemum iubet renasci, non ex carne, sed ex spiritu. Apostolis, post resurrectionē ad prædicandum ire iussis, afflat spiritū sanctum. Rursum ab ascensione mittit spiritum igneum.

Quidam ob hoc ipsum sancti uolunt haberi, quod semet abdunt à uulgi conspectibus. At exemplo CHRI
L STI,

82 RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE-
STI, qui uere Christianus est, non horret cōsortium im-
becillum, modo spes sit ulla resipiscentiæ: in conuiuio
contrectatur à muliere peccatrice: colloquitur priuatim
cum muliercula Samaritana, quæ cum sexto uiuebat
adultero: conuiuatur cum publicanis. Cur enim horreat
fidus & amicus medicus homines morbidos, modo
spes sit sanitatis?

Beneficium gratis, & absq; spe redituri scenoris esse
collocandum, nec ullam benefactorum expectandam
mercedem, nisi in resurrectione iustorū: docet apud Lu-
cam cap. 14. parabola proposita, monens, non esse inui-
tandos cognatos, aut uicinos, aut diuites, sed pauperes,
debiles, cæcos, & claudos.

Cum uulgus horum, qui sibi pñ uidentur, in preculis
aut superstitiosis ceremoniolis summam pietatis collo-
cet, CHRISTVS apud Lucam cap. 15. præcipuum pieta-
tis officium, deoq; gratissimum declarat esse, si quis pec-
catorem ad resipiscentiam adducat: eandem sententi-
am tribus parabolis inculcans, ouis centenariæ receptæ, dra-
chmæ decimæ repertæ, & filij prodigi resipiscentis.

Atq; inibi summus ille pastor, qui solus omniū pror-
sus ab omni uitiorū labe fuit immunis, docet peccatorē
ex animo resipiscentē, cum gaudio recipiendū: cum uul-
go his insultemus, & cum æterna nota recipiamus, per-
inde quasi nos uacemus omni crimine.

Ubiq; facta dictaque sua refert ad autorem patrem,
exemplo

*Præcipuum
officium
pietatis*

exemplo dato, ne quid nos homunculi nobis arrogemus, neue nostræ innitamur prudentiæ.

Quicquid uita communis obtulit, hoc ferè uertit in occasionem docendæ pietatis. Ostenso Cæsaris nomisma- te & imagine, detorquet huc, ut ex imagine mentis meminimus, quid debeamus deo. Turbas frequentius affluentes ob conuiuium exhibitum, hortatur ad cibum, qui non perit. Rursus apud eundem Ioannem, efflagitantibus signum aliquod, quod cum manna cœlitus olim delapso, conferri possit, ad sui corporis epulas uocat, longe quouis manna sacratiores. De insigni sceleratorum quorundam supplicio renunciantes, per occasionem inuitat ad pœnitentiam. Pueros oblatos uertit in exemplum mansuetudinis. Templi structuram ostentantibus, meminit de morte & resurrectione sua. Mulieris elogium, clamantis beatum uterum, qui talem gestasset infantem, beata ubera, quæ tali puero lac porrexissent: huc deflectit, ut potius beatos ostendat, qui concipiunt sermonem diuinum, & hinc fructum ædunt nunquam perituum. Quanquam hæc ratio latius patet, quam ut sit omnibus exemplis explananda.

Quod apud Ioannem cap. 12. pharisæi destinant & Lazarum interficere: typum habet, quod improbi non solum oderunt CHRISTVM ipsum, sed eos quoque per quos CHRISTI nomen illustratur.

Annotandus est apud eundem circulus, in quo ferè se

L 2 uoluit,

uoluit, ubiq; & societatem & foedus Christianum com-
mendans: praesertim cap. 12. & 13. se declarat idem esse cu
patre: adeo ut qui filium norit, norit & patrem: qui fi-
lium spernat, spernat & patrem: nec separatur ab hac
communione spiritus sanctus. Sic enim legis in episto-
la: Tres sunt qui testimoniū dant in caelo, pater, sermo,
& spiritus: atq; hi tres unum sunt. In idem consortium
trahit suos, quos palmites suos appellat: obsecrans, ut
quemadmodū ipse idem erat cum patre, ita & illi idem
essent secum. Impertit iisdem cōmunem patris suūmq;
spiritum, omnia conciliantem.

Non credit Petro suas oues pascendas, nisi ter amo-
rem CHRISTI professo: subindicans, episcopo nihil spe-
ctandum praeter salutem gregis, & CHRISTI gloriam.
Ac mox ostendit, quo debeat se praeparare fidus ac ue-
rus pastor, subiiciens: Amē dico uobis, cum esses iunior,
cingebas te, & ambulabas quò uolebas: cum autem se-
nueris, porriges manus tuas, & alius cinget te, ducetque
quò non uis.

Ad hunc modum conueniet in singulis mysticorum
uoluminum locis philosophari, praesertim in Euange-
lijs: nā hęc exempli gratia duntaxat in medium addu-
ximus, quo uiam indicaremus alijs, forsitan his melio-
ra reperturis.

Sed bona difficultatis pars sita est in ipso sermonis
habitu, quo traditæ sunt nobis sacrae literæ. Nam tropis
& allegorijs,

& allegorijs, ac similibus, seu parabolis ferè opertus est, & obliquus, nonnunq̄ usq; ad ænigmatis obscuritatem: siue id CHRISTO uisum est, quo Prophetarum sermonem, cui Iudæorum aures assueuerant, referret: siue hac difficultate segniciem nostram exercere uoluit, ut postea gratior esset fructus, non sine negotio quæsitus: siue hoc consilio sua mysteria prophanis & impijs operata cælatâq; esse uoluit, at sic, ut interim pijs scrutatorib; non intercluderetur assequendi spes: siue genus hoc dictionis potissimum placuit, quod ut ad persuadendum cum primis efficax est, ita doctis pariter & indoctis expositum & familiare, maximèque secundum naturam: præsertim si similitudines ducantur ab ijs rebus, quæ uulgo notissimæ sunt. quod genus fuisse fermè leguntur Socraticæ. Neq; uero tantum ad docendum ac persuadendum efficax est parabola, uerum etiam ad commouendos affectus, ad delectandû, ad perspicuitatem, ad eandem sententiã, ne possit elabi, penitus infigendam animo. Nam uehemētius afficit animû adhibita parabola de filio prodigo resipiscente, in qua narratur adolescens à patre postulare portionem substantiæ, quæ ad se rediret: deinde sibi filius, committere se regioni longinquæ: mox oblitus indulgentissimi patris, cum turpissimis scortis ac nepotibus prodigere rem, parentis benignitate datam: deinde coactus extrema rerum omniû penuria, tandem amentiam suam agnoscere, & relictæ

Parabola affratia

uitæ tangi desyderio. Reuertitur filius, agnoscit erratū. Occurrit pater, in amplexus filij effundit sese. Profertur noua uestis, profertur anulus, occiditur uitulus saginatus, tota domus laticia perstrepit. Nec aliter gaudet senex recepto iuuenē, quàm si reuixisset. Nō exprobratur temeritas poscentis, non luxus ac nequitia profunden-
tis. Non meminit iam horū paterna pietas, cui satis est, quod resipuerit, quod sibi redditus sit filius. Hæc in quā acrius feriunt animum, quàm si quis citra parabolam dicat, deum libenter recipere peccatorem, modo ex animo pœniteat superioris uitæ: nec exprobrari peccatum ei, qui ipse uehementer oderit sua commissa.

Rursus adhibita ex Genesi parabola mystica, cum Abraham passim fodit puteos, Philistæi, iniecta terra, obturant fossos: refodit eosdem Isaac, ac plures insuper addit, qui uenas habeant uiui laticis. Nō ne iucundius audieris, quàm si simpliciter dicas, ex diuinis libris petenda præcepta recte uiuendi, ab his abhorre, qui terrenis bonis addicti sunt. Item qui nude declaret, quibus uirtutibus oporteat episcopum esse præditum, frigidius audietur, quàm si totum Aaron apparatus, à Mo-
se diligentissime descriptum, ad allegoriam accōmodet. Sunt quæ gratius per crystallum aut succinum pelluceant, quàm si nuda conspiciantur. Et nescio quo pacto, quæ sacra sunt, plus habent maiestatis, si sub inuolucro proferantur oculis, quàm si prorsus relecta uisantur. Iam
qui

qui dicat, quicquid in nobis boni sit, id à CHRISTO nobis autore proficisci, intelligetur quidem: uerū si huc accommodet similitudinem de stirpe uitis, & palmitibus, de capite & membris, de radice & ramis: mox uelut imagine depicta, res oculis subiicitur. Quin aliquoties fallit CHRISTVS suos ad tempus allegoriarum ænigmatibus, quo post altius inhæreat, quod uolebat intelligi: ueluti cum Matthæi cap. 16. monet cauendum à fermento Phariseorum: illis de panibus omissis succurrit, cum ille de uitanda Phariseorum hypocrisi loqueretur.

Rursum cum apud Lucam, diuendita tunica, iubet emi gladium: cūmq; respondentibus duos adesse gladios, ait, sufficit: per occasionem animum addit Petro, ut gladio rem aggrediretur: cū hoc ageret CHRISTVS, ut hūc affectum, ui tuendi sese aduersus persecutiones, penitus ac radicitus ex animis suorum euelleret.

Item cum apud Ioannem, admirantibus ingentem templi structuram, ait: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud: nec Apostoli senserunt, illum de corpore suo loqui, occidendo, & intra triduum reuicturo. Ad hæc cum ait apud eundem: Modicum & non uidebitis, & iterum modicum & uidebitis me: ueluti per ænigma significauit, se breui moriturum, sed mox à resurrectione semet illis exhibiturum usq; ad diem ascensionis. Apud Matthæum uero quot parabolis regnum cœlorum nobis adumbrat: seminâris uarie, rursum seminantis

tis

tis bonum semen, grani sinapis: fermēti exigui, in ingen-
tem farinae massam abditi: thesauri in agro defossi, insi-
gnis margaritæ.

His finitima cognatâq; sunt prouerbia, quod genus
est: Cecinimus uobis tibijs, & non saltastis: cecinimus
lugubria, & non plorastis: quo significatum est, Phari-
sæos nec Ioannis austeritate, nec CHRISTI ciuilitate
fuisse prouocatos ad pœnitentiam.

Sunt autem tropi, qui non pertineant ad grammati-
cos aut rhetores, sed p̄tinent ad idioma sermonis: quod
si ignoretur, frequenter aut fallit, aut moratur lectorem.
Ac Græca quidem lingua complures habet cum Lati-
na communes, quosdam habet sibi peculiare. Cæterū
Hebræa plurimas habet loquendī formas, ab utraq;
dissonantes. Commune est nobis cum Græcis, quod di-
cimus, benefacere eum, qui bene meretur de quopiam:
at non itē cōmune, quōd illi dicunt, $\xi\upsilon\ \omega\alpha\delta\epsilon\mu$, id est, bene
pati, pro beneficio affici. Cōmune est cū illis, quod pro
 $\epsilon\chi\omega\ \chi\acute{\alpha}\rho\iota\tau\iota$ dicimus, habeo gratiam. Non est commune
quod illi pro eodem dicunt, $\delta\iota\delta\alpha\ \chi\acute{\alpha}\rho\iota\tau\iota$, id est, noui gra-
tiam. Iam Apostoli, tametsi Græce scripserint, tamen
non parum referunt ex proprietate sermonis Hebraici.
Porro Septuaginta, qui ueteris instrumenti libros no-
bis Græce tradiderunt, permulta referunt ex Hebraici
sermonis proprietatibus, quæ ferè sunt ab Hieronymo
mutata, qui ueterem sustulit translationem, quam in
opere

opere De locutionibus adducit Augustinus (si quis uelit illius gustum capere) adeo, ut qui sit eius sermonis rudis, etiamsi probe Græce calleat, non assequatur aliquoties sententiam loquentis. Cuius generis sunt, ut unum aut alterum exemplum docendi gratia producam: iurat in cælo, pro eo quod erat, iurat per cælum: & credit in eo, pro eo quod erat, fiduciam habet in illo: & confitetur in eo, confitetur illum: in hoc cognoscent, in gladio percussit, per hoc cognoscet, gladio percussit: ero illi in patrem, erit mihi in filium, ero illi pater, erit mihi filius: duos & duos, pro binos: magis fortior est nobis, fortior est nobis: mulier si fuerit uiro alienigenæ, pro eo quod erat, si nupserit uiro alienigenæ: homo homo, pro quisquis: uiri uiri, cuiuscunq; uiri: quæ fecit uirtutem eorum, pro, quæ fecit exercitibus illorum. Nam hoc arbitratus est Augustinus, ad Hebraicum idioma pertinere, cum mihi uideatur idiomatis Græcanici. Hebraicū est, pronomen ex superuacuo addere: Beatus populus, cuius dominus deus eius: ostendit, pro fecit: bonas bonas, pro ualde bonas: Maria Cleophæ, pro Maria uxor Cleophæ: Iacobus Alphæi, Iacobus Alphæi filius. Eclipsis est familiaris Hebræis: omnis caro, pro omnes homines: centum animæ, pro, centum hominibus: uerbū, pro, factum: Quid uerbum hoc fecisti nobis? honor pro subsidio: misericordia pro beneficentia. Porro quod usu uenit in his, quæ uersa sunt ex sermone Hebraico, idem

M accidit

90 RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE
accidit in ijs, quæ translata sunt ex sermone Græco, quo
ties interpres illius linguæ reddit idioma. Verū hui⁹ ge
neris formas aliquot indicauimus in Annotationibus,
quas scripsimus in nouum testamentum. Et Aurelius
Augustinus libris aliquot idem egit, quibus titulus est,
De locutionibus. Quanquā in hoc argumento felicius
uersari poterat, si, quod annotauit, ex Hebræorum po
tius quā Græcorum fontibus hausisset. Extant & an
notationes Titani Græci, scriptoris, ut apparet, neoteri
ci in hoc ipso genere.

Iam alijs quoq; tropis frequenter explicatur difficul
tas. Nam quod Matthæus & Marcus prodiderunt la
trones, qui cum CHRISTO erant crucifixi, cōuiciatos ei
fuisse: cum Lucas tradat alterum duntaxat id fecisse, sic
explicat nodum Augustinus, ut dicat esse *ἑτερόσημο* nu
meri, latrones dictum pro latro.

Rursum, CHRISTVM triduo fuisse in sepulchro, per
synecdochen explicant: quemadmodum & illud, quod
apud Marcū post tres dies resurrecturus scribitur, cum
diluculo tertij diei surrexerit.

Quoties autem explicato hyperbati anfractu, sensus
obscuritatem discutiūt & Origenes, & Chrysostomus,
& Hieronymus, & Augustinus?

Quin & hyperbole nō raro succurrit, uelut illuc: Ascen
dūt usq; ad celos, & descendūt usq; ad abyssos: cū uehe
mentē tēpestatē undarū intelligi uellet Psalmista. Neq;

continuo

cōtinuo mendacium est, quod ultra ueri fidem dicitur. sed in hoc adhibetur tropus, ut acrior & ardētior sit oratio. Ac ne quis absurdum putet, in diuinis libris hyperboles meminisse, facit hoc nō raro Origenes, facit Chrysostomus, facit Augustinus & Hieronymus. Huius generis sunt illa: Facilius est camelum per foramen acus transire, quā diuitem intrare in regnū cœlorum: cum nihil aliud intelligi uellet, quā esse difficillimum, ut diues obtemperet Euangelicæ doctrinæ. Item apud Lucam: ubi parabola iubet ad cōuiuuium adhiberi debiles, cæcos & claudos: nihil aliud significatur, quā abiectos & calamitosos esse subleuādos beneficio gratuito. Rursum ubi prohibet, ne quem inter uiam salutent Apostoli: cum hoc uoluerit intelligi, non committendum eis, ut ob humanos affectus, ullis dispendijs Euangelij negociū remorentur. Vbi uetat, ne perā aut baculum tollant in uia, sensit eos his præsidijs liberos esse oportere, quibus uulgus se munit, iter initurū. Neq; enim dubium, quin Apostoli peras & baculos habuerint: cum Paulus & lacernam & bibliothecam reliquerit Troade. Vbi suos iubet liliorum exemplo uiuere, sentire uoluit, abijciendam anxiam sollicitudinem reponendi in posterum cōmeatus. Vbi iubet præberi maxillam leuam, percutienti dextram: quid aliud uult, quā nō referendam illatam iniuriam? Idem sentiendum, opinor, de relinquenda tunica ei, qui pallium abstulerit: & ultro ambulando bis mil
M 2 le passus

le passus cum eo, qui ad semel mille cōpulisset. Vbi negat esse suum discipulum, qui non oderit patrem & matrem, plus dixit quàm intelligi uoluit. Vbi iubet ungi faciē oleo, ne uideamur ieiunare: nihil aliud sentit, quàm in benefactis non captandam ostentationem. Nam arbitror, Apostolos non solitos ungere faciem, cum ieiunarent. Origenes indicat hyperbolen esse, quod in Genesi scriptum legimus: Lauit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum. Quis enim abluit uestes suas in uino? Verum his uerbis nihil aliud intelligi uoluit, quàm insignem & exuberantem agri fertilitatem. Idem hyperbolen esse putat, quod Paulus scripsit, Romanorum fidem prædicatam in uniuerso mundo, cum multis esset ignota regionibus. Diuus Augustinus in epistola ad Publicolam, quæ inter cæteras numero censetur 154. putat in illis uerbis CHRISTI, quibus prohibet, in totum ne iuremus, neq; per cœlum, neq; per terram, neq; per aliud quicquid: hyperbolen esse: plus enim dixit quàm sentit, quo uehementius deterreret à periurio. Augustini uerba, si quis requiret, subscribam: Si tamē illud nos adhuc mouet, quod in nouo testamēto dictum est, ne omnino iuremus. Quod quidem mihi propterea dictum uidetur, non, quia uerum iurare, peccatum est, sed, quia peierare, immane peccatum, à quo nos longe esse uoluit, qui, omnino ne iuremus, admonuit. hactenus ille. Veluti cū interminamur pueris, ne natent, dicimus:

si uel

si uel aspexeris lacum, occidam te. Quam interpretatio-
nem si recipimus, consimili ratione explicabuntur & illa:
ne diuertas ab uxore, ne resistas malo, ne irasaris. Iam
quod Ioannes in Euangelij sui calce scripsit, totum mun-
dum non fore capacem librorum, qui de CHRISTO scri-
bendi forent: Cyrillus & Chrysostomus ingenue faten-
tur, hyperbolen esse. Opinor & cum prohibet, ne quem
uocemus patrem in terris. Præterea cum ait: nec iota nec
apiculum unum legis omittendum, qui non impleatur:
intelligens, nihil omnino prætereundum ex promissis
diuinis: quæ consistere possunt, etiamsi apices aliquot sub-
lati fuerint. Sed huius quoque generis aliquot exempla
comonstrauimus in Annotamentis, quibus nouum te-
stamentum explanauimus. His cognata sunt illa, quæ
an tropis constant, nescio, certe ad uulgarem sensum ac-
commodanda sunt potius, quam ad uiuum, ut aiunt,
exigenda. uelut cum prohibet omnino iurare, sentit non
esse iurandum, ut uulgus deierabat ob quaslibet causas.
Cum prohibet sollicitum esse de crastino, sentit iuxta
uulgi morem, qui ceu deo diffusus, anxie torquebatur cu-
ra futuri temporis. Cum prohibet resistere malo, sentit,
malum non esse propulsandum malo, ut uulgus homi-
num solet: alioqui licet reprehendere peccantes, licet &
cohercere. Cum prohibet, ne uocentur rabbi, sentit, ne
Pharisæorum more, qui supercilio turgebant ob hunc
titulum. Cum prohibet in precibus multiloquium, sen-

M 3 tit,

tit, non esse precandum iuxta quorundam exemplum, qui existimabant, deum multitudine uocum capi, magis quàm affectu mentium: alioqui legimus & CHRISTVM orasse prolixè. Sic iubet non irasci, sentiens iram uulgarè, quæ tendit ad iniuriam. Sic damnat eum, qui fratri suo dixerit, fatue: sentiens, qui, qd' uulgo solet, contumeliæ gratia id fecerit: alioqui CHRISTVS ipse suos discipulos, & Paulus Galatas stultos appellat, sed arguens, non incessens. Huiusmodi fermè sunt, cum apud Matthæum ait: Misericordiam uolo, & nō sacrificium: omnino sacrificium uolebat, quod ipse indixerat: sed prius est præstare misericordiam, quàm offerre sacrificium. Rursum cum ait: doctrina mea nō est mea, suam negat esse, quam patri ut homo ferebat acceptam. Rursum cum ait: nondum fuisse spiritū, quod IESVS nondum esset glorificatus: non sentit simpliciter, non fuisse spiritum, sed in Apostolis nōdum apparuisse spiritum illum Euangelicum.

Quin & ipse sermo Latinus habet sua quædam idiomata, quæ parum attentis, aut minus eruditis imponūt aliquoties: quod genus est illud apud Marcum cap. 5. cum ab archisynagogo uenire dicuntur, qui ab illius aedibus ad illum uenirent: quem locum habemus iam olim deprauatum ab ijs, qui nō agnoscebant Latinæ linguæ proprietatem, qua dicimus, ad me ibimus, pro eo quod erat, ad domum meam. Cæterum addubites forsitan,
an in

an in Apostolicis & Euāgelicis literis reperire liceat ironiam: cum dubium esse non possit, quin in uetere testamento reperiatur, nimirū libri Regum. 3. cap. 18. Helias irridens prophetas Baal: Clamate, inquit, uoce maiore: deus em̄ est, & forsitan loquit̄, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. Potest & in his uerbis CHRISTI accipi ironia: Dormite iam & requiescite: iuxta Theophylacti Vulgariensis episcopi sententiam. Rursum apud Paulum epist. prioris ad Corinth. cap. 6. Contemptiores qui sunt, hos ad iudicandū constituite: per ironiam dictum uideri potest, praesertim cū sequatur: Ad pudorem uestrum dico. Fortassis & illa CHRISTI uerba non multum absunt ab ironia: Non est bonum, sumere panem filiorū, & proijcere canibus. Nec illa: Nō ueni ad uocandum iustos, sed peccatores. neq; em̄ uere sensit eos esse iustos, sed exprobrat, quod sibi iusti uiderentur. Sunt & aliae figurae complures uerborum ac sententiarū, quae ad compositionem, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis faciunt, quas diuus Augustinus non grauatus est multis uerbis indicare in libris sacris, in opere cui titulus, De doctrina Christiana. De omnibus diligenter tradiderūt Donatus ac Diomedes, sed his diligentius Quintilianus libro Rhetoricarū institutionū nono. At ne quis hanc literaturae partē fastidiat, ut grāmaticā ac triuialem, Augustinus in opere De doctrina Christiana iubet non indiligenter

78.

ter

Amphibolo
gia.

ter addisci, uelut utilē ad intelligēdos libros canonicos.

Iam amphibologia uitium quidem est orationis, sed quod sæpenumero uitari non potest, etiamsi Fabius, quoad fieri potest, uitandum esse monet. Augustinus adeo uitari uult, ut existimet manifestarium solœcismū citius admittendum, quàm ambiguam dictionem, & ossum dici mauult, quàm os, si unum aliquod significamus, quæ multa dicuntur ossa, non ora: qua quidem in re non illi prorsus assentior. Verum hæc incommoditas frequentius accidit in lingua Græca, quàm Latina. Proinde nos compluribus locis & indicauimus, & ubi licuit, submouimus. Tollitur autem ferè uel compositione, siue ordine sermonis commutato, si ex contextu nascatur, uel dictione ancipiti, per periphrasin explicata: quod ipsum Augustinus exemplis aliquot prosequitur. Verū abusus uocis nonnunquā ancipitem reddit orationem: sed qui nō tam linguæ sit peculiaris, quàm scriptori, ut sunt & inter autores sua cuiq; propria. Nā frequenter hærebit in Quintiliani sermone, qui præter Cicero- nem nihil legerit. Sic Paulus aliàs carnem uocat cognatos, aut sanguinis affinitatem, aliàs rotum hominē carnem appellat: nonnunquā crassior hominis, aut alterius cuiuspiam rei pars, caro dicitur: interdum affectum hominis ad uitia sollicitantem, carnem appellat: item corpus sæpe uocat, quod ex membris cōstat: aliquando corpus idem illi ualeat, quod caro. Spiritum alicubi uocant summum

summum illum ac coelestem: alibi mentis impetum, spiritum dicunt. Rursus aliàs dona spiritus sancti dicuntur spiritus: nonnuncq̃ aer hic motus, spiritus dicitur, ut ibi: spiritus ubi uult spirat. cui penè idem est, quod ait Paulus: Spiritus quidem meus orat, mens uero mea sine fructu est. Huius generis sunt & illa, cum fidem dicunt pro fiducia: cum Latinis fides sit uel pollicētis, ut dare fidem: uel præstantis, aut non præstantis promissum, ut soluere fidem, præstare fidem: fidentis aut credentis non est, nisi cū sic loquimur, habeo tibi fidem, abrogat illi fidem: item cū Paulo dicitur ædificare, qui prodest: & destrueret, qui nocet. rursus cum benedictionem uocat, beneficium sponte collatum. Sed de his plura sparsim dicta sunt nobis in Annotationibus: & in argumētis, quæ scripsimus in epistolas Apostolorum, nonnihil attigimus.

Verum in allegorijs, ut huc redeamus, quoniam his omnis ferè constat diuina scriptura, per quam æterna sapientia, nobiscū ueluti balbutit, præcipua cura ponenda est: quæ nisi succurrunt, præsertim in ueteris testamenti uoluminibus, maxima pars fructus perierit lectori. Aliquoties perniciosus est uerborum sensus, nisi adhibeas allegoriæ remediū: quod genus illud: Beati, qui se castrauerunt propter regnū dei. & illud Petri: Hoc em̃ faciens, carbones igneos cōgeres super caput eius. Augustinus & illud huius esse generis opinatur: Nisi quis ederit carnem meam, & biberit sanguinem &c. Hic igitur, ut di-

N etum

Spiritus ubi uult spirat

93 RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE

Etum est, conducet rerum naturalium cognitio : tum in
poëticis allegorijs per ætatē prælusisse, aut etiã ab omni
genere rerum ducendis aut tractandis similibus: qua de
re & nobis olim libellus æditus est. Sūt qui noui quoq;
testamenti historiam ad allegoriam trahunt, quod ego
sanè uehementer approbo, cum aliquoties sit necessa-
rium, sapissime festiuum & elegans, si quis modo scite
rem tractet. Nam mihi uidetur Ambrosius in hanc par-
tem, ut illius pace dixerim, immodicus esse nonnunq;
ueluti cum Petrum ad prunas calefacientē se, negat cor-
poris frigus sensisse: cum id temporis frigus esse nō pos-
set, sed mentis hoc fuisse frigus. eleganter hoc, quod ait
in allegoria uersās: Sed frigus erat, ubi IESVS nō agno-
scebatur, ubi non erat, qui lucem uideret, ubi negabatur
ignis consumens. cæteraque in hanc sententiam. uerum
nihil uetat, quo minus & narrationis constet fides. Ad-
dit autem: si tempus consyderemus, frigus esse non po-
terat. ac paulo post: frigus ergo mentis, non corporis.
Etenim licet in ea regione satis tepeat cœlum illis mensi-
bus, tamen nox in æstuantissimis etiam plagis suum fri-
gus habet. Huic simillimum est, quod subiicit de nega-
tione Petri, magis argute quàm uere patrocinaſ ei, quē
CHRISTVS ob hoc ipsum labi passus est, ut ipse resipi-
scens, miserante CHRISTO, confirmaret fratres suos. &
tamen a deo nouum uideri uult, potuisse peccare Petrū,
ut peccatum illius nec ab Euangelistis comprehendi po-
tuerit:

tuerit: perinde quasi satis idoneum sit argumētum, illos non assecutos, de quo uarie narrarint, cū idem plurimis accidat locis. Deinde cum apud Matthæum ac Marcū prodenti puellæ, respondet: Nescio quid dicas: huc detorquet, quasi non negarit dominū, sed à muliebri proditione se separarit. Quod si maxime quis urgeat, illum abnegasse, quod esset de numero eorum, qui fuerant cū IESV Galilæo, aut, ut à Marco scriptum est, Nazareno, tamen huc uerba deflectit, quasi negasset se nosse Galilæum, aut Nazarenum, quem dei filium nouerat. Rursum quod apud Matthæum habetur: Non noui hominem: eōdem torquet, quasi discipulus hominis non esset, qui discipulus dei uellet haberi. Nam quod confirmandæ rei gratia adducit ex Paulo: Paulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, sed per IESVM CHRISTVM, & deum patrē, etiamsi non nesciam, secus ab alijs explicari, mihi uidetur, non naturam significasse Paulus, quā CHRISTO nō ademit: sed infirmius quidam & humilius intelligi uoluisse hominis uocabulo: uelut cum ait: An secundū hominem hæc loquor? Atq; hæc quidē licet plausibiliter & argute dicerētur in schola declamatoria, tamē in reb⁹ sacris neq; ludendū est, neq; decet argutari, neq; expedit torquere quicq;: ne dū falsa defendimus, fidem ueris abrogemus. Simplex est, iuxta Tragicæ sententiam, ueritatis oratio: nihil autem CHRISTO neq; simplicius, neq; uerius. Fortassis huius generis est,

N 2 ris est,

100 RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE/
ris est, quod Augustinus in homilia quadam de mulie-
re in adulterio deprehensa, quinque uiros, & sextum uirum,
non uirum ad allegoriam accommodat, meo iudicio coactius.
Iam in numeris passim philosophantur, de numero trige-
simo, sexagesimo, & cetesimo, rem Hebraicam ad Gracos
aut Latinos numeros accommodantes. Item de quinque
milibus hominum satiatis, de quinque panibus, de duo-
bus piscibus: de talentis decem, quinque & uno: de farinae
satis tribus, non quod negem alicubi in numeris latere
mysterium, sed quod in quibusdam ascita, detortaque ui-
deantur adferri. Simplicissimum est, quod idem uerissi-
mum esse puto, decem, quinque, & unum posita esse, pro
plurimo, mediocri, & minimo. Est ubi summam parabo-
lae satis sit attigisse, etiam in his, in quibus allegoria uita-
ri non potest: uelut in parabola patrisfamilias, aduersus
nocturnum furem uigilantis, quae nihil aliud delinuat,
quam eius diei subitum & inopinatum aduentum. Sunt
qui fastidiunt omnes allegorias, tanquam rem arbitrariam,
somniaeque simillimam. A quibus ut uehementer dissentio,
cum uideam absque his plerisque sensus, aut absurdos esse,
aut perniciosos, aut futiles, leues ac frigidos: cumque con-
stet CHRISTVM allegoriarum usum, & Paulum aliquot
ueteris instrumenti locos per allegoriam interpretari:
ita non possum non improbare quorundam ineptum
allegorismum, qui fingunt, quod explicent allegoria.
Viator fessus insedit tergo ingentis draconis, arboris
truncum

truncum esse ratus: is excitatus deuorarit miserum. Via-
tor est homo: draco mundus, qui sibi innitentes perdit.
Satis est ea, quæ reperiuntur in sacris libris, ad allego-
riam accommodare, si res ita postulet, ut ipsi nihil affin-
gamus. Audiui quendam theologum Parisiensem, qui
de filio prodigo parabolam, in quadraginta dies pro-
traxit: effingens iter abeuntis ac redeuntis, quasi nunc
in diuersorio uesceretur artocrea, è linguis cõfecta, nunc
præteriret molam aquatilem, nunc aliud atq; aliud age-
ret: & ad eiusmodi confictas nãnias, Prophetarum &
Euangeliorum uerba detorquebat. Atq; interim impe-
ritæ multitudini, & crassulis magnatibus deus esse uide-
batur. Nec sine causa ridet Hieronymus eos, qui Poëta-
rum fabulas ad CHRISTVM detorquent: nisi si quid
ad mores commode deflectetur: ueluti fabula Protei in-
inconstantes, Phaëtontis in temerarios, Tantalí in aua-
ros & parcos, Midæ in diuites stolidos, Danaës in ius-
pecunia corruptum, Ixionis & Danaidum in frustra la-
borantes. Quandoquidem dubium non est, quin uete-
res in hunc usum pleraq; cõmentí sint. Nullum autem
familiarius docendi genus, nec efficacius, quàm per simi-
lium collationem, ea CHRISTVS à rebus uulgatissi-
mis sumit, qui suam doctrinam quàm maxime popula-
rem esse uoluit. Quis enim non uidit iaci semen in ter-
ram? quis non conspexit piscatores, iacentes retia? quis
nescit palmites amputatos exarescere? Atq; hæc uulga-

ta mire nouat, ad suam philosophiam accommodans. De Scotidarum subtilitatibus, paucorum est differere, in his promptum est quibuslibet philosophari. Vides exorientē solē, exhilararis: qd uoluptatis sensurus, si cordis oculis exoriatur sol ille iustitiæ: Molesta res est morbus corporis, quanto molestior animi morbus: Horres contagium pestis corporalis, multo magis uitanda morum pestilentium contagio. Res elegās tibi uidetur, hortus omni florum & arborū genere uernans: quale spectaculum animus innocentia uirens, ac uirtutum omni genere exuberans: Vides serpentem, habes exemplum Christianæ prudentiæ. uides columbam, habes imaginem Christianæ simplicitatis. uides ceruum, habes symbolum, admonens auide sectandas diuinas literas. uides agnū, habes typum innoxia mansuetudinis. urget hyems, admoneris ut in rebus aduersis, fortunæ melioris expectatione te sustineas. blanditur æstas, admoneris ut te præpares ad uenturas erumnas. grauis est senectus, aspiras ad immortalitatem. grata est iuuentus, admoneris ut uenturæ senectuti, uirtutum & eruditionis pares præsidia. Ita quicquid hic uisibilis mundus offert oculis corporeis, eius ideam reperies in rebus animi. Cæterum quibus ex fontibus petendæ sint allegoriæ, partim explicat Dionysius in opere, cui titulum fecit, De diuinis nominibus: partim Augustinus libro De doctrina Christiana tertio: propositis & explicatis septem

Ticonij

Ticonij regulis, aliquanto plus honoris habens, primū
 infanti, deinde hæretico, quàm nos habeamus scriptori-
 bus quibusdam orthodoxis. Fortassis & à nobis non
 nihil conferetur, si quando uacabit absolui libellum,
 olim cœptum, de Theologicis allegorijs. Interim unum
 illud addam, non satis esse circūspicere, quomodo iuxta
 sensum historicum, simplex est: quomodo iuxta tropo-
 logicū, qui ad mores & uitam cōmunē pertinet, quomo-
 do iuxta allegoricū, qui capitis ac totius corporis mysti-
 ci tractat arcana, quomodo iuxta anagogicū, qui cœle-
 stem attingit hierarchiā, diuersis in rebus uarie reluceat
 æterna ueritas (nam ad hunc modum uideo quosdam
 diuidere) uerū etiam considerandum erit in singulis ho-
 rum, qui gradus sint, quæ differentiæ, quæ tractandi ra-
 tio. Quot modis tractat Origenes Abraham à deo ten-
 tatum, & in historia uersans, quos tamen locos inuenit.
 ut ne dicam interim, quod typus pro uarietate rerum,
 ad quas accōmodatur, pro diuersitate temporum uelut
 aliam accipit figuram: sicut porcorum siliquæ, quibus
 perditus ille filius cupit explere uentrem famelicum: ad
 opes, ad uoluptates, ad honores, ad mundanā eruditio-
 nē possunt accōmodari: & tamen adhuc uersaris in Tro-
 pologia. Quin tota parabola potest ad Iudæorū popu-
 lum, ac gentes illius tēporis applicari. Gentes resipiscūt
 & recipiuntur, obmurmurant Iudæi: placat utrosq; pa-
 ter cōmunis. Iam ex personarū, quibus accommodatur
 parabola,

parabola, temporumq; uarietate, noua penè facies sermonis nascitur, qua de re nonnihil attigimus in superioribus. Porro in tractandis allegorijs, felicissimus artifex est Origenes, sedulus magis quàm felix Ambrosius, si quis forsitan requirit exemplum, quod imitetur.

*Origenes foelissimus
in tractandis allegorijs.*

Citatio. Quin & illud in primis admonendus est theologiae candidatus, ut apposite citare condiscat sacrae scripturae testimonia, non è summulis, aut elenchis, aut sordidis conciunculis, aut alijs id genus collectaneis, iam sexcenties aliunde aliò confusis ac refusis: sed ex ipsis fontibus. Nec imitetur quosdam, quos non pudet oracula diuinæ sapientiae uiolente detorquere ad alienos sensus, aliquoties & ad contrarios. id ne fiat, prima sit cura, librorum omnium ueteris nouiq; testamenti sententiã ex priscis illis interpretibus perdiscere. Audiui quosdam in palæstris Sorbonicis nō uulgariter exercitatos, qui in frequentissima concione multa philosophabantur, non intellecto themate, quod ex more proposuerant, ne ad literam quidem, ut uocant: magnòq; pudore doctorum hominum tumultuabantur, extra oleas, ut est in prouerbij, currentes. Sunt qui secum adferunt sua decreta, & uulgaribus opinionibus infecti, his seruire cogunt arcanam scripturam, cum ex hac potius petenda sint animi decreta. Quod eleganter admonet Hilarius libro De trinitate primo, cui optimus diuinorum uoluminum lector est, qui dictorum intelligentiam expectet.

Extra oleas

peccet ex dictis potius quam imponat, & retulerit magis quam attulerit: neque cogat id uideri dictis contineri, quod antelectionem praesumpserit intelligendum. Sunt qui eam ad publicos affectus ac mores pertrahunt: & cum huius regulae seruire conueniat, quicquid oporteat fieri: huius patrocinio tuetur id, quod uulgo fit. Iam est occultius quidem, sed hoc ipso nocentius deprauandi genus, cum abutentes diuinæ scripturae uocabulis, ecclesiam, quae CHRISTI corpus est, interpretamur sacerdotes: mundum, quo uocabulo mali affectus designantur, interpretamur laicos Christianos, perinde quasi hi ad ecclesiam non pertineant: interim quod de Christianis omnibus est dictum, proprie monachis accommodantes: cum quod de cultu diuino dictum est, ad solas ceremonias deflectimus: quod de sacerdotis officio, ad solas preculas utcumque dictas trahimus. Proinde qui recte uolet uti scripturis, non sat habeat, quatuor aut quinque decerpisse uerbula: quin potius circumspeciat, unde natum sit, quod dicitur. Frequenter enim huius aut illius loci sensus ex superioribus pendet. Perpēdat, à quo dicatur, cui dicatur, quo tempore, qua occasione, quibus uerbis, quo animo, quid praecesserit, quid consequatur. Quādo, quidē ex hisce rebus expēsis collectisq; deprehenditur, quid sibi uelit, quod dictū est. In his haec quoque seruanda regula, ut sensus, quem ex obscuris uerbis elicimus, respondeat ad orbem illum doctrinae Christianae, respondeat

O

deat

deat ad illius uitam, deniq; respondeat ad æquitatem naturalem. Quidam impudenter scripturam diuinam trahunt ad sensum alienissimum, uelut is, qui quod dictum est de tentorijs hostiũ, apud Abacuc: Turbabitur pelles terræ Madian: detorsit ad Bartholomæum exco-riatum, quod habet historia, licet ea, fide careat, aut is quod habetur in libro Iudith: Gyranes uallem, uenerunt ad portam: stultissime deflexit ad argumenta quatuor librorum Petri Lombardi, qui scripsit sententias theologicas. Sunt qui ludant uerbis scripturæ diuinæ, ac ueluti fit in centonibus Poëtarũ, ad alienum sensum, ceu per iocum abutuntur. Quod aliquoties facit diuus Bernardus, uenuste magis, quàm graui-ter, meo quidẽ iudicio. Sic enim imbiberat uir ille præclarus sacras literas, ut nusquam nõ occurserent. Nam quod hodie quidam, si quando festiui student uideri, uerba mystica deprauant ad iocos scurriles, non solum indoctum est, uerum etiam impium, & supplicio dignum. Impingit hoc Hieronymus Origeni, quod aliquoties uim faciat scripturis, opinor, ut nos prorsus abducatur à litera, plerunq; sterili. Quin potius nemo fermè ueterum nõ alicubi torquet, quoties cū aduersario dimicat: atq; ipse etiã Hieronymus: quod nõ uno in loco p̄p̄modũ fatet. In his igitur cautius obseruandũ, num qua uis facta sit uerbis sacris: nisi si quis fas esse putat id facere, quoties capiendus est hostis, aut à uitij deterrendus infirmorum animus.

Bernardus

mus. Mihi uidetur rectissimum, ut caste, ut opportune
sacris uerbis utamur. Si primū curaris, ut id facias quā
optime, postea fiet, ut & facile facias. Id cum ubiq; præ
stari uelim, maxime tamē præstare conuenit, ubi res est
cum aduersarijs nostræ religionis: aut ubi refellitur falsi
tas, & asseritur ueritas, aut ubi mysticæ scripturæ sensus
enarratur. Fit em̄ alioqui, ut nō solum non euincamus,
quod astruimus, uerum etiam risui simus aduersario. &
tamen mea sententia nusquā magis peccatum est à ue
teribus. Huius generis arbitror, quod Ambrosius libro
De spiritu sancto secundo, capite sexto, ex loco qui est
apud Paulum in epistola ad Philippenses capite tertio:
Qui spiritu serui⁹ deo: ratiocinat^r aduersus Arrianos,
spiritū sanctum aperte deum dici, connectens has duas
uoces πνεύματι & θεῷ, cum Græco sermone magis expri
mat^r sensus diuersus, uidelicet nos colere deum nō cor
poreis uictimis ac ceremonijs, sed spiritu: præsertim cū
spiritui nō addatur suus articulus. Præterea quod Beda
ex mulierculæ Cananæ uerbis: Miserere mei domine
fili Dauid: colligit, illam perfecta fide & deum credidisse
CHRISTVM & hominem. quod id temporis, opinor,
nec ipsos Apostolos credidisse. quasi deum agnoscat,
quisquis domini nomine compellet, aut quasi subsidiū
huiusmodi nō soleat & à sanctis uiris peti. Rursum qđ
Augustinus uerba Baptistæ, quæ leguntur apud Ioan
nem capite primo: Et ego nesciebā eum: abunde efficax

O 2 telum

108 RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE/
telum arbitratur ad fundendas uniuersas Donatistarū
phalanges, interpretans, unum hoc eatenus latuisse Io-
annem, quod CHRISTVS autoritatem baptismi sibi
proprie seruasset, cum cætera nosset omnia: neq; enim
CHRISTVS magis autor est baptismi, quàm ordinis:
& tamen ab hæretico consecratus episcopus, reconsecra-
tur: ut interim donemus uerum esse sensum, quem indu-
cit Augustinus.

Quod nunc dicturus sum, haud scio an uel præcipuā
allaturum sit utilitatem, si quis dextre præstiterit: id est
huiusmodi, ut locos aliquot theologicos aut tibi pares
ipse, aut ab alio quopiam traditos, accipias: ad quos
omnia, quæ legeris, uelut in nidulos quosdam digeras,
quo promptius sit, ubi uidebitur, quod uoles uel prome-
re, uel recondere: uelut (ut exempli causa rem notem)
de fide, de ieiunio, de ferendis malis, de subleuandis in-
firmis, de ferendis impijs magistratibus, de uitādo sim-
plicium offendiculo, de studio sacrarum literarū, de pie-
tate erga parentes, aut liberos, de Christiana charitate,
de honorandis primatibus, de liuore, de obtrectione,
de castimonia, atq; alijs id genus: nam innumerabiles
fingi possunt. His in ordinem compositis, iuxta rerum
pugnantia, aut affinitatem (ut in Copia quoq; nostra
quondam indicauimus) quicquid usquam insigne est,
in omnibus ueteris instrumenti libris, in Euangelijs, in
Actis, in literis Apostolorum, quod uel conueniat, uel
dissonet,

Lon rommes in
theologia

dissonet, ad hos erit redigendū. Quod si cui uisum erit, poterit ex antiquis interptibus: postremo uel ex Ethnicorum libris huc conferre, quod usui futurum existimabit. Hac usum fuisse ratione diuum Hieronymum, ex ipsius scriptis mihi propemodum uideor animaduerte re. Siue quid erit differendum, ad erit ad manū parata supellex, siue quid explicandū, facilis erit locorū collatio. Quandoquidē hęc non Origeni tantū, sed & Augusti no optima ratio est interpretandi diuinas literas, si locū obscurum ex aliorum locorū collatione reddamus illustrem: & mysticam scripturam mystica, sacra sacram exponat. Atq; hisce iam rebus instructus, iugi meditatione uersetur in diuinis literis, has nocturna curet uersare manu, uersare diurna, has semper in manibus, semper habeat in sinu, ex his semper aliquid aut auribus instrepat, aut oculis occurrat, aut animo obuersetur. In naturam ibit, quod usu perpetuo fuerit infixum.

Nec mea sententia fuerit inconsultum, diuinos libros *De ediscēdo* ad uerbum ediscere, uel non intellectos, autore Augusti no: quod equidem sic interpretor, etiam si sensum mysticum nondum percipias. Nam facere, quod apud monachos aliquot fieri uidem⁹, nec aliter ediscere psalmos, quā psitacus ediscit uoces humanas, plus habet tædij quā fructus. Neq; enim facilius tantū ac tenacius in hærescunt memoriæ, quæ intelligimus, uerum etiam maiore cum utilitate. Id primum feri uelim in Noui testa-
 O 3 menti

110. RATIO SEV COMPENDIVM VERAE THE
menti uoluminibus, quæ tanto præsentius faciunt ad no
stram professionem, ut hodie uel sola sufficere possint,
nimirum uulgata iam, & animis omnium infixæ CHRI
STI doctrina. Nam olim Iudæis, ad fidem adducendis,
necessario erat adhibenda ueteris autoritas instrumen
ti: nunc nobis cum Iudæis minimum est negocij, & apud
alios non est eadem autoritas libris Hebræorū. Etiam si
non negem, plurimam ex illis utilitatem capi: si quis ad
hibitis allegorijs, uel ad CHRISTVM, in illis adumbra
tum, uel ad mores accommodet: atq; id si non immodi
ce, sed carptim fiat. Sunt enim, quæ uerbatim ad allego
riam trahere, frigidum sit, quod admixta sint multa,
non ut significant aliquid, sed ut tenor ac series historiae
constet. Sit igitur apud nos primus honos nouo testa
mento, per quod Christiani sumus, & ubi CHRISTVS
nobis multo expressius quàm in uetere depingitur:
proximus ueteri, & in hoc his libris, qui cum nouo ma
xime consentiunt, quales sunt Esaiæ libri. Quanquam
si dispositis, ut dixi, locis, frequenter Paulinas episto
las cum Euangelijs, & cum utrisque conferas Esaiam,
reliquaque ueteris testamenti loca: futurum est, ut hæc
suapte sponte inhærescant & insideant memoriæ. Quod
si quos deterret hic labor, illud quæso secum cogitet,
qui conueniat, ut theologus futurus sophisticas præce
ptiunculas ediscat, ediscat qualescunque in Aristotelem
commentarios, aut etiam paraphrasim, ediscat Scoti
conclu/

conclusiones, quas uocant, & argumenta: & idem operæ grauetur dare libris diuinis, ex quorum fontibus uniuersa scaturit theologia, quæ modo uere sit theologia. At quanto satius est, semel hoc laboris (nec enim dixerim tædij) deuorare, quàm semper recurrentibus in orbem laboribus, quoties tractandum aut citandum erit aliquid, ad dictionarios, summulas, & indices confugere: ueluti faciunt mei similes quidam, qui cum domi nihil habeant supellectilis, quoties opus est cantaro aut patella, à uicino petunt utendam. At recte monet sapiens ille, ut aquam de tua bibas cisterna, & adeo non sit necesse aliunde rogare, ut tu potius de tuo fonte deriuas in alios. Quin igitur omissis confusis istis formularijs, & impuris summulariorum lacunis, tuum ipsius pectus bibliothecam facito CHRISTI, ex eo uelut è penuario depromito prouidus paterfamilias, seu noua, seu uetera, utcunq; postulabit res. Longe uiuidius penetrant in animos auditorum, quæ è tuo pectore ceu uiua prodeunt, quàm quæ ex aliorum farragine subleguntur.

Atq; inter hæc roget aliquis, quid tu, num adeo facilem & expositam iudicas scripturam diuinam, ut absq; <sup>De commen-
tarijs.</sup> cõmentarijs possit intelligi? Quid ni possit, aliquo usq; prius cognitis dogmatibus, & hac qua dixi collatione locorum adhibita? Alioqui quid aliud secuti sunt, qui principes

principes in hanc commentarios ædiderunt: inter quos præcipuus est Origenes, sic hanc Venerem exorsus, ut nemo post illum ausit manus apponere: Quid autem uetet alios eòdem peruenire, quò peruenerunt illi, si eadem ingrediatur uia: Non hæc dico, quod cuiq; autor esse uelim, ut præteritis ueterum commentarijs, diuinæ scripturæ scientiã sibi uindictet, aut etiam uenetur. Imò partem laboris adimat nobis ueterũ labor, adiuuemur illorum commentarijs, dummodo primum ex his deligamus optimos, uelut Origenem, qui sic est primus, ut nemo cum illo conferri possit: post hunc, Basilium, Nazianzenum, Athanasium, Cyrillum, Chrysoptomũ, Hieronymum, Ambrosium, Hilarium, Augustinũ: deinde ut hos ipsos cum iudicio delectũq; legamus, etiamsi reuerenter legi uolo. Homines erant, quædã ignorabant, in nonnullis hallucinati sunt, dormitarunt alicubi, nonnulla dederunt utcunq; uincendis hæreticis, quorum cõtentionibus tũc feruebãt omnia. Præterea uix quisq; est horum, cuius falso titulo nõ permulta circũferantur: atq; adeo quod est impudentius, cuius libris nõ multa permixta sint aliena, id quod in Hieronymo certe palam arguimus, & in Augustino forsitan arguemus. Nec ita multum negocij fuerit idem facere in cæteris, hoc est in Origene, in Ambrosio, in Chrysoptomo. Quod ni hic quoq; fuerit oculatus lector, periculum est, ne impostoris aut nebulonis somniũ, pro Hieronymi aut Ambrosij

brofij oraculo amplectatur. Sic enim hodie quidam τὸ μ
ἥλιον ὑπερφρονοῦντες, περιáινονται: Sic ait Hieronym⁹ in quo
dam sermone, sic Augustinus in quadam homilia ad
fratres heremitas: perinde quasi de tripode pronuncia-
rent oraculum. Sit igitur delectus non solum autorum,
uerumetiam operum. Et in autoribus non hoc modo
discrimen est, quod Græci præcellunt Latinos, quod ue-
teres recentiores: uerumetiam quod in singulis etiam
generibus alius sit alio præstantior. In operibus cau-
endum, ne nothum & supposititiũ pro germano ueróque
amplectaris. Proinde quandoquidem in tanta libro-
rum multitudine, & in tanta ætatis fugacitate, nõ uacat
euoluere omnia, superest, ut primum legamus optima.
Quorsum attinet in hisce neotericis coaceruatoribus ue-
rius, quàm interpretibus, bonas horas, haud bene collo-
care: in quibus primum quàm multa sunt, quæ tibi po-
stea sint maiore negocio dediscenda? Deinde si quid
inest recti, id ex ueteribus haustum comperies, sed mu-
tilum ferè ac decurtatum: quod ob linguarum & rerum
infcitiam multa, & haud scio an optima, quoniam non
assequebantur, coacti sunt prætermittere. Quid, quod
bona pars istorum, ne decerpit quidem ab illis, sed à sæ-
pius collectis ac transfusis collectaneis, uelut è decima
lacuna, suffuratur, ut penè nihil resipiant sui fontis? De-
inde ne nihil de suo addidisse uideatur, aspergit aliquid
P suorũ

114. RATIO SEV COMPENDIUM VERAE THE/
suorum somniorum, aut è sordido quopiam, & pr̄dic/
nato autore admiscet, quasi cum multa iura confundit
cocus: ut inquit Plautus. Postremo, ut eadem doceant
cum pr̄scis, quàm frigent apud hos sordéntque omnia,
ob sermonis infantissimam balbütiam? At Hierony-
mus ita delicijs omnia condit ac locupletat, ut cum aber-
rat à uero, aut à re digreditur, tamen plus bonæ rei do-
ceat, quàm isti, cum uere rem tradunt. Vt ne dicam inte-
rim, quod omnino tales ipsi reddimur, cuiusmodi sunt
autores, in quibus assidue uersamur. Neq; enim perin-
de ciborum qualitas transit in corporis habitum, ut le-
ctio in animum ac mores legentis. Si in ieiunis & frigi-
dis, in fucatis, in spinosis ac rixosis scriptoribus assidui-
simus, tales euadamus oportet: sin in his, qui uere sa-
piunt CHRISTVM, qui ardent, qui uiuunt aguntque,
qui ueram pietatem & docent & præstant: hos saltem
aliqua ex parte referemus. At dices, si nihil accesserit, pa-
rum instructus fuero ad palæstram scholasticam. Neq;
uero nos pugilem instituimus, sed theologum, & eum
theologum, qui quod profitetur, malit exprimere uita
quàm syllogismis. Nec est quod tibi tantopere displi-
ceas, si inter istos parum theologus habearis: cum in-
ter eosdem ne Hieronymus quidem ipse sit habiturus,
quod respondeat, ac fortasse nec ipse Paulus. In culpa
est non ipsa theologia, quæ non sic nata est: sed quo-
rundam

rundam tractatio, qui totam illam ad dialecticorum argutias, & Aristotelicam philosophiam detraxerunt: ut illic non paulo plus sit philosophiæ quàm theologiæ. Atqui fieri potest, ut rhetor aliquis, aut arithmeticus, aut musicus sic eandem tractet, ut nemo iam sit intellecturus, nisi qui prius artium illarum uim omnem cognitam habeat. Quid autem necesse est, ad omnes omnium quæstiunculas certa respondere theologum? quarum neq; numerus est ullus, neq; modus, neq; finis: dum hydra in morē, pro una recisa, sexcentæ repullulant? Sunt quæ parum pium sit inuestigare, sunt quæ citra salutis dispendium possunt nesciri: sunt de quibus eruditius sit ambigere, & cum Academicis ἐπέχειν, quàm pronunciare. Quis enim fructus si me torqueam, an deus creare possit hominem ἀναμάρτητον? an deus aliquo ab ipso distincto sit unus? An possit respectum producere sine fundamento & termino? an anima CHRISTI potuerit falli aut mentiri? an hæc propositio, deus est scarabeus, æque possibilis sit, atq; hæc, deus est homo? Dictum est, scrutamini scripturas, non ut semper dubitemus, sed ut dubitare desinamus. Non quod hoc exercitationis genus in totum damnem: sunt & in neotericorum libris multa digna cognitu: sed ea per ætatem modice degustentur, sobrie castèq; tractentur. Nam hoc studiorum genus olim apud theologos prorsus incognitum fuit:

P 2 deinde

deinde posteaquā irrepsit, ut ferè fit in rebus humanis, paulatim in immensum increuit. Vnde cœpit in aliquot iam Academijs parcius ac moderatius adhiberi, uelut apud Anglos in Cantabrigiensi, apud Brabātos in Louaniensi. Nec ideo minus florent hæc studia, sed uerius florent. Quale uero spectaculum est, theologum octogenarium nihil aliud sapere, quàm mera sophismata? Nam huiusmodi non paucos uidimus olim Lutetiæ, quibus si quid depromendum fuisset ex Paulo, uidebantur sibi prorsus in alium mundum translati. Proinde si cui contigit tanta ingenij uis, ut utrūq; studiorum genus complecti possit, eat sanè per nos, eat quò illum sua uirtus uocat, eat pede fausto. Sed ab ijs tamen, quæ nos prætulimus, incipiendum: his maiorem ac meliorem uitæ partem impertiendam, censeo. Quod si alterutrum sit deserendum, non possum non fateri, quod uerissimum est: malim in hoc latus deflectere. Præstat, paulo minus esse sophistā, quàm minus sapere in Euangelicis & Apostolicis literis. Satius est, ignorare quædā Aristotelis dogmata, quàm nescire CHRISTI decreta. Deniq; malim cum Chrystomo pius esse theologus, quàm cum Scoto esse inuictus. Illud certe negari non potest, per ueteres illos illustratam ac defensam CHRISTI doctrinam, quos ita demum patiar antiquari, si constet, horum argutissimis argutijs & subtilissimis subtilitatibus

tilitatibus uel unum Ethnicum conuersum ad CHRISTI fidem, uel unū reuictum ac mutatum hæreticum. Nam quod hodie pauciores sunt, aut certe extant hæreses: id, si uerum fateri uolumus, fasciculis debemus uerius, quàm syllogismis. Quis enim omnino nodus dialectica subtilitate necti potest, qui non eadem subtilitate dissoluatur, si liberum sit utrisque, quod uoluerint, assumere? Quis uero fructus, si nectas, quod explicare non potest, qui tamen non assentitur, imò aliquoties ne is quidem qui nectit? Sed simplices illæ literæ, ueritate non arguta efficaces, totius orbis populos, pauculis annis innouare potuerunt. Verum missam faciamus studiorum collationem. sit in his suum cuique pulchrum, & ut Paulinis uerbis utar: in suo quisque sensu abundet. Cui placent scholasticæ conflictationes, sequatur suo quidem arbitratu, quod in scholis receptū: modo ne solum hoc agat, modo ne nimium diu. Nam uidi complures, qui iam semicani, cum prisca illa theologia conati sunt redire in gratiam, sed parum feliciter successit conatus, nimium serus. At si quis magis cupit instructus esse ad pietatem quàm ad disputationem, statim ac potissimum uersetur in his scriptoribus, qui proxime biberunt de fontibus. Si quid extiterit dubitationis, in his quæ pertinent ad pietatem, non deerit integro prudentique uiro, quod è diuinis oraculis salubri-

ter respondeat. Habet Paulus fidele consilium, ubi domini præceptum non habet. Quod diminutum erit in syllogismis, id pensabit sancta ad deum precatio. Denique satis inuictus fueris theologus, si nulli succubas uitio, nullis cedas cupiditatibus, etiamsi à contentiosa disputatione discesseris inferior. Abunde magnus doctor est, qui pure docet CHRISTVM. Si turpe ducunt, nescire quid definiat Scotus, turpius est, nescire quid decernat CHRISTVS. Si parum theologicum est, non assequi quæ scripsit Durandus, minus theologicum est, non assequi quæ scripsit Paulus. À diuinis oraculis nomen habet Theologus, non ab humanis opinionibus. Et bona theologiae pars afflatus est, qui non contingit, nisi moribus purgatissimis.

RATIONIS SEV COMPENDII VERAE
THEOLOGIAE, PER DES. ERA/
SMVM ROTERODAMVM,
F I N I S.

BASILEAE APVD IO.

FROBENIVM MEN

SE IANVARIO,

ANNO M. D. XIX.

Tb 2920

ULB Halle 3
004 452 798

f

sh

Ant.

mit merd. 4gata magt. — auf Bepfanz ...

